

România literară

SALA
DE
LECTURA

SĂPTĂMÎNAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

Joi 18 octombrie 1990

(Anul XXIII)

42

România nu este o insulă

ÎN OCTOMBRIE 1989, din ce în ce mai mulți turiști din Republica Democrată Germană plecau în Cehoslovacia și Ungaria.

Republica susnumită nu era o republică, ci o dictatură. Nu era democratică, ci birocrată. Și nu era germană, ci era o colonie sovietică. Iar turiștii nu erau turiști, ci evadați, care se rugiau pe rupe în ambasadă Germaniei federale, la Praga și la Budapesta.

Așa a început. În tot Estul Europei. Iar punctul culminant a fost atins în decembrie la București. Acolo, eliberarea a costat sînge, și vieți omenești. Acolo, tirania fusese cea mai cumplită și cea mai orbidă, suferința poporului fusese cea mai dureroasă.

De atunci, a trecut un an. Dictaturile au fost măturate, partidele comuniste au dispărut sau nu mai cutesc să-și poarte numele, Estul Europei merge înainte, spre libertate și spre bunăstare.

În primele zile ale lui octombrie 1990, Germania fostă sub ocupația sovietică s-a unit cu Germania federală. Este liberă — și va fi în curînd la fel de bogată ca și fosta Germanie de Vest. Cînd? Experții pretind că progresul economic se va face simțit deja la începutul lui 1991 — în cîteva luni.

Cînd se va face simțită și în România eliberarea economică? Căci tot Estul Europei este în mișcare, către belșugul posibilității, accesibil, și asemănător cu belșugul Occidentului. În frunte, fosta Germanie de Est. Apoi, Ungaria, Cehoslovacia, poate Polonia. Și România.

România nu este o insulă. România face parte din Europa de Est și împărtășește evoluția acesteia. După revoluție, evoluția. După eliberarea politică, eliberarea economică.

România trebuie să încercă înainte, spre un belșug asemănător cu al Occidentului. În 1945, Franța era înfometată, Germania era zdrobită, distrusă de bombardamente, sfîșiată în patru zone de ocupație. Și? Cîțiva ani mai tîrziu, Germania se afla în plin miracol economic, Franța și Italia de asemenea.

Este de prevăzut că în anii ce vin, Europa de Est va cunoaște un avînt economic nemaivăzut pînă acum. Și e de asemenea lucru sigur că România va lua parte la avîntul economic al întregului Est al Europei.

Pentru aceasta, e de dorit ca guvernul să urmărească anumite obiective. Ca parlamentul să sprijine guvernul prin legi care să ușureze împlinirea proiectelor guvernului. Ca presa și mediile să explice poporul întreg ce se urmărește, cu ce mijloace, pe ce cale.

De exemplu: obiectivul cel mai urgent este hrănirea populației. A trebuit țineala nelegiuată a regimului Ceaușescu, spre a se ajunge în România! la lipsa de piine, la alimentația insuficientă. La noi, fostul grînar al Europei!

La noi, pămîntul e roditor, clima e blîndă, producția agricolă trebuie, nu încurajată, ajunge ca ea să fie îngăduită, liberată de cătușele idioate de pînă acum. Permiteți țăranilor să producă și să vîndă produsele lor, domnilor miniștri, domnilor deputați! Lăsați-i pe țărani să-și facă meseria, și veți vedea în curînd că în România curge lapte și miere!

Prosperitatea începe de jos, oriunde, oricînd. Libertatea agriculturii este baza oricărei prosperități, în România mai mult decît oriunde.

Dar îndată după eliberarea agriculturii vine eliberarea micului comerț și a micilor întreprinderi. Ca și celelalte țări victime ale blestematei ideologii marxiste-leniniste, România a fost ciuntită, mutilată, amputată de micul comerț și mica industrie, de micile ateliere de meseriași, de reparații, de cele mai mărunte și indispensabile prestațiuni de serviciu — repararea unui robinet, a unei perechi de încălțăminte, a unui aparat electric casnic.

După eliberarea agriculturii, a micului comerț și a meseriilor, sau, mai bine zis, în același timp cu această eliberare, e nevoie de eliberarea urgentă a marilor întreprinderi. România are nevoie de întreprinderi independente, comerciale, de prestațiuni de servicii, și industriale, mici, mijlocii și mari.

Cele mici vor apărea și apar, deja, de la sine. Cîtă vreme nu le sugrumăm prin controluri polițienești și quasi-polițienești, putem avea încredere în spiritul de inițiativă al Românului. Ca să nu zicem „al Olteanului”, ceea ce ar fi nedrept față de Muntenii, Moldovenii, Transilvănenii și Bănățenii...

Dar pentru a întemeia mari întreprinderi, bănci, rețele de magazine, e nevoie de cunoștințe, de experiență, pe scurt: de ajutorul Occidentului.

Trebuie să invităm întreprinderile franceze, germane, italiene, americane sau britanice să întemeieze întreprinderi la noi. Să deschidă cursuri de gestiune pentru capii de întreprinderi români, pentru cadrele de conducere și cadrele mijloccii ale întregii economii române.

Și trebuie să invităm, să acceptăm, să încurajăm investițiile occidentale. Să nu ne fie frică de a „vinde economia țării străinilor”, vorbă demagogică și răufăcătoare. Scriitorul acestor rînduri trăiește de treizeci de ani în Occident și vede investițiile japoneze, saudiene și pînă ieri pe cele din Kuweit, în economiile Statelor Unite, Marii Britanii, Germaniei, Franței. Își pierde oare Statele Unite, Marea Britanie, Germania sau Franța independența lor națională?

Nicidecum. Și nici noi nu ne-o vom pierde. Vom câștiga. Vom câștiga un belșug nemaivăzut în țara noastră. Trebuie deschise granițele, reduse sau suprimate reglementările de prisos — adică aproape toate! Și atunci, vom avea, mai întîi, piine, și în cîtiva ani, un belșug ca în Occident. Poporul nostru îl merită. A așteptat destul.

Petru Dumitriu

MAESTRUL DE LA OSSERVANZA: Minunea Sf. Anton (1432-36). Ilustrăm numărul cu picturi ale maeștrilor goticului italian

DIN SUMAR

- Sondajul de opinie ● Ipocrizia și linia schimbării datei ● CERCURILE — un eseu de S. Damian ● Proză de Dana Dumitriu și Hanibal Stănculescu ● „Lumea este o minune îngemănată cu orori” — un interviu cu Eugen Ionescu ● Premiul Nobel pentru literatură: Octavio Paz ● În acest număr semnează Eugen Simion, Lucian Raicu, Z. Ornea, Radu Cosașu, Cristian Teodorescu ● Un capitol din INSECTELE TOVARĂȘULUI HITLER de Ion Caraion

ACUM CITIVA ANI, CIND POETUL DORIN TUDORAN FACEA GREVA FOAMEI CA SA PROTESTEZE CONTRA persecuțiilor la care el și familia lui fuseseră supuși de către regimul Ceaușescu, m-am gândit, nu odată, la o vorbă aparent paradoxală, rostită în trecutul de cineva: numai în țările civilizate se poate face greva foamei! Într-adevăr, într-un regim dictatorial și abject ca acela de la noi, greviștii foamei erau lăsați bine merci să moară, ca să nu mai spun că anumite condiții de supraveghere medicală nu erau citusi de puțin respectate. Greva foamei devenea sinucidere curată. Tot numai într-o democrație pot fi concludente și utile sondajele de opinie. La noi, în trecut, astfel de operații de cunoaștere a părerilor oamenilor nu se practicau deloc. Ceaușescu era convins că știe el, mai bine decât noi, ce dorim. După revoluție, s-a înființat Institutul Român pentru Sondarea Opiniei Publice (I.R.S.O.P.) și, periodic, au fost date publicității sondaje. Nu destule, nici suficient comentate. Rezultatele unora au fost discutabile, dacă nu de-a binelea suspecte. Motivul nu trebuie numai căutat în maniera efectuării lor de către I.R.S.O.P. Bănuim că I.R.S.O.P. este la curent cu tehnologia modernă în materie (număr de persoane, categorii socio-profesionale, biologice etc., formularea întrebărilor ș.a.m.d.). De asemenea, nu ni s-a părut că n-ar prelucra onest datele. Dacă avem unele dubii, ele țin de inexperience subiecților chestionați, mai mult, de o anumită educație și mentalitate, în stare să „deformeze” răspunsurile. Analogia cu greva foamei se referă la acest aspect. Patru decenii de comunism au însemnat o lungă domnie a suspiciunii publice. Din această era a bănuielii, nu puteam ieși nemarcat moral. Noi toți știm că multe lucruri trebuiau tăcute spre a nu ne fi periclitată cariera sau chiar viața. Duplicitatea era aproape generală. Părinții nu vorbeau în fața copiilor. Ceea ce auzai acasă nu trebuia povestit la școală sau la slujbă. Ar fi fost de neînchipuit, în aceste condiții, să ni se pună întrebări privitoare la viața noastră și să răspundem deschis la ele. Dacă cineva s-ar fi încumetat să întrebe, nimeni nu s-ar fi încumetat să răspundă. Deși răspunsurile la asemenea anchete sunt nominale, tema noastră de urechile

securității ne-ar fi determinat să ascundem, să exagerăm sau să mințim. Acum, după revoluție, cind această teamă s-a diminuat (de dispărut, n-a dispărut) și cind, în orice caz, nu mai există riscurile de odinioară, ar fi de presupus că lumea răspunde sincer la întrebările I.R.S.O.P. sau ale altor instituții similare. Lucrul nu e însă deloc sigur. Mentalitățile au o inerție foarte mare. Prudența de a nu spune exact ce gindești a rămas înscrisă în mulți dintre noi ca un elementar instinct de apărare. Se adaugă și neîncrederea că răspunsul pe care-l dăm va fi consemnat pe atare. Subiectul chestionat privește cu invidie pe specialist și, în sinea lui, îl crede adesea plătit de cineva care dorește să audă o opinie și nu alta. Nu se pot înălțura în zece-unsprezece luni sechelele unei maladii atât de teribile cum este suspiciunea generalizată. Omul nou pe care comunismul l-a creat cu grijă, vreme de decenii, are nevoie tot de decenii spre a fi complet distrus.

PE DE ALTĂ PARTE, UN SONDAJ DE OPINIE SE CUVINE INTERPRETAT CU ATENȚIE ȘI PRICEPERE. Pare simplu: citești cifrele și gata. În realitate, e mai complicat. Aceleași cifre pot fi privite în diferite feluri. Voi da un exemplu. I.R.S.O.P. a publicat cu puțin timp în urmă un amplu sondaj — efectuat între 29 sept. și 1 oct. — în legătură cu stadiul reformei economice și cu implicațiile ei. Acest sondaj, reproduc în câteva cotidiane, n-a suscitat comentarii. Există părerea (gresită!) că un sondaj este elocvent în sine (dacă e bine făcut) și că n-are rost să-l comentăm. De regulă, comentariile pe care le-am citit referitoare la alte sondaje mai vechi s-au concentrat exclusiv pe ideea că sondajele nu pricina n-au fost corecte sau că purtau semne de manipulare a datelor. Într-un sondaj trebuie comentat în orice situație, nu doar cind există astfel de temeri. Un sondaj trebuie citit. În el însuși, sondajul poate spune lucruri diferite și chiar opuse celor care iau act de el. Dl. Grigore Traian Pop comentează recentul sondaj I.R.S.O.P. în *Dimineața* (11 octombrie) sub titlul *Privatizarea nu reprezintă opțiunea majorității*. Dacă ne aruncăm ochii pe cifre, observăm că „mai curind pentru privatizare” se declară 67% dintre subiecții chestionați, „mai curind împotriva” 17% și alți 16% n-au nicio părere. De unde, totuși, concluzia dlui Pop? Dacă cifrele ar fi fost apropiate, am fi zis că dl. Pop spune că sticla e pe jumătate goală (acolo unde altcineva pretinde că e pe jumătate plină). Dar între 67% și 17% distanța e uriașă. Cum raționează dl. Pop? Iată: „17 la sută dintre cei chestionați, toți adulți, răspund că sint împotriva iar 16 la sută se declară nedecizi. Cu alte cuvinte, pe 33 la sută din populația adultă nu se poate conta în orientarea României către economia de piață [...] (subl. ns. N.M.). Aproape 7 milioane de oameni nu vor privatizare [...] Cei ce vor să lucreze într-o întreprindere privată nu reprezintă majoritatea, ci doar 47%. Cifra este de-a dreptul alarmantă intrucit putem trage concluzia că guvernul a pornit pe calea privatizării împotriva voinței majorității populației adulte”. (subl. ns. — N.M.). Sper din toată inima ca guvernul să nu ia de bună concluzia dlui Pop care este rodul unei lecturi complet eronate a datelor. Nu vreau să acuz lectura dlui Pop de a fi și tendințioasă, dar eronată este și încă într-un mod uimitor.

SA CITIM ȘI NOI CIFRELE ȘI SA VEDEM CE NE SPUN ELE IN LIMBAJUL LOR ATIT DE PRECIS SI, VAI, TOTODATĂ ATIT DE CONTROVERSABIL. Să începem cu un detaliu. De ce apasă dl. Pop pe ideea că populația ostilă privatizării e adultă? Acest accent e vădit tendențios. Și populația care vrea privatizare e tot adultă, fiindcă regulile sondajului opresc chestionarea celor care n-au implinit 17 ani. E adevărat, apoi, că 7 milioane de oameni pe care nu se poate conta în evoluția spre o economie de piață reprezintă o cifră mare. Dar, pe de o parte, ea trebuie serios corectată: în realitate, peste 3 milioane din subiecți nu se pronunță pur și simplu; a-i socoti ca fiind contra e tot așa de nesigur ca a-i socoti că sint pentru privatizare. Pe de altă parte, pentru privatizare s-au declarat cca 15 milioane, ceea ce nu e de ici de colo, mai ales dacă avem în vedere faptul — ignorat de dl. Pop — că noțiunea ca atare e departe de a fi multora limpede și că, la nici un an de la revoluție, nu există nici un semn că privatizarea ar conduce automat și nesmintit la bunăstare. În ce privește procentul celor doritori a lucra în întreprinderi particulare (47% față de 41% care doresc a rămâne la stat) și care pare dlui Pop alarmant de mic, nouă ni se pare mai mare decât ar fi fost de așteptat. Un motiv de a-l considera așa este acela că a lucra la stat oferă încă garanții de stabilitate mai mari (chiar dacă lefuri mai mici) ceea ce pentru o populație cu spectrul șomajului în față este psihologiceste important. Să nu uităm că „particularii” au fost la noi o minoritate neglijabilă vreme de decenii, plătind impozite disproportionale și arbitrar, ținând drept o categorie fără anumite drepturi etc. Acestea nu sint lucruri care să se stergă lesne din memorie. Faptul că aproape jumătate din populație trage spre sectorul particular arată o evoluție înscmnată a mentalității. Acestea sint motivele principale care ne opresc să înmărtăsim lectura dlui Pop. În sprijinul nostru, vin și alte cifre din sondaj. Ni se pare de pildă excepțional răspunsul la întrebarea privind ritmul trecerii la economia de piață: 49% din populație cere un ritm mai rapid (față de 38% unul mai lent). Acest răspuns incurajează politica actuală a guvernului și trebuie să dea de gândit F.S.N. care și-a bazat strategia electorală (și, în parte, și pe aceea parlamentară de azi) pe ideea unei treceri lente și capabile a proteja populația contra riscurilor inerente de șomaj și de inflație. Că jumătate din populație vrea un proces mai rapid, asumându-și aceste riscuri, este foarte semnificativ: din cei cca 66% de votanți cu F.S.N., peste 17% au trecut, din 20 mai încoace, cel puțin sub raportul politicii economice, de partea P.N.L. și a partidelor care au avut un program de reforme mai radical. Exact 49% sint și cei care con-

sideră că programul guvernului va fi încununat cu succes. Identitatea cifrei o face cu atit mai plauzibilă. Mai ales că cei convinși de contrariul nu sint decât 16% (restul nu se pronunță), o cifră foarte apropiată de aceea (17%) a celor care nu doresc privatizare. Nu m-aș grăbi să trag concluzia că adversarii guvernului sint adversarii privatizării, dar similitudinea cifrelor este izbitoră.

MERITA SĂ NE OPRIM O CLIPĂ ȘI LA ALTE CAPITOLE ALE SONDAJULUI. 63% din cei chestionați nu vor ca avuția de stat să fie împărțită în mod egal. Iată că egalitarismul comunist nu se mai bucură de trecere în ochii oamenilor. Un nou mit — acela că societatea totalitară răspunde nevoii de protecție a majorității — e pe cale să cadă. 80% sint de părere că birocrația economică de la nivele inferioare împiedică mai mult sau mai puțin aplicarea programului guvernamental de reforme. O anume circumspecție e de constatat în ce privește investițiile străine: 57% doresc ca firmele străine să participe la capital, numai 5% cred în reușita vinzării în întregime a fabricilor. Elocvente sint răspunsurile cu caracter social din anchetă. De pildă, 33% din populație crede că sindicatele nu joacă nici un rol în redresarea economică, 23% apreciază mai degrabă pozitiv rolul lor și 25% mai degrabă negativ. E un semnal de alarmă pentru sindicate. Entuziasmul sindicalist de imediat după revoluție cunoaște, un an mai târziu, un puternic recul. Grevele par pentru 47% din cei întrebați mai degrabă nejustificate și doar 33% înclină să vadă în ele o rațiune. E aici un indiciu prețios: sindicalismul nu pare suficient pentru a rezolva greutățile. Indiciul trebuie corelat cu acela de la întrebarea referitoare la neliniștile populației în perioada de trecere la economia liberă: pe locul întâi al cauzelor de neliniște se află creșterea dezordinii sociale (29%) și mult în urmă șomajul (17%) sau creșterea prețurilor (18%). Înmulțirea grevelor neliniștește doar pe 1% din cei întrebați. În fine, 68% nutresc speranța că va fi mai bine în viitor și doar 22% se tem de mai rău. Acest optimism vine în sprijinul guvernărilor actuali, dar îi și obligă moralmente.

N. M.

NE Scriu CITITORII

INTERVIUL lui Eugen Barbu din 28 sept. 1990 mă determină să mă adresez din nou D-voastră.

Cu stupoare am ascultat în seara zilei de 28 sept. 1990 interviul d-lui Eugen Barbu difuzat de Televiziunea română. În memoria tatălui meu, scriitorul Lucian Blaga, mă simt dator să protestez împotriva „asemănărilor de destin” pe care dl. Eugen Barbu își permite să le facă între Lucian Blaga și persoana sa. Singura instituție din care Lucian Blaga nu a fost scos în perioada dictaturii staliniste a fost chiar Uniunea Scriitorilor. Nu este pentru prima dată cind ziarul *România mare* utilizează numele lui Lucian Blaga în scopuri publicitare, difuzând informații de o calitate îndoielnică.

În ce privește suferințele morale prin care tatăl meu, Lucian Blaga, a trecut în perioada stalinistă, acestea vor fi cunoscute de toată lumea din romanul postum inedit, în curs de apariție la Editura Humanitas. Prin urmare Lucian Blaga nu are nevoie de nici un purtător de cuvint.

DORLI BLAGA

1 oct. 1990

Stimată redacție,

SALUT măsura luată de Consiliul Uniunii Scriitorilor și o consider o dovadă a înțelegerii corecte a noțiunii de democrație din partea unor intelectuali veritabili care conduc în prezent obstea scriitoricească. Pentru ca domnul Barbu să echipeze de soc să nu croadă că excluderea din Uniune este o inițiativă

a unor persoane și nu o rezultantă firească a năzuințelor celor mai mulți știutori de carte din această țară de a salubritiza moral nu numai incinta principală ci și grădinile presei și literaturii române, propun o dezbatere în „România literară” a cazului unui scriitor care și-a trădat de mult menirea și nu a făcut decât să otrăvească atmosfera politică și morală a unei societăți chinuite de dictatură și care abia se refacă. Cindva stingistul Barbu ajunge astăzi un stil al avangăzii de dreapta. S-a întimplat și în alte țări și nicidecum drăpăta și stinga n-au fost decit biețe noțiuni relative. Respectul față de concepții și față de adevăr nu poate fi relativizat însă. Patriotul Barbu se compari cu cine? Cu Caragiale, cu Eminescu, cu Blaga care au suferit din cauza nedreptății. Să rizi și să oftezi. O mostră de nerușinare. Un fenomen îngrijorător este, cred, formarea unui front al „neînfrinților” Adrian Păunescu, Eugen Barbu și alții (printre ei lacheul în livrea verde, C. V. Tudor). Cine se consideră luptători pentru libertate, cultură, democrație? Cei mai buni slujitori ai dictaturii. Unde sint scriitorii care au suferit cu adevărat? Cei de aici se știu. Din alte țări îi știu, în Rusia Pasternak, Soljenitin, la chei Havel, la polonezi, unguri, nemți, bulgari, chinezi, iar Păunescu și Barbu se complimentează reciproc pentru lupta lor dreaptă, își atribuie titluri de glorie vesnică și amenință cu noi lunte și mai drepte. Sint alături de domnul Mircea Dinescu pe care îl prețuiesc și ca poet în mod deosebit și rog pe toți scriitorii care se respectă să-l sprijine.

BORIS MARIAN

Stimate domnule Nicolae Manolescu,

RINDURILE acestea nu se vor decit o precizare în urma Cronicii Radio publicată în nr. 38 al „României Literare” de doamna Antoaneta Tănăsescu.

Înainte de a intra în subiect țin să-i adresez doamnei Tănăsescu mulțumiri pentru faptul că, de ani de zile, își îndreaptă atenția și asupra emisiunilor culturale.

În articolul intitulat „Naționalul” și Andrei Șerban, domnia sa însă ne face un oarecare proces de intenție (în sensul minimalizării evenimentului petrecut pe prima noastră scenă) din felul în care a fost prezentată montarea lui Andrei Șerban.

Punctul nostru de vedere este total opus și se bazează pe fapte: în timpul pregătirii spectacolului, colega Viorica Ghiță-Teodorescu a realizat 2 (două) emisiuni de cite 1 (una) oră fiecare, despre modul de lucru al regizorului, despre concepția sa artistică, interviuri cu actori și alți colaboratori. Emisiunea „Rampa și ecranul” (atenție: nu „Scena și ecranul”, cum spune în calitate de vechi cronicar doamna Tănăsescu) i-a consacrat în două ediții (din 8 și din 15 septembrie, reluate în 9 și în 16 septembrie) reportaje speciale. Deci o publicitate ieșită din comun. Mai ales că există și alte teatre în Capitală și în țară, asupra cărora avem obligația profesională de a ne pronunța.

Mulțumind încă o dată revistei „România literară” pentru comentariile obiective, credem însă că sfaturile și sugestiile pot fi mai grijulii împărțite. Ca să fim mai expliciti: noi nu am marcat nicăieri tăcerea incredibilă a celei mai importante reviste a Uniunii Scriitorilor față de Vasile Alecsandri, la 100 de ani de la moartea sa. Am considerat că stie fiecare ce are de făcut și care îi este menirea.

LIVIU GRĂSOIU

Redactor șef al Departamentului literatură și artă RADIO

P.S. Se subînțelege, credem, că această intervenție nu are un caracter personal, ci dorim să fie găzduită de revista pe care o conduceți. Cu mulțumiri.

Portretul lui G. Bacovia, reprodus în pagina 5 din numărul precedent al revistei noastre, a fost realizat de scriitorul Constantin Popovici. Facem cunoștință recitificarea.

SOLICIT ospitalitatea revistei noastre, „România literară”, pentru un text cum neobisnuit, ce-i drept, dar folositor, după mine, într-o edificare a opiniei publice.

Dl. Adrian Păunescu revarsă, de la vreme un val de injurii și calomnii în adresa persoanei mele. Din păcate, aceste insinuații sint tipărite în tiriaie infinit superioare acelor de care dispun, cu chiu, cu vai, revistele literare. Difamatiunea calificată, acuzele grave, neprobate, cad, cum stim, sub incidenta Codului Penal. Mi se pare, deci, absolut inutil să mă ocup de această latură a problemei într-un organ de presă. Cît despre limbaj, consider că cititorul normal poate judeca singur, fără sorlin „din afară”.

Domnul în cauză proclamă totodată, în aceiași termeni, de mare eleganță, nulitatea lucrării literare a subsemnatului — „ciumă a limbii române” etc.

Liber s-o facă, el și oricare altul. Numai că, prin biblioteca răvășită în repete rinduri de perchezitii, în primăvara anului trecut, s-a întimplat să dau de o carte cu o dedicație mîscătoare, pe care contrar uzanțelor, imi iau libertatea s-o aduc la cunoștința celor doritori să se mai lămurească asupra caracterului respectiv. Deși, parcă, nu prea mai e nevoie...

15 octombrie, 1990

DAN DESLIU

Portretul
Dan Desliu,
flamant sub umanitate,
momentul cind răsturnarea
și gulerul și limpede,
„gulerul cind după lina
într-o stare de emoționalitate”
15 noiembrie 1990. Adrian Păunescu

MIEI
PRIMI

Ipocrizia și linia schimbării datei

AM CITIT, prin iulie se pare, în România literară, un articol semnat de Alex. Ștefănescu intitulat **Critica literară, publicul și amanta** mortului prin care se semnala apariția literaturii de Berceni (prin faptul că această „nouă” literatură ar fi apărut inițial în Berceni, în Piața Sudului) care de altfel s-a extins destul de repede în toate intersecțiile Bucureștilor, la intrările stațiilor de metrou, în Gara de Nord etc. Anonimii și impudicii editori n-au avut nevoie să scrie nicăieri **Așteptăm provincia!** pentru că aceasta nu s-a lăsat așteptată și fenomenul a proliferat cu viteză și vigoare neobișnuită în toate orașele, de la Constanța la Bighet, și de aici probabil la sate, la început prin niște vizari comisi volajori, apoi dezvoltând rețele locale și o eficiență logistică. O literatură ce zăcuse prin poduri și pivnițe, păstrată acolo cu sfințenie ca pe o amintire din glorioasă perioadă interbelică (**Femei celebre, Aventurile submarinului Dox, Colecția celor 15 lei, Masca neagră**) ieșea la suprafață și se reitiera, uneori în același limbaj de-o asertivitate bizară și mecanică, spre a depune o îngrădătură deosebită despre liberalizarea culturală și zorii democrației.

Alex. Ștefănescu în articolul amintit semnalează apariția acestei literaturi cu o neputință nu lipsită de humor (de sorginte nostalgică — citeam astfel de producții uneori la liceu, pe sub bănci) și cu resemnarea părintelui care nu-și poate opri copiii să guste din paharul cu bere. Z. Ornea, în schimb, protestează îngrijorat la cantitatea de hirtie răpătată culturii adevărate și presei independente și de opoziție. Pledicile din calea culturii de performanță s-au democratizat înțeles, adică și-au schimbat natura: de la una ideologică la una de piață. Până acum a fost cenzura care ne împiedica să tipărim capodopere, de la Marchizul de Sade la **Rusoica** lui Gib Mihăescu, sau romanele lui Henry Miller; acum sint legile consumului și expeditivității.

Sînt de acord că nu te poți pune împotriva gustului altfel decît supunîndu-l unei educări. Aici rolul Ministerului Culturii și al Uniunii Scriitorilor se poate conjuga. Ministerul urmărind o legislație a aparițiilor editoriale prin instrumente specifice iar forul scriitorilor prin satisfacerea tuturor gusturilor cu literatură de calitate, pentru că literalmente există literatură de calitate chiar și în aceste genuri, cărora le zicem **populare** și care au fost uneori sursă de inspirație pentru scriitori de talia lui Anthony Hope, Aleister Crowley, Dashiell Hammett sau Ross MacDonald, fără să fim obligați a asista neputincioși la siluirea limbajului sau pervertirea fanteziei. Aici rolul scriitorilor și al traducătorilor exersați ar putea fi mare, făcînd ca acest public să devină din ce în ce mai pretențios.

Ușor de zis! Și acum voi ajunge la cele trei exemple care m-au făcut să intervin și eu într-o problemă pe care cei doi critici au semnalat-o mai mult decît corect.

Parcă venind în întîmpinarea noastră, am putut zări în librării două broșurele cu coperti sobre (aproape expedi-

tive) ce purtau mențiunea **Seria neagră** și pe care vinzătorii le țineau grijulii la casă, pentru că prin dimensiunea lor de buzunar păreau a fi gata să sară direct în compartimentul lateral al hainei fără a mai trece pe la ghișeu. Cu atît mai mult cu cît prețul celeia de 56 de pagini (literă mare, economică, pentru miopi) era de 19 lei iar al celeia de 150 de pagini de 49 lei. Ambele însă mai purtau mențiunea **Capodopere ale genului polițist** și aveau un autor celebru, Friedrich Dürrenmatt, și un traducător nu chiar necunoscut: Vasile Rebreanu. Surpriza nu era însă asta ci faptul că cele două titluri agresive, **Acuzatul** și **Violul** ascundeau nuvele cunoscute, anume **Pana de automobil** și respectiv **Făgăduiala**, prin traducerea lui Radu Lupan și Petronela Negoșanu din 1964 și 1966, ambele redate în 1968 în volumul **Judecătorul și călăul** (colecția Meridiane, lei 6,25). Și surpriza devine exponențială constatînd că **Făgăduiala** e preluată cuvînt cu cuvînt (minus titlul și alte vreo trei cuvînte: obște devine obirșie la pg. 17, realizat devine rezolvat la pg. 99 și poliția devine poziția la pag. 104) după ediția din 1968, inclusiv notele. Și desigur Petronela Negoșanu devine Vasile Rebreanu. În ce privește **Acuzatul** (adică **Pana de automobil**) avem în față un scenariu radiofonic, transmis și retransmis anii trecuți pe cînd adaptorul era el însuși director de post de radio (funcție păstrată și remunerată, după cite știu, multe luni după desființarea studioului Cluj), deși se menționează sub titlu roman. Se vinde mai bine. Altfel replicile preluate sînt cele din versiunea lui Radu Lupan, se poate verifica. Acest procedeu nu e nou pentru V.R., l-a mai aplicat lui Vampilov, iar în ultima apariție proprie, **Mireasmă și suspin** (roman, ed. Dacia) ne-a ulmit pe toți preluînd copios și literal din propriile cărți anterioare. Era deja director de editură. Procedul a fost dezavuat la timpul lui, dar acum V.R. nu e doar director, ci însăși editura, pentru că ce altceva înseamnă „Sfynx — V.R.” decît „Sfynx — Vasile Rebreanu” (nu „Sfynx — Vatra Românească”, cum au crezut o vreme clienții)? Halal Sfynx care se dă mereu de gol! Sau să fi fost Petronela Negoșanu un pseudonim mai vechi al lui V.R. pentru a evita tarele proletcultismului?

ALTE exemplul sare în ochi pe tarabele stradale, anume cel al fasciculelor numerotate din **Templul păcatului** de Dennis Walker, pe care nu le-am citit dar care au pe ultima pagină cite-o tînră atrăgătoare și dezinhăbată, afîșînd de regulă paradigma titlului. N-ar fi nimic neobișnuit dacă sub numele de Dennis Walker, precum și sub cel al editurii ce are copyright-ul (Thurston Inc., care, sîntem avocațește avertizați, are toate drepturile de editare și distribuție) nu s-ar ascunde un cunoscut universitar clujean, doctor în filologie! Pe cînd academician de Berceni?

AL TREILEA exemplu pare să nu aibă nimic de-a face cu primele două, prin natura lui mai specială, mai delicată, și aparent mai puțin grosieră. În **Primăvara neagră** a lui Henry Miller (Ed. Cartea Românească, 1990, editor Florin Muguș, pe pagina a doua, respectiv pg. 18, numele lui Lenin din înșurubirea Napoleon, Lenin, Capone a fost înlocuit cu al lui Robinson Crusoe! Nu cadra. Cartea mai are și alte „catifelări” (păcat, ar fi fost o probă pentru limbajul erotic în românește), dar această substituție m-a lăsat cu gura căscată și am încercat s-o interpretez cu rezultate uluitoare: să fi fost Lenin un... dar bravul marinăr merita el oare... etc. Traducătoarea (Cristina Felea), căreia i-am atras rîzînd atenția, mi-a spus că substituția nu-i aparține iar interpretările psihopolitice imi aparțin cu totul. Or, eu îmi aminteam intransigenta cu care Florin Muguș reproșa o confuzie în arhivele (altfel electronizate) televiziunii occidentale. Cartea a fost pregătită înainte de „linia schimbării datei”, dar are bunul de tipar dat la sfîrșitul lunii iunie și primul Henry Miller în românește (proa tirziu pentru a avea un efect deosebit, totuși) ar fi meritat o revizuire, pe care de altfel traducătoarea ar fi făcut-o cu ușurarea și îndreptățirea cu care încerci să te debarasezi de cenzura interioară.

Ce au comun toate aceste trei exemple, luate altfel dintr-o multime ce riscă să devină coplesitoare? Faptul că, departe de lumea interlopă a Berceniului, ele implică tocmai intelectualii și scriitorii pe care ar trebui să ne bazăm în lupta împotriva producției de mahala, împotriva siluirilor și abrevierilor „partinice”, pentru asanarea gustului și nivelului de expresie, pentru fidelitatea în versiunile unor opere cu autori iluștri: Dürrenmatt, Miller. Cît despre Dennis Walker...

Are dreptul scriitorul și intelectualul la fraudele pe care și le permite orice „întreprinzător” anonim? Poate el trece așa ușor în tabăra cealaltă, în vreme ce critica și forurile culturale tocmai își manifestă îngrijorarea? Sau abia acum ne putem cunoaște mai bine, ipocrizia fiind și ea de domeniul trecutului, adică atunci cînd eram directori, membri ai m.a.n. sau doctoranzi, și ne mindream cu „locul nostru în cultura „pre-revoluționară”.

Alexandru Vlad

JAQUERIO : Drumul Calvarului (detaliu, 1440)

ANTONIO VIVARINI : Sf. Ursula și însoțitoarele sale (detaliu, pe la 1440)

LORENZO MONACO : Inchinarea magilor (detaliu, pe la 1420)

BELBELLO DA PAVIA : David (pe la 1430)

ION CREANGĂ - portret în ulei de V. Mușneteanu

ÎNTR-UN articol publicat cu ceva timp în urmă în *România literară* încercam să dovedesc că opera confesivă a lui Creangă (*Amintiri din copilărie*) nu are caracter dramatic, în sens existențial, și nici nu este documentul unei convertirii spirituale și morale, căutarea unei credințe. Este doar aventură a unui timp care s-a dus și a unui miracol care s-a pierdut. Iese din această aventură o operă de finețe în sfera narativității autobiografice, cea mai importantă pe care a dat-o până acum literatura română. Dovadă, dacă mai trebuie să spunem, că genul biografie nu-i sunt refuzate șansele capodoperei.

Mai potrivit ar fi, poate, termenul de autoficțiune pentru a defini natura acestei confesiuni. Ea cuprinde: 1) o istorie a naratorului (Nic-a lui Ștefan a Petrei), 2) o tipologie (lumea care populează universul copilăriei) și 3) o geografie imaginară (zona Neamțului și, în centrul ei, satul bine întemeiat, Humulești). Despre cea dintâi am spus câteva lucruri mai înainte. Să mai adaug unele aspecte. Cel care se apucă să-și povestească, la vîrsta de 40 de ani, copilăria trăiește de multă vreme la oraș (lași), a fost diacon și a intrat în conflict cu autoritățile ecleziastice, este institutor, autor de manuale școlare și membru al unei societăți culturale cu mare autoritate în epocă: *Junimea*. Suferă de o boală fără leac (epilepsia) și are o viață conjugală complicată. Se bucură de simpatia lui Maiorescu, critic literar și influent om politic, și este prieten cu Eminescu care-l încurajează, în fapt, să scrie. „Tărâniile” lui plac prin umorul lor poporan junimistilor, oameni subțiri. Geniul lui artistic nu este însă intuit. Toate acestea nu răzbat în textul *Amintirilor din copilărie*. Autorul care semnează în *Convorbiri literare* (ian. 1881) se cheamă Ion Creangă, iar cel care narează evenimentele și în bună parte le și trăiește se numește Nic-a lui Ștefan a Petrei zis și Ion Torcălaul, Ștefănescul de la școala de catheți — băietul leneș și cobăit, lăinicul etc. Mai exact: Creangă (autorul deja cunoscut prin poveștile și manualele școlare) narează viața lui Nică din Humulești și, cine nu cunoaște nimic din biografia celui dintîi, nu-și poate face o idee exactă despre relațiile dintre autor și personajul din narativitate. Ar putea fi, de pildă, cazul unui cititor străin. Ignorînd total autorul, el citește *Amintirile* ca o operă de ficțiune și, cum s-a întimplat în Anglia, opera să placă. Este o dovadă că biografia nu are nici o importanță și că numai eul profund, eul creator (cel recunoscut de Proust) este esențial? Poate fi un argument în acest sens, dar chestiunea este mai complicată. Cazul semnalat este, înainte de orice, o dovadă că autoficțiunea poate deveni, prin puterea creației, o operă de ficțiune.

Însă cititorul obișnuit, vorbesc de cititorul român, învață încă din primele clase că Ion Creangă a scris *Soacra cu trei nori* și *Harap Alb* și că tot el a scris *Amintiri din copilărie*, unde-și povestește propria viață. Imposibil să-i mai scoată cineva din cap această similitudine. Nică, eroul și naratorul *Amintirilor*, este pentru acest cititor totuna cu Creangă autorul. Este, poate, o naivitate, o ignorare a legilor creației, o falsă suprapunere a omului biografic peste reprezentarea omului creator, dar faptele se prezintă astfel, și procesul este atât de profund încît cu greu biografia omului Creangă mai poate fi înțeleasă separat de biografia eroului său. Și nici invers. Caz elocvent în care mitul creației se identifică total cu mitul existenței creatorului. Autorul dă o imagine a copilăriei sale și proiectează un număr de fantasmă așa de tipice pentru lumea țărănească, încît totul este verosimil în narativitate și, în același timp, totul este imposibil de determinat. Ficțiunea se substituie, încă o dată, autoficțiunii. Confesiunea își crează naratorul, iar naratorul are, aici, o dublă ipostază: a) cel care își amintește și scrie despre ceea ce își amintește și b) cel care trăiește evenimentele, personajul propriu-zis al *Amintirilor din copilărie*. Despre cel dintîi (naratorul-scriptor) aflăm foarte puține date din text. Știm mult mai multe din biografia și din legenda lui. Știm, de pildă, că scrie extraordinar de greu, că suferă și răsuște până la epuizare frazele, că stă vara într-un cămeșoi enorm și se scarpină pe spate cu o lopă-

țică, că bea o cofă de vin și una de apă în timp ce ticluiește propozițiile lui savante, că, în fine, este mereu nemulțumit de ceea ce scrie și se prosteste (fals, bine-înțeles). Se minimalizează cu o, iarăși, falsă modestie. În această mistificație este multă profunzime și, probabil, și o notă de autentică disperare.

CREANGĂ, fapt cert, nu scrie ușor, nu are — cum se zice — îndeminare, nu-i vin vorbele repede. Însă ce bine le aranjează el, cit de complexă e fraza, ce ritm și ce soliditate au „tărâniile” lui! Este un mare stilist, cum au observat toți, atât de ingenios și așa de inteligent că faptul aproape nu se observă. Dar, încă o dată, despre acest creator și despre scriitura lui știm multe din informațiile ce preced sau depășesc conștiința din *Amintiri*. Naratorul-scriptor nu ne spune în textul propriu-zis mai nimic despre sine. El se ascunde în formule protocolare („și după cum am cîntea a vă spune”, „și, să nu-mi uit cuvîntul”), se arată înduioșat de trecerea anilor și de îndepărtarea lui de lumea copilăriei („nu știu alții cum sint, dar eu, cînd mă gîndesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești...”), cade în „uricioasă intristare” și își găsește scăpare în povestire: „hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată”. Stă de vorbă la începutul părții a treia, cum am semnalat deja, cu cugețul său (o fantasmă răspîndită în literatura secolului al XIX-lea) și se ia singur în ris: „asurzești lumea cu tărâniile tale”. Este exprimată aici, sub forma autopersiflării, ceea ce îndeobște ne numește tema naratorului, dar autorul nu insistă. El are o preocupare mai sigură și mai simplă: „Vreau să-mi dau samă despre satul nostru, despre copilăria petrecută în el, și atîta-i tot”. Această dare de seamă este totuși mai complicată și naratorul care se vaită cu atîta sîrzenie („mai pasă de ține minte toate cele și acum așa, dacă te slujește capul, bade Ioane”) nu-i deloc inocent. Cel care scrie mai face o precizare ce trebuie luată în seamă și anume că el are memorie bună: „pe cit mi-aduc aminte; și-mi aduc bine aminte”. În limbajul criticii actuale, asta înseamnă că naratorul-scriptor dă asigurări că respectă clauza autenticității, esențială cînd este vorba de literatura de tip biografic.

Alte date despre acest narator nu mai sînt în text. Sînt, în schimb, foarte multe despre cea de-a doua ipostază a lui: naratorul-personaj. Primul, naratorul-scriptor, simulează obiectivitatea și ia distanță față de cel de-al doilea. O detașare, evident, plină de afecțiune, o obiectivi-

tate strategică. Omul matur povestește cu umor năzdrăvăniile copilului care a fost și se face că îl sancționează moral, îl minimalizează. Dar în așa fel și cu atîta talent încît stîrnește o mare simpatie, la lectură, pentru lăinicul său erou. Și cînd-i, la drept vorbind, el? Mai toate referințele din narativitate ni-l arată „un băiet prizărit, rușinos și fricos și de umbra lui”, „o tigoare de băiet, cobăit și lenes, de n-are pereche”: „stropsitul de Ion” face tot felul de drăcării, se codește, se drimboiește și se scilfoșește dimpreună cu frații săi, pe deasupra e viclean și lăgău, umblă cu furtașaguri, scoate sufletul din om cu obrăznicile sale și, ne spune Smaranda, mama lui, este și ușernic, lăinic, bate adică drumurile... Mătușa Mărioara, cea cu cîreșile, îl numește „zbințuitul”, iar el însuși, cel ce povestește și judecă faptele din trecut, se socotește a fi fost un copil „slăvit de lenes”, smerit cu prefăcătorie, lacom, fără tragere de inimă la carte, „ghibaci” altminteri în potrivirea minciunilor și ingenios cînd este să se descotorosească de concurenți (episodul din casa ciubotarului Pavel de la Fălticeni)... Alte vorbe nu ni se soun în *Amintiri*, despre Nic-a lui Ștefan a Petrei. Eroul lui Creangă nu are sentimentul naturii. Nu transpare nimic în *Amintiri*, așa cum se întîmplă în alte confesiuni despre copilărie, despre percepția arborilor și animalelor. Pentru el toate au un rost și sînt la locul lor, bine așezate, iar dacă sînt bine așezate, nu-i nimic de comentat. Nu are, apoi, percepția anormalului, nu-l înfricoșează nimic, moartea nu intră în cîmpul său de observație. Un fenomen natural ca oricare altul. Lipsește și sentimentul religios, deși Nică vrea să devină preot și, cum știm din alte documente biografice, a și ajuns. Diavolul, de asemenea, nu-l ispitește.

Mai sînt faptele, întîmplările prin care trece eroul. Acestea sînt așa de cunoscute încît nu mai trebuie amintite. Generații întregi le-au citit cu emoție și nu este nici un semn că, azi, copiii, obișnuiți cu televizorul și radioul, ar fi mai puțin interesați de aventurile lui Nică, fiul aprige Smaranda și al lui Ștefan a Petrei. Scena prinderii muștelor cu ceaslovul, furtul cîreșelor, confiscarea puzelei și încercarea de a comercializa, dărîmarea casei Irinucăi din Brosteni și cîntăria rîie căprească, petrecerile catheților la Fălticeni și toate celelalte fapte erice din *Amintiri* au devenit, în sensul cel mai exact al termenului, populare. Eroul lor este cel mai cunoscut personaj din literatura română. Un personaj-mit ieșit dintr-o confesiune în care naratorul-scriptor nu face decît să se îndoiască de price-

Ficțiunea

perea lui literară și să ponegrească dublul său, personajul-narator, eroul actor întîmplării minunate. Efectul este puternic. Istoria naratorului devine reprezentativă pentru lumea copilăriei țărănești.

Dar, încă o dată, cine vorbește *Amintiri din copilărie*? Nu este nici o îndoială: vorbește un om în puterea vîrstă în numele și despre copilul care a fost și despre lumea de care s-a înstrăinat mult. Adevăratul personaj (personajul de profunzime) al confesiunii nu este Nică a lui Ștefan a Petrei, deși acesta acaparează scena narativității, ci povestitorul, acesta ba elegiac, ba plin de vervă și umor care reinventează cu fantezia lui un copil și o lume care nu mai există.

ACEST univers este populat și de alte specimene, definite sumar, și dică în datele esențiale, în sens „prozaic” clasic, cum a observat G. Călinescu. Ar merita să fie făcut recensămîntul populației de moși și moșuși, veri, cumetri, gospodari, dascăli, harabagii, văzuți mulți dintre ei din unghi satiric. Acest fapt n-a fost subliniat în deajuns de comentarii. Mai toți au vorbit de o imagine senină și de idilismul lui Creangă. Dacă citim însă cu mai mare atenție această narativitate, așa de rafinată stilistic, observăm că moralistul Creangă are limbă rea. Părintele Ioan de sub dărmă, adevărat, om vrednic și cu bunățate, dar nu sînt toți ca el. Bun și vrednic nu este și bătăia Vasile a Ioanei, dascăl bisericii, cel prins la oaste cu arcanu Nică a lui Costache este, în schimb, „răgșit, balcăz și răutăcios”, dascălul Iordache „firnițit” de la strana mare, are darta suptului și clămpăne de bătrîn ce e, a dascăl, Simeon Fosa din Tuțueni, vorbește în tîlcuri și sfircuiește toată ziua din tutun și, dacă duce copilul la școală, cere trei hușăși pe lună, ceea ce pentru Smaranda este un scandal... Smaranda nu-i are, apoi, la inimă pe Petre Todosiță, crîșmarul satului, pe Vasile Roibu din Bejeni, Ruștea lui Valică și Mărioara lui Onofrei cu care Ștefan a Petrei soțul ei, trage sorcoveții la musteață...

Pinza este amplă și pe ea apar și dispar, lîngă personajele centrale, figuri de tot felul, caracterizate scurt, fără nuanțe. Unul este bun, de treabă, altul este rău, circotos. „Încîșit”, zăgărit sau are un betesug care-l descalifică total. Balcăz, lălu, gusat... Stilul acesta de a defini natura morală a omului vine puțin din literatura clasică, cit din mănăile lui Helmsul literaturii populare și chiar din limbajul oralității. Pentru un țărăn, un individ este cumsecade, vrednic sau nu. Nuanțele nu intră în discuție. Așa procedază, în fond, și Creangă, introducînd o notă de umor în această clasificare morală. Umorul variază în funcție de individ, mergînd de multe ori spre sarcasm. Impresia pe care o ai cînd recitești cu atenție aceste inegalabile *Amintiri* este că Nică a lui Ștefan a Petrei trăiește într-o lume „bătrînă”, adică întemeiată, cu o puternică tradiție morală. O lume veche, „asezată”, de o mare vitalitate, cu un cod precis de existență. Bunicul David Creangă din Pîrîrig este înțelept și dă sfaturi bune, bunică Nastasia este peste măsură de miloasă, plînge din orice, carne de vită nu mănîncă tot din milă, cînd se duce în zi de sărbătoare la biserică boacește toți morții din țîntîrim, fără osebire. Creangă, care știe mersul lumii țărănești, e de partea bunicului în această chestiune: „Bunicul însă era așezat la mîntea lui, își căuta de treabă cum știa el și lăsa pe bunică într-ale sale, ca un cap de femeie ce se găsea”. Cu mai multă ironie, aceasta este și atîtuținea lui Moromete față de biserică Catrina.

Să mai depistăm cîteva personaje episodice. Părintele Dumitru de la Pîrăul Cîrrei, de pildă, are o gusă la gît cit o ploacă de cele mari și gîrîie din ea pe dintr-un cîmpoi. Seuza lui este că e mai rău de cei cu gușa în cap decît cei ce o poartă, cuvințios, pe dinafară... Irinuca din Brosteni are o fată „balcăz și lăluie, de-ți era frică să înnoptezi cu dînsa în casă”. Popa Oșlobanu e om hursuz și „piclîșit”, „venetic și ceapcîn”, „boaită cea îndrăcîită”. Mătușa Mărioara e numită „hîrșita de mătușă”, moș Vasile, bărbatul ei, nu e mai prejos: „un cărpănos și-un puu de zgîrîie brînză”. Altă mătușă, Mărioara lui Moș Andrei, e tot așa, „una din cele care scoate mahmurul din om”. Călugărițele de la Văratie au luat cu binisorul pe nemți și au știut a-i domoli, făcîndu-i să-și bage săbiile în teacă (aluzia este transparentă și ironia e fină). Pe drumul dintre Secu și Agapia, numită „Cărarea Afurisită”, se petrec fapte tainice. Nică, „păcătosul”, umblînd vara după bureți, află cite ceva, de aceea prinde gust de călugărit. „Știi, ea omul cu-prins de evlavie”, conchide el în limbaj criptic. Nu însă așa de criptic încît să nu

MAESTRUL MANUSCRISULUI LUI LANCELOT : Sf. Ursula și însoțitoarele sale (1380)

non-ficțiunii

înțelegem despre ce este vorba. Nu-l are în inimă, e limpede, pe călugări. Ii numește într-un loc „o adunătură de zambăragii dughii din toată lumea”. Se gindește, totuși, să devină el însuși diehiu la vreun mitoc și să stringă un știubetu de galbeni, ca părintele Chirilă de la Jugarit. Părintele Oșlobanu se ceartă cu părintele Isala Duhu și la urmă aruncă după el cu pravila. Oșlobanu-fiul umblă cu un urs mare de mămăligă umplut cu brinză în sin și ridică în spinare un car de lemne, vârul Mogorogea e „nă-ting și zgircit”. Bodringă, moșneag fără căpățui, e de tot hazul, știe să zică din fluier „cintece sculăte”. catihetii de la Folticeni învață gramatica lui Măcărescu pe de rost, „cuprinși de pedepsie”, încît prind turbare la cap și frîntură de limbă. Apoi bietul Davidică, flăcău de munte... Acestuia Creangă îi face un portret în stilul cîntecelor bătrînești, fără individualitate : „De-a mai mare dragul să fi privit pe Davidică, flăcău de munte cu barba în furculiță și favorițe frumoase, cu pletele crețe și negre ca pana corbului, cu fruntea lată și senină, cu sprincenele tupoase, cu ochii mari, negri ca murele și scinteietori ca fulgerul, cu obrajii rumeni ca doi bujori, nalt la stat, lat în spete, subțire la mijloc, mlădios ca un mestecăcăn, ușor ca o căprioară și rușinos ca o fată mare. Dumnezeu să-l lerte ! că n-avu parte să se prețuiască... A murit, sărmanul, înainte de vreme, înecat cu pronumele conjunctive peritu-le-ar fi numele să le peară, că au mincat juvaier de flăcău !”.

De aici se vede că, atunci cînd lese din stilul său, prozatorul nu mai are substanță. Scena catihetilor bezmetici care o duc „numai într-un muget” și înnebunesc învățînd pronumele conjunctive este însă memorabilă. Învățătura este, în genere, pentru acești copii de gospodari cinstiți din zona muntelui, o mare dificultate, iar metoda pe care o recomandă profesori ca Măcărescu este apocaliptică. Efectele sînt, epic vorbind, extraordinare. Gitlan se ceartă în somn cu uriașul Goliat, Trăsnea, „bucher de frunte și timp în felul său”, doarme pe hat cu gramatica sub nas, alții spun cu ochii închiși cele șapte taine. Creangă ia în ris manualele cretine din timpul său și metodele pedagogiei care pun accentul pe „iznoave hazoase ca acestea”. Nică, acum Ștefănescu, scapă de reproșurile gramaticii prin evaziune. Se duce la fata copil de la Folticeni-vochi și, găsînd-o singură-singurică, se joacă cu dînsa în tihnă, „pînă-n deseară”. Stil, iarăși, eliptic și totdeauna aluziv cînd este vorba de viața erotică.

Șirul acestor indivizi petrecăreți, trăzniți, unii miloși, alții aprigi, este mult mai lung. Printre ei mulți copii. Am citat deja un număr impresionabil. Să-l amințim și pe popa Buligă, zis și Ciucălău, din ulița Buchumeni, care umblă „tămliet și aghezuit gata de dimineață. Dumnezeu să-l jepure !”. Preotul zvirlie potcapul și intră în joc „de-i pătălaiau pletele”. Vine, la rînd, Crîsmărița, fata vornicului de la Rădășeni. Mai înainte, cînd Nică era școlar lăinic la Humulești, se remarcaseră Smărăndița popii, „zgîtia” cu mințea ageră, și răutăcioasa de Măriuca Săvucului. Acum, cînd lăinicul a crescut și umblă să devină preot, fură din ochi pe „cele copile sprintare”. Luca Moșneagu, înșurătel de-al doilea, de profesie harabagi, dă stat tinerei neveste „să iē sama bine de borta ceea”. Recomandare în doi peri ca atîtea altele în această scriere. Deși sumar caracterizate, aceste personaje se țin minte, au coborît din literatură și au făcut carieră în viața obișnuită. Nică Oșlobanu, Trăsnea, Irinuca și balciza, lălia ei fată, popa Duhu și atîția alții, amintiți într-o singură propoziție, au supraviețuit, în timp ce alte personaje din literatură, mai complexe, au fost uitate. Două-trei vorbe bine găsite într-o narațiune, e drept, superioară estetic, le-au salvat. Ele formează, în fond, în **Aminții din copilărie** o mică comedie umană în lumea țărănească de munte.

N-A FOST VORBA pînă acum decît în trecere de alte două personaje. esențiale totuși în această confesiune. Este Smaranda, mama ahoitnică, și de Ștefan, tatăl. Fiica lui David Creangă din Pipirig este femeie aprigă, crește o casă de copii, spală, face mîncare, țese ca orice țărăncă de la munte și face educație cu varga în mină. În „hazul și farmecul copilăresc” Smaranda este, nu mai incupe îndoială, mitul central. Ea ține rînduilele, ceartă bărbatul care nu-și caută sufletul (nu merge adică la biserică), apără morala cea dreaptă și codul de existență al comunității țărănești. Ambiția ei cea mai mare este să-și vadă fociorul, pe Nică, preot. Duce o luptă dură cu bărbatul ei, fire îndărătnică și spirit conservator, și izbîndește în cele din urmă. Nică, ticăitul, lăinicul,

pierde-vară, începe cu ceaslovul la școala din Humulești, trece, apoi, la Broșteni, de aici la școala de catihetii de la Folticeni și sfîrșitul **Amințiilor** îl lasă la porțile Seminarului de la Socola din Iași. Ștefan ar vrea să facă din intuiul lui fiu un gospodar bun în Humulești. Smaranda îl vrea om cu carte și disputa dintre ei este bine condusă, pe cîteva pagini, la începutul **Amințiilor**. Smaranda este bisericoasă și-și amenință bărbatul cu pedeapsa iadului, bărbatul se apără și-și ironizează nevasta aducînd citate din Biblie, semn că trece din cînd în cînd pe la biserică. Intervine și vornicul David din Pipirig care ia cu diplomație parte Smarandei, făcînd elogiul învățaturii. El începe cu o istorie a familiei și termină cu acest discurs despre mîngierea pe care o aduce omului cartea : „Nu-i rău, măi Ștefane, să știe și băietul tău oleacă de carte, nu numaidecît pentru popie, cum chitește Smaranda, că și popla are multe năcăfale, e greu de purtat. Și de n-a fi cum se cade, mai bine să nu fie. Dar cartea îți aduce și oarecare mîngiere. Eu, să nu fi știut a celi, de mult aș fi inebunit, cite am avut pe capul meu. Însă deschid Viețile sfinților și văd atîtea și atîtea și zic : «Doamne, multă răbdare ai dat aleșilor tăi !» Ale noastre sunt flori la ureche pe lingă cele ce spune în cărți. Și-apoi, să fie cineva de tot bou, încă nu este bine. Din cărți culegi multă înțelepciune, și, la dreptul vorbind, nu ești numai așa, o vacă de muls pentru fiecare. Băietul văd că are țiere de minte și, numai după cit a învățat, cîntă și citește cit se poate de bine”. Ca peste tot la Creangă, preceptele biblice se amestecă și aici cu usturătoare observații lumesti. Nu scapă, din justificarea lui David Creangă, ideea că popia e greu de purtat și „are multe năcăfale” (necazuri). Creangă, nepotul, are mereu un dînte împotriva acestei tagme.

Dar să nu părăsim așa repede pe Smaranda, oropsita zeltate a familiei. În afara de treburile casei, ea știe să facă, avertizează naratorul, „multe și mari minunății” : alungă norii, abate grindina, încheagă apa cu două picioare de vacă, descîntă de deochi, citește în semne etc. Este singura referință pe care o face Creangă la universul misterios al satului. Superstițiile, reprezentările răului care țin, totuși, de universul copilăriei sînt total ignorate. Gîndul lui Creangă, omul care își aduce aminte, naratorul-scriptor, este că vîrsta copilăriei este vîrsta fericii. O eternă joacă, o **petrecere** de-a pururea. Face chiar o mică teorie în acest sens : „așa cred eu c-au fost toți copiii, de cînd îi lumea asta și pămîntul, măcar să zică cine ce-o zice”. Aici prozatorul se înalță. Memorialiștii din secolul nostru nu mai cred în acest mit. Copilăria nu-i pentru ei o lume fără probleme, o nesfîrșită petrecere. Nici părinții nu mai sînt, în secolul XX, ireproșabili. Psihanaliza le-a deschis ochii scriitorilor asupra complexelor care mocnesc încă din copilărie. Dar, bineînțeles, humuleșteanul nostru este departe de aceste complicații. Pentru el copilăria este, s-a văzut, „veselă și nevinovată”. mama este „plină de minunății”, vestită pentru farmecele ei, iar tatăl, mai mult absent, este îngăduitor cu copiii și ține de tradiție. Merg la pădure și face negustorie cu sumane. E gospodăru chibzuit și grija lui cea mare este să existe lemne la trunchi, slănină și făină în pod, curechi în poloboc și brinză în puțină... Trage din cînd în cînd la musteală și atunci este sever admonestat de Smaranda care nu acceptă nici o abatere de la etica comunității țărănești. Ea își impune, în cele din urmă, punctul de vedere, și asupra bărbatului și asupra fiului îndărătnic. Cînd e să plece la Socola, Nică, devenit între timp holtei, caută să scape. Mama, neclintită în dorința ei de a-și vedea fiul popă, face uz de autoritate : „Ai să pleci unde zic eu”. În calculul părinților intră și o notă materială : fiul cel mare trebuie „zburătăcit” de acasă pentru a putea fi de ajutor într-o zi celorlalți frați și surori...

EXISTĂ, avertizam la început, și o țară imaginară în **Aminții din copilărie**, un spațiu privilegiat. Creangă spune cîteva vorbe la început despre el și-i consacră, în partea a treia, mai multe pagini descriptive și lirice nu prea reușite literar. În ultimul capitol revine și lărgeste cîmpul de percepție. În centrul acestui ținut creat de imaginație, desigur, se află Humulești, „sat vechi răzășesc, întemeiat în toată puterea cuvîntului, cu gospodari tot unul și unul”... Ei sînt răzeși fără pămînturi și „cu negustoria în picioare”. Cumpără și vind cai, porci, oi, brinză, lînă, oloiu, sare și făină de păpușoi, sumane, gînușe și sîrdare, apoi ițari, berneviți, cămășoale, lăcicare și scorturi înflorate, ștergare de burangie alce și alte produse

MAESTRUL PIEDMONTEZ : Eroii și ercine (detaliu, pe la 1430)

ale industriei țărănești. Fetele și băieții torc deopotrivă, băbații merg în pădure și fac cărăușie și, în zilele de tirg, devin buni negustori. Sînt foarte puține informații în **Aminții** despre viața agricolă a humuleștenilor. În afara de episodul cu lingurarii care lucrează la păpușoi, nu sînt alte pagini din care să se vadă ce pricepere și ce tragere de inimă au pentru pămînt acești oameni de munte. Semn că agricultura nu este principala lor mijloc de trai. Viața lor se duce într-un perimetru limitat. Călătoresc puțin, din sat la tirg și de la tirg la munte. Capătul lumii pentru ei este Iașul. Este drumul pe care îl parcurge, în fond, și Nic-a lui Ștefan a Petrii. Nu sînt alte trimiteri în text din care să relasăm că humuleștenii au ajuns mai departe. Este vorba, neîndoișor, în **Aminții** de o civilizație subalpină cu o mitologie specifică. Oamenii duc primăvara olle la munte, în dîmbrava Agapiel, lingă podul Cărăgițel, care se află cale de două ceasuri cu piciorul, și țin socotelile pe răboj. David din Pipirig este de 20 de ani vornic fără a ști să citească. La fel mama, Smaranda, învață să buchisească deodată cu plozii săi. Cînd se îmbolnăvesc, humuleștenii sînt tratați eficaie de Moș Vasile Tandură și de altul, doftorii satului. Ei vindecă pe Nică de holeră în felul următor : pun într-un ceain mare hoștine cu se, le fierb bine și, după ce-l trag copilului o frecătură bună cu oțet de leuștean, îl înfășură într-o pinză pe care fuseseră în prealabil întinse hoștinele trebuincioase...

Satele de munte sînt împrăștiate și ursul și lupul nu se rusinează să se arate ziua în namlaza mare. În postul cel mare se face cald și Nică, împreună cu vărul său Dumitru, se scaldă de două-trei ori pe zi în Bistrita. Cînd fug, plini de rîie, de la Broșteni spre Pipirig, umblă cu plutele, apoi cu doi plăieși călări spre Borca. Vremea „se deoache” și plăieșii răzcesc demult și-o ia „de-a cheoara”. Se pune omăt mare și călătorii poposesc într-o fundătură, încovrigați în jurul focului și mîncînd, pentru a se întrema, **brîncă** pirjolită. Prozatorul exagerează puțin această aventură, introducînd elemente de mister romantic. Ținutul în care se mișcă eroul **Amințiilor** nu are însă nimic năpraznic care să înspăimînte mîntea unui copil. Satul Humulești nu-i „lăturalnic, mocnit și lipsit de privilegiu lumii, ca alte sate”, precizează plin de mindrie autorul. „Priveliștea lumii” este o formulă aleasă. Ea vrea să spună, probabil, că acest sat, locuit de răzeși fără pămînturi, nu-i un loc înfundat, cu oameni de nimic. Dacă humuleștenii sînt, în genere, sedentari, alții — oameni de vază — vin spre ei. Printre ei domnitori și mitropoliti, în drum spre minăstiri. Tot lume „bogată și aleasă”, mai notează Creangă, hotărît să înnobileze locul său de naștere. Adevărul este că reușește, dar nu prin aceste adausuri livrești, ci prin puzderia de amănunte, prin zecile de istorii din care înțelegem că în aceste locuri este o rînduială veche și o morală

ce se respectă. Țăranii din ținutul Neamțului nu știu ce-i judecata, plugurile rămîn singure cu săptămîinile pe brazdă, prisăcile fără prisăcar și hoilele fără jitar. Tuțuienii se țin de coada oil, lucrează cu pricepere lina și sînt vestiți pentru morile și piuăle de făcut sumani. La minăstirea Văratie, hram de Sfînta Maria, vine multă lume. „Lume și iar lume”, încheie filosofic naratorul, voinđ larăși să sugereze că țara copilăriei lui nu-i oarecare. Cînd e s-o părăsească pentru a merge la Socola, devine liric și scrie poemul acela despre Ozana cea frumos curgătoare pe care i l-au contestat estetic toți comentatorii. E drept că „limpede ca cristalul” nu-i o imagine originală. Nici „cele copile sprintare”, de care a mai fost vorba, nici altele. Originală și profundă este imaginea de ansamblu. spațiu în care fantezia unui mator duioșat, ajuns la vîrsta cînd pricepe ce-i bine și ce-i rău, concentrează „tot farmecul frumusețelor”. Aici omul trăiește în relație bună cu natura și legea morală nu este primejdii.

E vorba, încă o dată, de omul de munte, acela pe care îl elogiază moș Luca. El face, cu incuviințarea naratorului desigur, o separație netă între lumea muntelui și lumea cîmpiei sau, cum au zis mai tirziu unii sociologi, între civilizația bouului și civilizația calului. Harabagiul sărac dar răzeș este mefient față de cei care locuiesc dincolo de Siret. Pentru el, tot ce-i bine și frumos se oprește la malul apei. Dincolo încep sărăcia și uritul : „Așa-i viața cîmpenească, zice moș Luca, cloșmălindu-se și învîrtindu-se ca pe jăratie, de răul țințărimei”. Cum treci Siretul, apa-i rea și lemnele pe sponci ; iar vara te înăduși de căldură, și țințarii te chinuiesc amarnic. N-aș trăi la cîmp, Doamne ferește ! Halal pe la noi ! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul și reci ca gheața ; lemne de-ajuns ; vara, umbră și răcoare în toate părțile ; oamenii mai sănătoși, mai puternici, mai voinici și mai voioși, iar nu ca iști de pe la cîmp : sarbezi la față și zbirciți, de parcă se hrănesc numai cu ciuperci fripte, în toată viața lor”.

Are ce regreta deci Nic-a lui Ștefan a Petrii, ajuns acum holtei și nevoit să se înstrăineze : „Apoi, lasă-ți, băiete, satul cu tot farmecul frumusețelor lui, și pasă de te du în loc strein și așa depărtat, dacă te lasă pîrdalnică de inimă”. Nu-l lasă, dar holteiul nu poate sta împotriva părinților, și atunci se urcă în harabaua lui moș Luca și, înainte de a părăsi ținutul copilăriei sale, mai aruncă o căutătură jeluitoare spre munții Neamțului : „urieșii munți, cu vîrfurile ascunse în nouri, de unde purced izvoarele și se revarsă pirăiele cu răpăjune, șopotind tainic, în mersul lor neîncetat, și ducînd, poate, cu sine multe patimi și ahturi omenești să le inee în Dunărea măreață”... Trebuie să-i înțelegem ideea și să-i iertăm frazele naiv literare. Este vorba, încă o dată, de țara copilăriei, țara lui imaginară.

Gheorghe ISBĂȘESCU

Confluență

Și i-a spus Doamna Clio, Scribului: Cu cât simțurile
prelungesc realitatea mai mult și e mai prolific

Oracolul de la Delfi,
cu atât mai rapid se vor înmulți sectele lexicale.
Dar ca să se clarifice rigoarea zilei de miine
e nevoie de un nou sacrificiu.

Din nou vom arde pe cineva pe rug.
Altfel, cetatea va fi din nou în primejdie.
Altfel, perucile din secolul ilustru își vor pierde
valoarea istorică și frazele cele mai tari vor rămâne
fără oasele sacre.

Și Scribul s-a dus la Mirianida: Deci în curind
ne va veni rindul și nouă.

În curind ne vor pluti capetele în aureole arzind.
Relieful cetății ni se va șterge treptat din priviri.
Și linia vieții din palmă va simți și ea înalta temperatură.
Atunci vom putea spune la propriu că ne-au ieșit
cuvintele de foc pe gură.

Numai bibliotecarul cind miine va trage din raft,
absent, o nouă carte,
va chicoti ca de-o utopie scrisă pe-o tăbliță de ceară.
Și realitatea înfășată în atâtea scutece cu greu
dintre foi, atunci, își va mai scoate obrazul afară.

O chitanță pentru adevăr

Garsoniera 49 de pe strada Victor Babeș din Onești:
tapetată cu fotografii.

În ele: Ulise și Mirianida, divulgând ermetismul
falselor taine.

În curind: libertatea interioară în fața acțiunilor
practice.

În curind: libertatea limbajului luind hotărârea vederii.

Fotografia ne dă o chitanță pentru adevăr?

E anatomia unei forțe lustrale?
Curenții acțiunii: teroarea ingenioasei metafore?
A intra în punctul de intersecție al voinței
cu nepăsarea

este deja, de acum, ocupația garoafei magnetice
care ne arde în palme pielea supusă.

Sămînța prefacerii

De fiecare dată cind pleci din garsoniera 49
stau, Mirianida, în fotoliul tău și-ți ascult
gîndurile care și-au rămas lipite de el,
măi ca lina mieilor din Negoiești, primăvara.
Stau în fotoliul tău și îmi zic: au trecut
o mie de ani de cind ne cunoaștem.
Și simt că am douăzeci de ani ca și tine.
Și-n autoritatea fiecărui mușchi îți ascult,
prin șerpișorii excitați ai globulelor roșii,
ultimele noutăți ale virstei, în orele de vîrf.

Da, ele știu că din obiectele care ne înconjoară
poți crea oricînd o altă limbă.

Chiar mai exactă decît cea pe care o vorbim.
Chiar mai durabilă decît instinctele noastre
mereu nepotolite, mereu în schimbare la față.
Pentru că tu, Mirianida, ești sămînța prefacerii care
încolțește și îngenunchiază pe sînge în garsoniera 49.
Să-i rămînă lui Ulise patul cioplit dintr-un mîslin.

Atentatele zvelte

Decît trupul tău, Mirianida, eu nu pot fi mai presus.
Pentru că azi, în Țabăra de la Poiana Sărată,
sîinii tăi mici care și-au uitat sutienul acasă,
netezindu-mi tricoul pe piept, m-au învățat
mai mult, decît toate tratatele
de ce inconsecvența tulbure a cărnii
își inventează viața zi de zi.

De ce răcoarea care se rostogolește printre crengi
nu se lasă niciodată sedusă de odihna unei ape
chiar dacă întinericul mai e strîns în jurul ei.

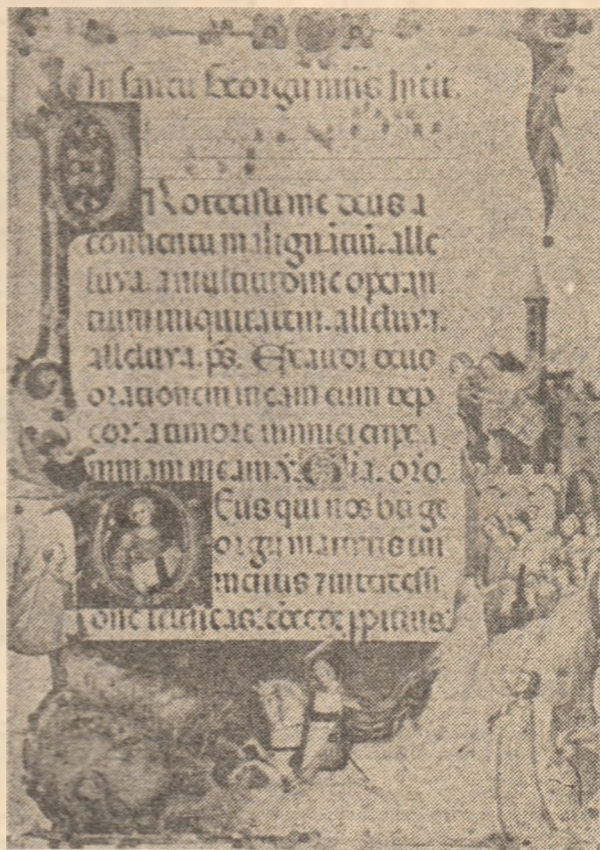
Pentru că trupul tău fertil, Mirianida,
nu se sumește niciodată cu privilegiul
de a-l contrazice.

Lăsînd timpul, care se retrage din noi ca marea,
să înalțe pe uscat licărirea credincioasă
a miinilor tale
care înțeleg acum durerea și depărtarea.

Gradația specială

Trecem, Mirianida, pe lingă zidul canonic
al Palatului Dacia de pe strada Lipscani,
din București,

unde totul a fost dinainte pregătit:
și boarea acestor geamuri rumene prin care
priveau odată redactorii de la ziarul Timpul
și defileul tău cu volanașe oranj
(poate la fel cu acelea pe care le purta odată
trupul subțire al Veronicăi Micle –
alegorică marmură pentru Domnul Eminescu Mihai).

MAESTRUL CODEXULUI SF. GHEORGHE: Sf. Gheorghe
și dragonul (1340)

Legenda celor doi se delectează hoștește
prin aureola părului tău de tutun arămiu.
Contextul superstiției hohotește, firește,
tulburînd hieroglifele inimii prin ani alungate
care au dat alarma prin casa atîtor manuscrise,
care au cules din tehnologia mitului
atîtea mii de carate.

Dar aureola părului tău de tutun, Mirianida,
de ce se tulbură?

Pentru că pergamentul culorii strîns cu sfială
lasă să i se vadă flacăra fricii, neîndoios.
Vezi cumva, în pavaj, vreo zi roșînd de emoție?
Citești cumva, în pavaj, gradația specială
a unui jurămint primedios?

O mărturie

Alunița de pe sinul tău drept, Mirianida:
o mărturie

că numai la acest microfon buzele mele
pot declara că zadarnic ne evocăm
pe locul unde am dispărut.
Că inima nu mai dă înapoi clipele uitate.
Că pîndind stratul cotidian al sufletului
în pieptul tău cuprins de vrajă,
stăruința flăcării justifică
justiția voluptății.

Conservarea clipei

Deși știu bine că despre toate iluziile femeia
e cea mai perfectă,
încerc, Mirianida, să descifrez întrebările
sfînzului din noi,

să dau deoparte miracolul inutil. Pentru că în extaz
nu poți rămîne multă vreme.

Pentru că ceața trebuie să se întoarcă înapoi în mare
ca riurile celebre pe valea vinovată a veacului
cu ultimele linii de apărare ale vieții.
Pentru că dimineața, cind ne vom scula, să mai putem
rămîne

bucăți strălucitoare de oglindă pătimașă
în furtuna destinului.

Încerc, Mirianida, și deodată aud cum nesfîrșitul miraj

de carne tină ră multiplică umbra lucioasă a eternității
mărunte,

pregătind strategia unui supliciu.

Văd cum ne vin în permisie rănile Sfîntului Francisc
ridicînd fiecare amănunt pînă la flacăra de chibrit
a nervilor care separă carnea de trup: un haos neistovit
dar mai clar decît bariera de la marginea orașului
pe care o vezi și nu ai voie s-o treci.

Iar noi, Mirianida, parcă ne exersăm cu o poftă nebună
să luăm locul vopselelor de pe haine, uitînd că trupurile
sînt niște uși pe care degeaba le încuiem bine:

Pentru că un ochi se desparte de celălalt cind noaptea
împlacabilă vine.

Sub soarele antagonic (II)

Astăzi, autobuzul gelos mi te-a furat din brațe, Mirianida,
să te ducă departe.

Trăgînd după el ultimul licăr al plopilor noștri.
Ultima ispită a şușotelii din pielea de crîn
care-mi luminează ramura verde din piept.

Singur rămas, orașul purtat pe brațe îmi pare mai greu
între cele patru heraldice riuni: Trotușul, Oituzul,
Cașinul, Tazlăul.

Și pașii, pe străzi înclinate, acum exită
de parcă ar călca pe dinamită.

Trotuarele pe care am umblat împreună blazate
ca niște ogari, după o vinătoare de cursă lungă,
s-au strîns la scara blocului meu, lingîndu-mi
tălpile imobile.

Depunînd mărturie: că prin cenușă, efortul flăcării pierde.
Că siguranța de sine a fost ridicolă totdeauna.
Că un copac fără cîteva păsări nu e mai aproape de cer,
oricît s-ar spune.

Că totul în destin se petrece atît de iute
cînd o zeiță începe să te strige pe nume.

Pactul fabulos

Mirianida, pactul fabulos cu fantoma aceea
ce mă ținea pe aripi înainte de naștere
e doar să ne regăsim torța pe Calea Sacră,
metalul vioi al forței de a forța
la picioarele providenței.

După ochii fișii ai dragonului răstignit
pe peretele garsonierei 49.

După dinții de aur ai șoricelului care
ne-a ros mirajul poemelor psihice.

De aceea și țacănitul mașinii Flying Fish
de dactilografiat beneficii

descrie judecătoria, din zi în zi mai prefăcuți,
credințele ce nu se cumpără, morții ce nu se vind,
ca să spulberăm ermetismul falselor taine.
Statuilor noastre calde propunînd
justețea lumii fizice.

Disponibilitate

Voi brațe, voi lungi tunele albe, unde vă duceți
cu exuberanța de altădată?

Tocmai acum cind crizantema feroce din parcul

Oneștiului

perorează îmbufnată despre esența cuplului?

Despre acel soi de trufie din regimul diurn al metaforei?

A doua cale unde-o căutați pe-aceste cimpuri
minate de enigme?

Tocmai acum cind Mirianida rătăcită într-un oraș

ardelean

în cabina ei de sufleur la teatru,, își imparte cu lancea
foile în două cete:

cuvinte abstracte, cuvinte concrete?

Sau poate în camera ei, acasă, le machiază figura
și unui principiu elementar îi dezbracă armura?

Tocmai acum cind fotografiile noastre din garsoniera 49
îmi strigă-n urechi:

„Sîntem doar niște cartoane!“ Și recile chipuri
deconspiră alarma din întîmplările vechi?

Voi brațe, voi lungi tunele albe, unde vă duceți
cu exuberanța de altădată?

Nu cumva ați greșit mînușile unor miini străine
și ele își văd mai departe de taina lor?

Cornul vindecător

Limbile pendulei azi, Mirianida, sar
ca o reacție-n lanț

știînd că sunetul cornului vindecător
nu mai e amintire.

Cu toate tabieturile detaliilor
rămîne magica noastră îndeletnicire.

Sunetul lui: singurătatea stylului în acțiune.

Acel spațiu supt ce nu se poate măsura.

Ca să ne regăsim pierdutele aureole,
înceata mistuire a diamantului.

Pentru că: cine să te ajute dacă nu tu singur?

(Din manuscrisul „Ulise și Mirianida“ predat
în 1985 Editurii Cartea Românească)

CERCURILE

DESPRE răsturnarea din România s-a spus că ea se deosebește de celelalte mișcări din țările din Est prin caracterul ei spontan și violent, precum și prin transparența fazelor ei, deoarece s-a declanșat în văzul lumii, înregistrată de aparatele de filmat universale, reproducând pas cu pas de televiziune. Astăzi, după mai multe luni, demarșurile de atunci nu mai sînt atît de convingătoare, căci un strat din adincuri, mai puțin vizibil, nebulos, refractar în mare parte analizelor, și-a luat revanșa, ajungînd la suprafață, invadînd scena, preocupînd cu preponderență pe comentarii. Nimeni nu mai poate contesta faptul că explozia reală, eroică, perfect străvezie, avea un corresponsent în umbră, abia bănuț inițial, cu o latură suspect tenebroasă, care contrazice tocmai trăsăturile nete evidențiate mai sus.

În felurite dezvăluiri ale unor participanți direcți sau martori implicați, dezvăluiri care se succed intens în săptămîni din urmă, se vorbește despre întîlniri tainice, premergătoare, conspirații pregătite îndelung, un calcul ramificat al complotului care profită și de lipsa de atenție generală, interesul fiind concentrat asupra spectacolului captivant transmis cu risipă de amănunte pe micul ecran. Cu cît se scurg zilele, cu atît unele aspecte difuze se clarifică, dar nu în mod sigur, fiindcă noi revelații sugerează iarăși prezența altor zone oculte care refuză lumina zilei. Această îndărătnicie a obscurului reprezintă o particularitate definitorie a convulsiilor recente din România. Ca și cum, în epoca informației cotoptitoare, beneficiind de mijloace tehnologice și de o promptitudine a difuzării, avansarea nu poate depăși totuși un prag, ceva rezistent, bolovănos oprește trecerea, păzește hotarul unei lumi de jos, dominată încă de enigme, de unelții medievale, de forțe misterioase, impenetrabile. Cei care urmăresc suita de evenimente dramatice înregistrează ca un avertisment grav nu numai persistența unui secret, care pină la elucidare amenință să maculeze și puritatea elanurilor inițiale, dar mai ales efectele lui neașteptate, adică izbucnirile deschise de sălbătici și primitivitate în piața publică, repetate și oricînd posibile în viitor, favorizate tocmai de întunericul din care pornesc. A folosi cuvîntul „neașteptat” e poate nepotrivit, deoarece reprezentarea care are loc, atît cea exterioară, cît și cea presupusă în adîncuri, pare să respecte niște trasee prestabilite, impuse mai demult. E un mecanism previzibil, care exclude surpriza și fixează destinele protagoniștilor, chiar dacă nu cunoaștem încă toate detaliile intrigilor urzite. Ceea ce s-a petrecut de pildă la București la mijlocul lunii iunie cu ivirea detașamentelor de pedeapsă ale minerilor și episoadele de exercitare a teroarei, a produs în Occident un șoc. S-a întîmplat un incident oribil peste care nu se poate trece. Nu cunosc un precedent într-o altă țară din Europa în ultimele decenii. Subliniez faptul că, dacă s-ar examina atent momentele de groază, ele nu ar mai părea atît de stranii, pentru că sînt rezultatul unui proces care trebuie probabil să irupă în astfel de manifestări, cum au fost conflictele inter-etnice din luna martie de la Tg. Mureș sau cele menționate, de la București. Și terenul social este atît de deteriorat, încît dacă nu se ajunge la o radicală înșănătoșire, aceste izbucniri se vor reedita, fără îndoială, sub variate forme.

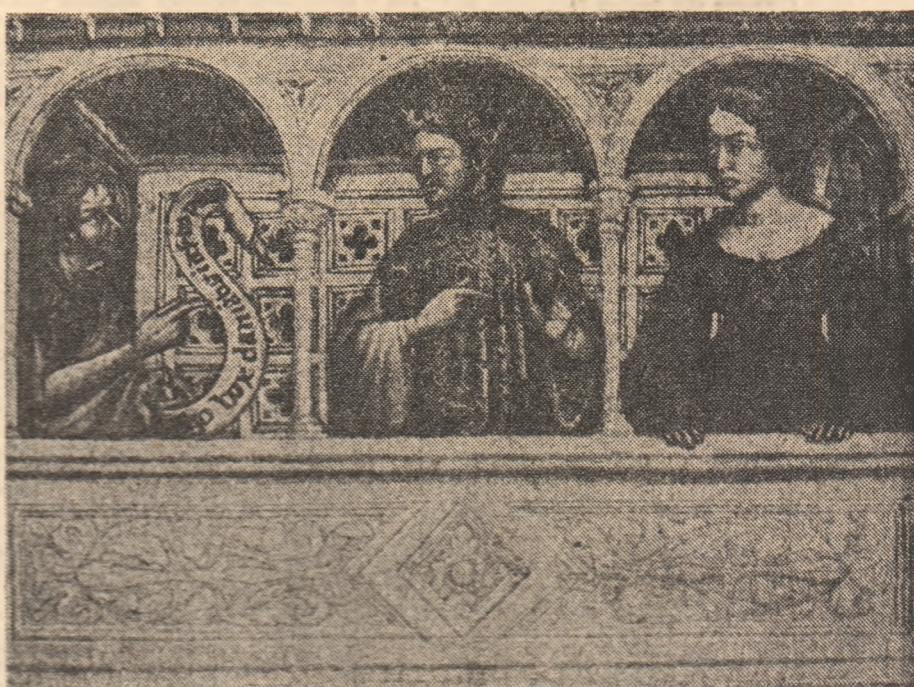
Situația actuală din România nu poate fi înțeleasă, dacă nu se ține seama de anumite mecanisme de determinare pe care le-am putea reprezenta ca niște cercuri blestemate, din care observăm că deocamdată nu se poate ieși.

Mic dicționar

PALIMPSEST. Dacă era nevoie să se demonstreze îndigența demnă a Televiziunii Române, seara zilei de 27 septembrie ne-a oferit cea mai elocventă mărturie. Într-o transmisiune de muzică simfonică, la care ar fi trebuit să ascultăm *Requiem*-ul lui Fauré, am fost agrementată cu cea mai contrastantă muzică de fond ce se putea imagina în context: efluvii celeste ale post-impressionistului francez intrau în contrapunct cu fragmente fortuite dintr-un spectacol al defuncției Cîntării a României. Din cauza unei insuficiente ștergeri a primei înregistrări de pe casetă, asistăm la cel mai bizar spectacol involuntar de poezie concretă, pe care nici Michel Butor n-ar fi fost în stare să-l imagineze prin anii '70, la Bienala din Veneția. Prin urmare, prima impresiune rămîne de neșters, în oricare TV din lume.

„Requiem aeternam dona eis Domine et lux perpetua luceat eis”, suspinau, în pianissimo, tenorii: „Trăiască România trăiască Ceaușescu”, urla din culise o voce fals înțărîtă, mai slabă decît la prima ei apariție. „Agnus Dei, qui tollis peccata mundi”, interveneau sopranele cu accent grav și definitor:

UN CERC este acela în care se găsește captivă conducerea actuală a țării. Președintele Ion Iliescu, ales cu mare majoritate, care avea șansa de a îndrepta România spre o societate modernă, democratică, într-un efort de reconciliere națională, a ratat cu totul încercarea. Adeviziunea de care se bucura în toate paturile populației a fost utilizată într-o direcție steapoă. În ciuda faptului că în ultimii ani din domnia lui Ceaușescu el a prezentat o opoziție morală din interiorul partidului comunist în fața tiranului și s-a încumetat să suporte o înfruntare dificilă, cu multe riscuri, după aceea s-a dovedit, spre mîhnirea tuturor, că este un prizonier al vechilor structuri mentale nedemocratice, moștenite de la doctrina învățată din ju-nețe. Nu se poate desprinde de ele, și aceste structuri ies la iveală în clipele sale de panică, mai ales. Care sînt reflexele prioritare? Opoziția, de fapt, nu e necesară, rămîne un factor străin, primejdios, un dușman de moarte, un element indezirabil, care, pentru a fi descalificat și îngrădit, va fi iute identificat cu extremismul de dreapta, cu fascismul; dintre categoriile sociale pe care ne sprijinim, cea mai nesigură și cea mai dubioasă este intelectualitatea, ea ar trebui domesticită pentru a-și recunoaște statutul de inferioritate și subordine: temelia colectivității o constituie clasa muncitoare, care se cere sprijinită pentru a pune ordine în stat, mai ales în perioadele de alarmă (vezi intervenția minerilor); trebuie refuzată o societate care se îndreaptă iar spre împătirea în bogății și săraci, apărîndu-se nivelarea și egalizarea tuturor păturilor sociale. Toate aceste scheme vide de gîndire, urme de dogmatism, au fost de mult depășite chiar din interiorul reformismului comunist. Mai mult, e curios cum Președintele care înainte, în fața tiranului, a pledat pentru înaltate și un model auster de comportare, nu ocolește acum limbajul duplicitar, recurge la o sumă de mistificări și de manevre opace — prin care respinge actul de transparență. Baza de încredere s-a pierdut, panta de degradare nu poate fi evitată fiindcă el pune deasupra adevărului și a eticii mereu ce a asimilat în tinerețea lui de ilegalist, și anume principiul leninist al cauzei proletare care ar justifica orice abateri și deci și lipsa de scrupule. A străbătut astfel un drum al compromiterii din care nu se mai poate salva. Cît de anacronică și de prăfuită este concepția intransigenței de clasă, de care nu se mai poate descotorosi. Președintele noului Românii, o probează compararea evenimentelor tragice recente din țară cu mersul spre democratizare în celelalte țări din Est. De ce preferă Președintele jocul tenebros cu misterele? Noi nu știm o serie de lucruri, nici pînă astăzi: în ce măsură conducerea actuală este la rîndul ei supusă unor pacte secrete cu forțe ascunse care continuă să fie totuși vii și prezente în ambianța țării, cum ar fi o parte a fostei Securități, o aripă a armatei, probabil înțelegeri și cu alte centre ale vechiului aparat de exercitare a puterii sovieto-comunist. Aceste fire nu se dau decît parțial în vileag, ele s-au conservat în chip clandestin din primele zile ale răsturnării. Încă de pe atunci au apărut fenomene dubioase care sînt mult discutate în presa occidentală și în unele cărți: cine a realizat în ultimă instanță răsturnarea, dacă a fost numai o revoltă populară sau o lovitură de stat, cine a acționat apoi în zilele următoare și a dezlănțuit o bălăie violentă, singeroasă în București, fără ca ulterior să fie adus un singur reprezentant al acestor forțe în fața unui tribunal, și chiar Președintele statului se întreabă stupefiat „cine a tras?”. Oare e posibil ca omul care a condus atunci trecerea spre noua ordine și democrație să nu știe împotriva cui s-a luptat? Și enigmele se înmulțesc în aceleași tipare — nu se spune cine l-a chemat pe mineri în

OTTAVIANO NELLI : Sf. Ioan Botezătorul, Irod și Irodiada (pe la 1415-1420)

luna iunie, cine i-a însoțit sau cine a indicat locurile pentru masacrul. Dacă am accepta consecința logică a suitei de puncte obscure, am fi nevoiți să recunoaștem că probabil cineva are interesul să nu se dezvăluie resorturile compromițătoare sau poate e oprit să le divulge. Enigma, confuzia, suita de complicități sînt folosite și ca o supapă pentru orice explicație cerută, căci adevărul nu poate fi mărturisit — el ar discredita imaginea de infailibilitate a puterii. Am auzit că primul-ministru a afirmat la televizor, după ce teza cu rolul legionarilor, cu puterile străine și cu partidele de opoziție n-a mai putut fi susținută (acuzăția cu lovitura de stat a căzut și ea) — că tot elemente ale fostei Securități, care n-ar mai fi în funcțiune, au intervenit haotic și ele sînt vinovate de excese comise. E dovedit însă faptul că minerii au fost acompaniați de slujbași ai guvernului care cunoșteau exact adresele intelectualilor, i-au vizitat la casele lor, i-au amenințat cu moartea, unii au fost maltratați. Și chiar dacă nu Președintele țării a dat ordinul să fie schinguiți un anume cărturar, e clar că el și întreaga echipă conducătoare poartă răspunderea pentru uluitoarele fărâdelegi. În orice stat european, după astfel de evenimente, guvernul ar fi fost obligat să demisioneze.

În ce privește imobilismul de mentalitate al Președintelui și al întregii echipe diriguitoare, s-ar mai putea adăuga și alte aspecte. Aș evidenția bunăoară, o deosebire în mersul lucrurilor în Uniunea Sovietică față de România. Gorbaciov pare mult mai evoluat în lupta lui pentru modernizarea societății rusești, împotriva burocrăției și a mecanicismului totalitar, chiar dacă nu descifrăm cît de departe vrea el să înainteze. Dar el a avut de la început ca aliat principal intelectualitatea, și una din țintele sale de bază a fost „glasnost” — așadar transparența informației și încurajarea dezbaterei deschise. În România, în mod ciudat, primul inamic desemnat de noua conducere a fost omul de carte care a incomodat prin felul stăruitor în care a pus o serie de întrebări și a formulat o alternativă. Firește că se poate deduce o determinare a etapelor, deoarece în Uniunea Sovietică procesul de regenerare a pornit „de sus”, și în efortul de eli-

minare a angrenajului anchilozat, populația nu era inițial atît de lucidă ca unii fruntași ai partidului comunist. În schimb, în România mulțimea a dorit spontan abandonarea fără ezitare a sistemului totalitar și a comunismului. În paranteză mai pomenesc faptul că Gorbaciov n-a apelat la o parte a populației spre a intimidă celelalte categorii de cetățeni. Survin, desigur, și multe puncte de apropiere: ezitarea în fața economiei de piață și nepriceperea în tratarea problemelor de producție, întîrzieri fatale în inițierea unor măsuri radicale, sfortarea de a perpetua o parte a sistemului sub tot felul de travestiri. Cît despre democratizare și promovarea dialogului politic, practica indică un stil sovăitor, precumpănitoare rămîne vechea viziune de corp închis, monolitic, cu ambiția unanimității și cu accentele de fanatism în susținerea unor teze rigide și sterile. Ce anchetă, de pildă, ar putea aduce lumină asupra evenimentelor triste din luna iunie, cînd firele scenariului consumat sînt de nepătruns și puținele indicii duc spre inspirații din culise care sînt oameni apropiați ai Președintelui? A fîgădui dezvelirea pînă la capăt a adevărului ar însemna să admiți discreditarea conducerii.

AL DOILEA CERC îl formează opoziția. Partidele tradiționale reînființate n-au putut nici ele pătrîsi un anume cadru fixat odinioară, și au omis să adopte o viziune mai modernă, realistă, adaptată vremurilor contemporane, cu o altă deschidere spre Europa și spre propriul popor trecut prin sita dictaturii. Au lipsit cadrele tinere, majoritatea exponenților de vază au fost decimați în închisori și lagăre. Din aceste motive, opoziția de tip tradițional n-a intruchipat, din păcate, o alternativă valabilă pentru corpul electoral. Nu analizăm acum toate implicațiile, dar semnă-lăm și aici diferența față de celelalte țări din Est, unde s-a încheiat totuși o forță de centru cu un profil seducător, ceea ce a schimbat relieful politic.

Un al treilea cerc, care probabil se va rupe din blestem, e speranța noastră, îl constituie nucleul de intelectuali reunit în jurul revistei „22”. Grupul pentru Dialog Social, cum s-a intitulat, se remarcă printr-o febrilă activitate politică, a devenit un factor dinamic și avansat în gîndirea românească. Dar și această formație pornește cu un serios handicap, fiindcă nu beneficiază de o pregătire politică solidă, și pare cantonată la o desuț de sumară reprezentare asupra transformărilor ivite în lume. Abia în toată încheștură se cristalizează și programul concret de redresare. Grupul a militat cu mult curaj și dirigenie, în condiții extrem de anevoioase, adoptînd o atitudine consecventă de critică a erorilor guvernului și de denunțare a simulacrii de democrație. În curînd se vor profila și capii acestei mișcări, care vor trece dincolo de limbajul emotiv abstract, altfel necesar. Căci a discuta repetat despre vinovăția întregii colectivități în actul de supunere față de fostul tiran, definind libertatea ca o iubire a aproapei și invocînd sondarea conștiinței — sînt formule încă vagi și care nu pot avea o tangență cu starea mulțimii, care ar dori probabil să afle căile precise de înaintare spre un nou tip de societate. În acest scop se cere efectuata o cercetare prealabilă sociologică, economică, o prospectare în toate domeniile prefacerilor, pentru a confrunta România și cu experiența similară a țărilor vecine, cu tentativele lor încununate de succes sau marcate de eșcuri. Fără obținerea unui grad înalt de competență pe tărîmurile vitale incluse în dezbatere, Grupul nu va putea oferi

Mihai Zamfir

S. Damian

(Continuare în pagina 8)

Cercurile

(Urmare din pagina 7)

o alternativă solidă. Până la înfrîngerea unui larg forum cetățenesc, ca în statele din jur, mai e o cale lungă de parcurs.

Și ne apropiem aici de un punct nodal: toate aceste inerții în conduită și gândire destăinuie și o stare de inapoiere a societății civile în România. Este elogiul, de pildă, gestul de rezistență în creație al oamenilor de cultură. Un critic, Eugen Simion, bun cunosător al literaturii române din ultimele decenii, pretinde că la sfîrșitul unei etape tumultuoase, recolta de cărți se menține totuși foarte satisfăcătoare, căci, în realitate, cei mai de seamă scriitori au respins organic conceptul de totalitarism, au evitat capcana ideologică și doctrina comunismului, ba mai mult, n-au aderat nici la cultul personalității. De aceea acum, după răsturnare, opere de creație numeroase supra-viețuiesc intacte și pot rivaliza cu producții asemănătoare din culturi de frunte europene. Să fie starea literaturii atât de fericită? În ansamblu, nu împărtășesc această opinie măgulitoare. Rămîne să fie examinată la obiect — fără părtinire — creația.

La o privire mai scrupuloasă vom descoperi și aici urmele unei contaminări în profunzime. Peisajul literar, după devastare, nu e chiar atât de diferit de tabloul general al societății, care poartă semne ale degradării. Spre a delimita originea răului, trebuie să reconstituim o traectorie a orientării oficiale. Pentru a uzurpa puterea în interiorul partidului comunist și în societatea românească, tiranul s-a bizuit multă vreme pe structurile aparatului stalinist. Mai târziu, tot în sfîrșirea de a păstra cu orice preț prerogativele domniei, cu un anumit instinct politic, Ceaușescu a intuit avantajul unei solidarizări cu națiunea, pornind de la premărirea fondului autohton. Transferul în strategia propagandei s-a operat treptat, a fost abandonată în mare măsură vechia retorică impregnată de caracterul de clasă — destinul prioritar al muncitorimii, criteriul devotamentului revoluționar în selectarea cadrelor, principiul luptei ascuțite cu forțele imperialismului, rolul țării în coeziunea lagărului socialist, etc. Pe alocuri, frazeologia militantă era menținută în unele articole ale ziarului oficial, ca un paravan, ca un alibi. Abia în anii din urmă sfidarea lui Gorbaciov — programul său de reforme constituind o amenințare pentru autoritatea de natură despotică și inflexibilă — l-a împins pe Ceaușescu să înalțe iar platoșa atașamentului la ideologia pură și să se autoproclame un neclintit stegar al revoluției proletare. În esență, totul se concentrează însă mai departe asupra frecvenței naționaliste, o exaltare fără margini a unui unic criteriu — criteriul autohton. Trece vremea rușinii și a camuflajului. Nimeni nu se mai speria în cabinetele superioare ale partidului, de unde seoseau prețioasele indicații, de felul în care tezele propagandei și tot astfel limbajul trebuiau să coincidă fără putință de a le disocia cu naționalismul xenofob și autarhic al grupărilor de extremă dreaptă cum a fost Garda de fier. Nu mai avea însemnătate faptul că un conducător politic era adeptul dictaturii sau favorabil libertăților democratice, dacă el lupta împotriva toleranței și a deschiderii sau pleda pentru respectarea drepturilor omului și cooperarea cu toate categoriile populației. El era măsurat prin prisma unei singure însușiri: cum reprezenta neamul românesc și cum proteja interesele lui. Cu aceste elementare norme de apreciere

era schematizată întreaga istorie a României, de la începuturi pînă în prezent, înfățișată ca un șir neîntrerupt de isprăvi de vitejie, dreptate și înțelepciune, în opoziție cu popoarele vecine și cu toate celelalte țări, care sint bintuite de poftă egoiste și rapace, instrumente ale răului. În suita de glorioși eroi ai neamului, Ceaușescu se instala la un punct de apogeu în contemporaneitate, voind să legitimeze în acest mod primitiv puterea absolută. Folosind o stratagemă cu totul rudimentară, tiranul s-a bazat pe reacții viscerale, a înșelat și vigilența unor scriitori și cărturari, care l-au urmat conștient sau involuntar în acest marș al separării de restul lumii, al autoadmirației și autoîncintării. Astfel caracterizate, stările de lucruri par extrem de grave, dar nu are rost să menajăm susceptibilități. Opere create în deceniul din urmă și laudate pentru independența de gândire și originalitatea creatoare sint, de fapt, viciate de mentalitatea închiderii sterpe. Se pot cita cărți semnate de autori proeminenți (Delirul de Marin Preda, Căderea în lume de Constantin Toiu, Podul de gheață de D. R. Popescu) unde cultul autorității absolute, nevoia de supunere, mesianismul autohton tratat în opoziție cu superficialitatea, spiritul coruptibil și decadent al altor popoare — sint trăsături care intră adînc în fibra națională și avarază substanța estetică. Nu prea se dezbate aceste aspecte în critica literară, cînd tocmai fenomenele de închidere, de ingustime a criteriilor, de exaltare națională stînjesc pînă la rădăcină literatura română în circuitul european. A distinge virtuțile specificei etnice, în acest caz, este o reșuscitare de vitalitate și înțelepciune ale poporului român, nu presupune a ocoli slăbiciunile, limitele și, implicit, autocritica națională. Nu poți să slăvești propriul popor, disprețuind sau insultînd celelalte neamuri. Ceea ce scoatem în evidență acum nu se înscriseră într-un cadru difuz, speculativ, academic, ci are rădăcini sensibile în prezent. Cînd ne referim azi la o continuitate de sistem în România, nu avem în vedere doar mecanismul totalitar de comandă. Mai intervine și un alt aspect fundamental: linia de exaltare națională. E simptomele faptului că nu se poartă o discuție sinceră, severă cu privire la erorile săvîrșite în ultimele decenii. Tînta atacului se deplasează mereu în afară, vina aparține țărilor vecine sau marilor puteri, care și-au bătut joc în trecut de acest teritoriu, părăsindu-l în voia năvălirilor barbare, și apoi în secolul nostru, cedîndu-l despotismului lui Stalin. Sint invocate permanente forțe monstruoase care se aliază în conjurații internaționale cu unicul țel de a distruge ființa națională. În lunile din urmă s-a lansat o variantă înedită a acestui scenariu fantezist. Chiar în gazetele care adoptă o poziție critică față de guvern, de exemplu în analiza ororilor din mijlocul lunii iunie în revista „Zig-Zag”, după o reproducere exactă a faptelor și o interpretare corectă a rezultatelor, se adaugă în final o insinuare, vagă și amenințătoare, pomenindu-se de state vecine care au interes să destabilizeze situația în România și să discreditze factorii de răspundere. De altminteri, presa e împinzită de note insidioase, care își aleg victimele din rîndurile intelectualilor lucizi, calomniate ca ahtiați de putere, trădători de neam, fasciști. Oricît ai amenda, din diverse motive, unele păreri emise de Ana Blandiana, Gabriel Liiceanu, Octavian Paler, numele lor sint o garanție de probitate și nobile intenții. Cine pretinde că atitudinea critică față de simulacru de demo-

cratie din țară servește interese antinaționale, dovedește că e sclavul unor prejudecăți. Revista „România Mare” îi numește fără reținere chiar „agenți străini”, cerînd arestarea lor. Se desfășoară o campanie isterică împotriva Ungariei, ațîțindu-se necugetat instinctele cele mai joase, atmosferă care precede noi ieșiri de sălbăticie sau chiar un pogrom. Tot în revista „România Mare” pofta de a inventa primejdii inexistente ia înfățișări delirante, ceea ce arată gradul de lresponsabilitate la care s-a ajuns. Ca să se stigmatizeze țara vecină, se fabulează o alianță cu caracter armat în care sint incluse mai multe națiuni: „Ungaria a inițiat o colaborare militară cu Germania — tradiție de gen există, slavă Domnului — a încercat și a reușit să izoleze România pînă și de aliatele ei istorice, Franța și Anglia, semnate ale tratatului de la Trianon”. A discuta ineptia acestei divisiuni ar fi și acesta un prilej pentru colportorii de zvonuri de a insinua că poate ceva tot e adevărat. La mulți dintre cei ce vin din țară se pot distinge ravagiile unei molipsiri. Ei se consideră bine informați (și nu sint deloc!), repetă de fapt cumințele cele mai neroade clișee ale propagandei oficiale. Cum de atîția oameni, printre care și intelectuali de valoare, cad în cursa întinsă — rămîne o enigmă. E o prăbușire generală într-un soi de infantilism, care greu va mai putea fi oprită. O rimă celebră revine ca un refren în invecțiile politice din berării și piețe publice: „Yalta — Malta”. În unele publicații românești din exil au apărut studii documentate care demonstrează că la conferința de la Yalta n-a fost nici o părăsire a Europei de Est. Uniunea Sovietică a ieșit foarte puternică din război și a impus sistemul comunist cu forța, cum zicea Stalin, pînă acolo unde a pătruns armata roșie. Ar fi necesară o amănunțită descriere a tratativelor spre a se constata cit a fost inabilitate, naivitate sau percepere a neputinței. Dacă ne referim la replica recentă — „Malta” — remarcăm îndată că orice supoziție a unui abandon e o stupiditate. Ipoteza că la gura sobei cei doi conducători ai supraputerilor decid să predea tocmai România nu știu căror interese dubioase apare năstrusnică. Ea contravine oricărei aprecieri obiective a evenimentelor. Nimeni nu poate nega că există în momentul de față un proces de democratizare a lumii, că se sting multe focare de încordare, se cimentează o colaborare mondială pentru asigurarea păcii, pentru îngrădirea și eliminarea deprinderilor totalitare. În acest proces, un rol de căpetenie îl deține America.

NU vom înțelege configurația deplasărilor de direcție contemporane cit timp vom repeta formulele simpliste despre imperiul marilor industrii și al proprietarilor de firme de armament care au un profit din creșterea tensiunii — probabil că există parțial și aceste raporturi de dependență, nu sint atît de naiv să le neg, dar ele nu sint acum hotărîtoare. Dacă numai presiunea factorilor care urmăresc cîștigul și exploatarea ar explica politica Statelor Unite, n-am asista la nici un fel de dezarmare. Dispar centre de înclăstare periculoasă, și tocmai marile puteri veghează la apărarea destinderii. Niciodată nu s-a obținut un astfel de consens între state pentru a se instaura principiile democrației, respectarea drepturilor omului, condamnarea agresiunii, a terorismului, a dictaturii, proclamarea libertăților individuale. Țările care nu doresc să in-

tre în acest circuit, care se opun tendinței de democratizare, continuînd să recurgă la metodele totalitarismului prin întărirea aparatului de reprimare, prin cultivarea monologului politic, prin perpetuarea stilului de conspirativitate — aceste țări se elimină singure, aleg izolarea. Nimeni nu le exclude arbitrar. Și e firesc ca marile puteri sau consiliul european să nu acorde nici ajutoare, nici garanții statelor care resping codul cooperării.

Să nu ne amăgim cu stafia complotului împotriva ființei naționale! Se vehiculează în țară ideea că în jur s-au strîns doar inamici, perfi și răuvoitori, care pîndesc clipe favorabile ca să înhațe prada. Față de primejdii existente, crește funcția providențială a protectorului. Nu e de mirare de aceea că Președintele, deși a comis penibile greseli, de neiertat, e întîmpinat de populație cu un cult al admirației și al iubirii sincere. Vedem cum stupore cum în cercul de captivitate fără ieșire al conducerii, descris mai sus, intră de bunăvoie și mulțimea alegătorilor, dispusă să-l împărtășească soarta pînă la prăbușire. De unde atîta solidarizare în orbire? Să nu uităm că Președintele a vorbit mereu în graiul celor năpăstuiți, ca unul de ai lor, acceptînd atribuțiile de „tată bun”, cum nota cu perspicacitate un observator al scenei. Ceea ce a spus era tocmai ce se aștepta de la noua autoritate: să domolească spaima de necunoscut, de schimbare, de competiție severă pentru existența care începea; să alunge sentimentul culpei pentru anii de lăsați și compromisuri, acel pact cu diavolul, pe care l-a semnat aproape fiecare; să preia răspunderea de pe umerii individuali în așteptarea plină de temeri a viitorului neclar. Ridicînd acest zid de ocrotire în fața pericolului, el este judecat cu îngăduință pentru gafele de conducere: apelul la demagogia și conspirativitatea de tristă amintire; toleranță și sprijin acordat în presa Frontului (ziarul „Azi”, bunăoară) campaniilor celor mai ordinare de defăimare a vocilor critice; participarea directă la perpetuarea stării colective de boală, mania persecuției, regimul confecționînd el însuși basmul cu complotul mondial împotriva României. De aici turnura patologică pe care a luat-o legătura de unire a regimului cu alegătorii. Atît de puternic și iremediabil e influențată populația de propagandă fanatizării (un fanatism inedit, fără doctrină și fără religie!) încît numeroase persoane au cerut recent cu toată solemnitatea reabilitarea Securității, cu profesioniștii ei redutabili, spre a păzi națiunea amenințată de forțe străine. Aș putea menționa destule articole rușinoase consacrate acestor pledoarii, apărute în mai multe gazete. Se întinde o psihoză a persecuției, o deviere paranoică, de aceea fosta victimă își venerează deschis călăul. Rapida uitare a crimelor și a sălbăticiei supraviețuiri — iată un simptom care nu s-ar fi putut anticipa în decembrie, fenomen neîntîlnit în țările vecine, unde procesul de democratizare are un alt itinerar. Treptat, ceea ce e sucit și absurd apare admis ca normal, și orice discuție pe bază de argumente evitată. Din acest complex de victimă, clădit pe date care nu sint reale și întîrînit de agitatori de meserie, se ajunge la ocultarea adevărului (ocolindu-se orice dezvăluiri cu privire la vina autohtonă) și se pregătește metodic un climat necuropeean în acest colț al continentului, prin declanșarea urii și a violenței rudimentare.

S. Damian

Un zid de care se izbește

■ LUCRĂRILE de refacere și extindere a celebrei clădiri a Bibliotecii Centrale Universitare din București, cîzută victimă incendiului produs în împrejurările dramatice din decembrie 1989, cînd s-au transformat în scrum peste 500 000 de volume, de la cărți de o mare valoare spirituală la manuscrise inestimabile, se izbesc acum de un zid care se arată a fi pe cit de fragil, pe atît de dur, din moment cî, indiferent de argumente, pune în mod real stavilă acțiunilor în curs. E vorba de faptul că locul pe care urmează să se construiască în prelungire noul edificiu este încă ocupat de amenajările Teatrului „C. Tănase” pentru Grădina de vară „Boema”. Aceste amenajări s-au făcut anul trecut, constînd dintr-o structură metalică și acoperiș pentru vreme ploioasă, dar Grădina, ca atare, există aici de peste patruzeci de ani, vechiul regim provocînd de la început unul din nenumăratele sale abuzuri de deturnare de proprietate, încălcînd orbește orice lege. Fiîndcă încă din 1931, datorită enciclopedismului preocupărilor lui Nicolae Iorga, care a cuprins și interesul pentru Biblioteca bucureșteană, printr-un decret cu numărul 658 din 1931 s-a cumpărat pentru extinderea bibliotecii terenul învecinat pe care s-a instalat însă, în 1949, această anexă a Teatrului de vară. A fost o călcătură de elefant, deoarece cu mult înainte de război se simțea acut necesitatea extinderii Bibliotecii (construită după planurile arhitec-

Biblioteca Centrală Universitară

tului francez Paul Gattrean, una dintre clădirile monumentale, de mare frumusețe ale Capitalei Române) care devenise neîncăpătoare nu numai pentru cititori, ci și pentru noile colecții, donate de mari cărturari ai veacului nostru. În acest sens, la începutul anului în curs, s-au emis hotărîrile corespunzătoare din partea Ministerului Învățămîntului și Științei, Ministerului Culturii, Primăriei Capitalei și Direcției Monumentelor Ansamblurilor și Siturilor Istorice, cu consecințele de rigoare pentru Ministerul Finanțelor și Ministerul Economiei Naționale. În vederea extinderii a fost, de asemenea, trecută în proprietatea Bibliotecii fosta clădire a Societății de Asigurări „Dacia Romană” (utilizată pînă în decembrie 1989 de Direcția a V-a).

Proiectul de extindere elaborat înglobează într-un set unitar depozite, săli de lectură și spații adiacente care, împreună cu vechia clădire, creează în centrul Capitalei un ansamblu biblioteconomic ingenios, pe măsura necesităților de azi și de mine ale vieții universitare bucureștene. Se realizează astfel un monument cultural într-o adevărată perfecție cu existența Ateneului Român și a Muzeului Național de Artă, precum și cu a altor instituții din zonă, în care Grădina „Boema”, atît cu amenajările sale de provizorat, cit și cu „activitatea sa de o sonoritate nedorită”, cum o apreciază directorul Bibliotecii, domnul Ion Stoica, contrastează puternic. Directorul

Bibliotecii aduce în sprijin și adevărul că această activitate se desfășoară intermitent — citeva luni pe an, cit durează sezonul estival. Dar un argument dintre cele mai importante e faptul că inițiativa românească a stîrnit interesul organizației mondiale a culturii — UNESCO — care a și preluat o parte din sarcinile de realizare a unei biblioteci universitare moderne. Timpul presează, fiindcă încă din primăvara acestui an specialiștii UNESCO au preluat datele generale pentru proiectul special de informatizare, iar în această lună o nouă delegație UNESCO (I.R.M. Mowat — Anglia și Jean-Pierre Sakoun — Franța) va sosi la București pentru realizarea efectivă a proiectului.

Așadar, zilele sint chiar numărate, iar Primăria Capitalei nu a oferit încă Teatrului „C. Tănase” un alt teren pentru spectacole în aer liber, ori amenajări deja existente, în alte parcuri, cum ar fi Arenele Romane sau cea din Herăstrău. Dar chiar dacă ar fi oferit, la conducerea Teatrului s-a format o poziție categorică de refuz. Directorul adjunct al Teatrului „C. Tănase”, domnul Jean Valman, după ce ne face, la rîndu-i, istoricul acestui teatru vestit pentru atîtudinea sa democratică nu numai între cele două războaie, ci și în anii dictaturii („unele cupiete revăzute ar mira azi pe oricine, cum de-au putut fi prezentate la rampă”) cînd au evoluat mari artiști ai genului: Maria Tănase, Antonescu-Că-

răbuș, Puiu Călinescu, Cristina Stamate, Horia Serbănescu, Stela Popescu, Alexandru Arșinel, Barbu Zaharescu, Nicu Constantin, Stroe, H. Nicolaide, Gelu Solomonescu, Didi Ionescu, Horia Căciulescu, Ioana Radu, Sergiu Malagamba, Tomazian... Directorul Jean Valman ne aduce încă o sumedenie de argumente nu numai de ordin sentimental, ci și economic, domnia sa ocupîndu-se la teatru tocmai de asemenea probleme și care ar consta, de fapt, într-un principiu îndelung verificat: un teatru care-și schimbă sediul, pierde publicul spectator. Domnul director Valman are o idee care, după a sa convingere, ar merita studiată: anume, să se construiască noua clădire a Bibliotecii prin înglobarea și a sediului „Boemei”. A văzut personal în mari capitale europene o seamă de complexe culturale care cuprind pe lîngă muzee și biblioteci, săli de teatru și cazinouri, ba chiar și spații pentru jocuri de tenis, baruri și restaurant.

Îată, așadar, argumente plauzibile, dar care, în contextul de față, după întreaga evidență, nu rezistă în nici un chip. Fiîndcă nu e vorba nicidecum de rolul teatrului de revistă în societate, ci de un lucru extrem de limpede și de notoriu: o grădină de vară a unui teatru care ar putea fi în orice alt loc din Capitală, recăpătîndu-și repede faima, nepierzîndu-și, deci, popularitatea, ba, dimpotrivă, chiar reintregîndu-și-o printr-o amenajare mai adecvată, stă în calea reconstruirii unui mare edificiu național și internațional de cultură.

Vasile Băran

Un cronicar necunoscut din secolul XVIII

Mavrocordat, Anonimul s-a aflat în posesia unor manuscrise ale lui Nicolae Costin și a mai copiat și alte cronici. În perioada interbelică, opinia lui Giurescu e acceptată de aproape toată lumea (Sextil Puscariu, N. Cartoian, Ștefan Ciobanu etc.), ca de altfel și astăzi (Al. Piru, I. D. Lăudat, G. Ivașcu, Ion Rotaru etc.). Paradoxal, impunerea acestui punct de vedere a determinat ridicarea unor semne de întrebare și cu privire la acea parte din cronică (anii 1709—1711) care aparține în mod cert lui Nicolae Costin, așa încât întregul text este adesea numit de cercetători Pseudo-Nicolae Costin. O figură separată a făcut istoricul (nu literar) Alexandru V. Diță, care a susținut acum un deceniu (1979) paternitatea lui Nicolae Costin pentru întreaga cronică. Însăși problema paternității pare căzută, în vremea noastră, în desuetudine. Acesta era stadiul cercetării când Dumitru Velciu s-a hotărât să reia studiul în toate latitudinile lui.

În ce circumstanțe a fost redactată cronică? La o întrebare ce poate constitui un bun punct de pornire pentru acest studiu. Se știe azi că Nicolae Mavrocordat, domnitorul care l-a premers și l-a succedat lui Dimitrie Cantemir în scaunul Moldovei, om învățat, poet, filosof și poliglot, era doritor să-și limpezească genealogia proprie, care, în rămură femească, era moldovenească. În acest scop el a cerut să-i fie copiate cronicile. Axinte Uricariul s-a ocupat, în timpul primei domnii a lui Mavrocordat, de Letopisețul lui Miron Costin. Revenit pe tron, Mavrocordat apelează la Nicolae Costin, care îl fusese cămăcarnă (adică locțiitor), înainte de a ajunge la Iași, în prima domnie, să scrie istoria anilor 1709—1711. Fiul lui Miron întrerupe

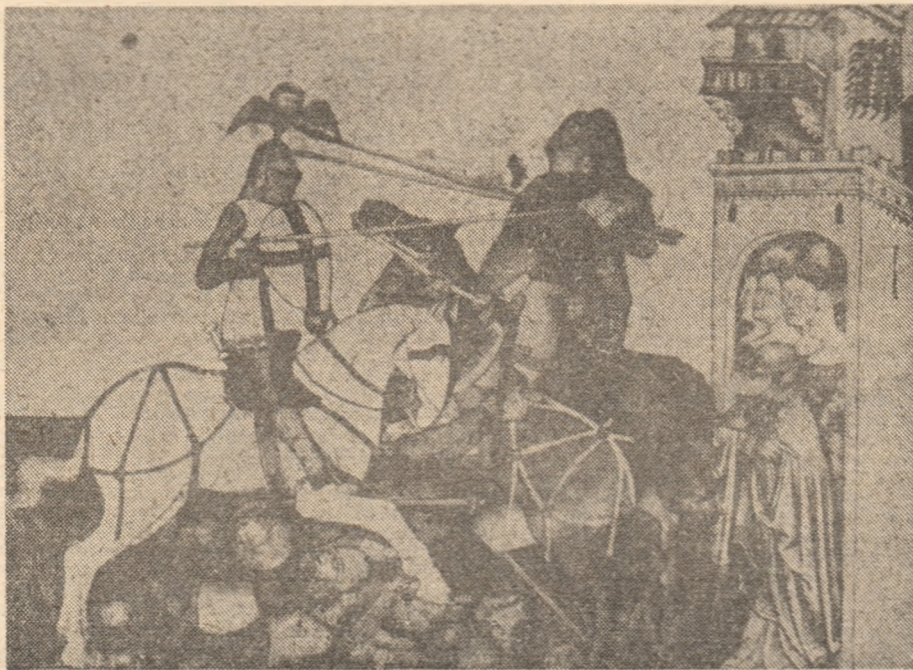
lucrul la letopisețul său de la „Zidirea lumii” și se apucă de treaba cerută de domnitor, dar, pedant cum era, înaintea ca mecul. Pentru intervalul 1661—1709 domnitorul se adresează altcuiva, un necunoscut. Dacă necunoscutul și Nicolae Costin ar fi izbutit să ducă la bun sfârșit opera, domnitorul ar fi avut letopisețul complet (până la 1661 existau cele anterioare ale lui Ureche și Miron Costin). Se pare că Nicolae Costin însuși oferă celuilalt cronicar, necunoscutul, materialul necesar și că ambele letopisețe se redactează deodată. Compilatorul și copistul necunoscut care apare în această cursă contra cronometru este identificat de Dumitru Velciu în persoana unui ieromonah de la Mitropolia din Iași, Sava pe numele lui.

DOVADA peremptorie a paternității am fi avut-o dacă s-ar fi păstrat manuscrisul lui Sava din 1712, dar el s-a pierdut. S-a păstrat în schimb o copie din 1715, executată de Axinte Uricariul (de unde și ideea unora că el este autorul compilației), și care s-a aflat, un veac și jumătate mai târziu, în mînile lui Bălcescu și Kogălniceanu. Trecură domn în Muntenia, în 1715. Nicolae Mavrocordat luase cu sine copia. Aici, în Muntenia, în 1725 și 1726, face alte copii Stanciu Ierei, un bine cunoscut transcriitor al vremii. Există încă alte trei copii, cu o istorie mai complicată, așadar șase cu toate, nepunînd la socoteală manuscrisul dintîi al lui Sava Ieromonahul (Kogălniceanu a editat-o pe aceea din 1715. O eventuală ediție modernă ar trebui să se bazeze pe aceea din 1725). Neposedind dovada, la care ne-am referit, îl rămîne lui Dumitru Velciu să examineze caracteristicile compilației.

Operația a mai fost făcută, dar niciodată atât de minuțios. Multe din observațiile istoricului literar sînt complet noi. Aceste caracteristici scot din cauză, ca autor, pe Axinte Uricariul, destul de bine știut ca să nu poată fi confundat cu autorul adevărat. Ipoteza lui Dumitru Velciu că Sava ar fi fiind acest autor presupunea cercetarea manuscriselor existente și atribuite cu certitudine ieromonahului de la Mitropolia ieseană. O bună parte din carte, aceasta și face. Unele din aceste manuscrise fuseseră atribuite altor copisti (între care De neamul moldovenilor de Miron Costin, aflat azi la Leningrad, unde l-a luat cu sine D. Cantemir după Stăniștești, sau Ceașornicul domnilor de Nicolae Costin). O altă operație necesară în stabilirea paternității consta în identificarea izvoadelor și în distingerea acelei părți din compilație care este — dacă este — originală. Este vorba, cu siguranță, de cea mai temeinică analiză comparată a izvoadelor Cronicii anonime din cite avem. Aceste izvoade se știau, dar nimeni nu le cercetase în detaliu. Ele aparțin lui Vasile Demian (D. Velciu aduce bogate informații biografice) și Tudose Dubău, în principal, dar se cuvin adăugate așa-numitul izvod costăchesc (cercetat de Stoide în 1964) și „universalul” lui Petru cel Mare, identificat, cu ajutorul profesorului Bogaciuc de la Iași, a fi un text rusesc din 1713 desore Poltava (tradus, cu oarecare probabilitate, de Nicolae Costin). Un izvod mironesc e scos din discuție de D. Velciu.

„În fața cu materialul la dispoziție de Nicolae Costin, din «porunca» lui Mavrocordat, Sava Ieromonahul... nu s-a mulțumit cu simpla operație de copiere cu care fusese însărcinat (p. 200): aceasta este cea de a doua mare idee nouă a studiului lui D. Velciu, după aceea a paternității lui Sava. Cu alte cuvinte, compilația merită atenție atît în privința felului alcătuirii și a interpolărilor sperate de copist, cit și pentru paginile nesocote din vreun izvod străin așa-zicînd personale. Pentru întîiul aspect, istoricul literar discută anumite însușiri de stil ale redactării, natura interpolărilor (care arată pe omul bisericii), ca și unele greseli repetate (așezînd alături anii scurși de la zidirea lumii cu cel de după Hristos, Sava comite mereu eroarea de a scădea 5508 și pentru lunile septembrie-decembrie ale fiecărui an, în loc de 5509, cum s-ar cuveni). Pentru al doilea aspect, D. Velciu arată că îndeosebi partea referitoare la anii 1693—1709, Sava este un cronicar original, cu o narațiune fluentă, dialogată, și cu portrete pregnante. Fără a fi și un artist (portretul e tot acela clasic de la Ureche: „Acest Constantin Duca-vodă, măcar că era om tînăr, iar foarte înțelent și prea învățat la cartea elinească, negrabnic la minie, nerăstitor” — p. 246). Sava Ieromonahul este un cronicar stimabil.

Argumentele lui D. Velciu par destul de convingătoare. Istoria noastră literară se îmbogățește cu un nume. Dincolo de „ariditatea” unor pagini (cum altfel?), cartea lui D. Velciu este, pe cit de serioasă științific, pe atît de atractivă ca spectacol al unei descoperiri.

MAESTRUL MANUSCRISULUI LUI LANCELOT: Scenă de bătălie (pe la 1380—1390)

PREPELEAC DOI

Cinste la Prut

Și bînd acel vin, / au mărmit toți de beți

ACEST Toma Cantacuzino, spătarul, văr primar cu Brincoveanu, e un aventurier. El vrea domnia Munteniei. Fuge la Iași, se dă bine pe lingă Petru cel Mare, — prea mare ca să nu se încurce în urzilele mărunt ale locului. Ambiguitatea domnitorului muntean însă, ea singură, e un motiv pentru împărat să-și plece urechea enormă la cleveteli. Cit îl mai răsfățase pe Toma, Brincoveanu?... Și multă milă și dragoste îl cinstea către dînsul, fiindu-l mai în frunte de toți boerii săi... Facere de bine... — cunoaștem. Toate ca toate, dar binele mai ales unii îl înghit cu multe noduri în gît: mîrînimia, pentru sufletul lor josnic, este suprema ofensă, desecori...

Că degeaba l-a trimis împăratul 300 de pungi de bani Brincoveanului, ca să întocmească oastea și să cumpere provizii — n-a făcut nimic, a drăpădit gologani... Că gîndul lui, al domnitorului muntean, e să le închine nemților țara... Că sîrbii, cei 18.000, gata să fie în ajutorul muscalilor, Brincoveanu l-a oprît, nu-i lasă... Că văr-su e cu două fețe și nu te poți bizui pe el... Că... fel de fel de pomegeli... Să-i dea împăratul o oaste, să atace el, Toma, Brăila, Muntenii o să tabere

toți pe Brăila, și Brincoveanu, rămas singur la curte, ar fi ușor de prins... Cu resentimentele pe care le avea față de domnitorul muntean, Dimitrie îl incurajează pe Toma. Și nu socotește că mai mult îi face lui (rău), că rășchira oastea și la greu n-a avut cu ce să bate.

Neculce are punctul său de vedere, ca un bun și lucid consilier politic:

Care mult i-am dzis eu lui Dumitracovodă, în taină, să lasă pizma Brincoveanului și să nu-s rășchire oastea. Că pre urmă mult se va căi și nemie nu va pute folosi, precum dzice filosoful (care o fi ? !): „Căințele cele de apoi intru nemica sint.”

BRINCOVEANU a pățit cu Toma, spătarul, ce pățise Dimitrie cu Iordache, vornicul. Măcar ingratitudinea slujitorilor îl lega... Nu-i bine, dar nu-i bine deloc să-ți răsfeți subalternii. O zice și cronicarul, stăpîn pe evenimentele ca și pe caracterele personajelor:

Ase aduc tineretele pre om, cînd au prea multă vîlc și dezmiardăclune la unu stăpîn, precum au avut și Toma la Brincoveanul-vodă (și Iordache la Dimitrie), că la cî de apoi s-au înstreinat de neamul său și de binele său cel mult și au murit în țări streine.

Azi zicem: i s-a urît cu binele. Și multora li se mai urăște !

VINE 29 iunie, ziua sfinților Petru și Pavel. E ziua împăratului, care între timp plecase din Iași și se opriese la Prut. El îl invită pe Dimitrie Cantemir, — să-și ia și vreo 15 boieri cu el, să-i cinstească acolo. Face cinste la Prut. Să-l ia și pe mitropolitul Ghedeon, să țină o liturghie de campanie, în biserică de curtea. Împăratul nu uită să fie cumpărate și cîteva butoaie cu vin, să bea toată lumea și să se veselească, așa avea el obiceiul de ziua lui, să-și pule pe toți la masă, egali în bucurie. Fiindcă adevărații seniori sunt de fapt niște democrați, înainte de cuvînt, Liberalii unei epoci în care Egalitatea își doarme deocamdată somnul el prenatal de frumoasă încă ne-născută. Mai tîrziu, după 1789, și după Teroare, se va constata că „democrații”, — cei ce nu știau nici cum să mînce, nici cum să se poarte, — bătărani din naștere, ca don Ciccio al lui Lampedusa, — nici să numească exact lucrurile, prînd mai ușor gustul aroganței și tiraniei. El abuzează, abuzînd, grotesc de o putere pe care însi violența ca Petru cel Mare, de pildă, o și uitau, îngăduindu-și, măreț, să n-o folosească. În multe împrejurări ale vieții... Despot lămurat? Nu. Un despot oricît de „luminat”, nu va ști să stea de vorbă cu un muțic, plugar, pescar, ori cu vreo bucătăreasă, împiedecat de ideea abstractă ce si-o face el singur, în cabinetul său izolat, despre existență... Tarul nu era decît un geniu: o nămlă de geniu. Dimitrie îl luase măsura.

ca și Petru pe a cărturarului european devenit domnitor.

ȘI CHEFUL de ziua împăratului se încinge... Întîi s-a tras cu puștile cele mari pre rînd, toate câte una, vreo 52, notează, strict. Neculce, mai mult nefiind, Drăgăneasa își slobozește și ea flinte, dar nu toți deodată, ci unul cite unul, mergînd focul din om în om, impregiur, ca fulgerul, într-o roată buibuitoare. Efect pirotehnic de zile mari. Pe urmă se așează cu toții la masă... Cinci, șase corturi se înalță unul lingă altul, ca unul. Masa este pusă direct pe pămînt, ca-n Scitia. Și fiindcă sîrbătoritul e un urias (cărui a fi plăceau, curios, casele mici de lemn cu tavanul jos, ca aceea de la Petersburg, contrar pigmeilor politici adorînd palatele imense) se sapă jurîmprejurul mesei un sant unde să aibă unde-și întinde în vole picioroalele... Și au să-pai sanțu de slobodiz picioroalele în gios. Să mîncească astfel, îngropat, să rupi între dinți friptura, cu amîndouă picioroalele-n groapă! Și era într-o miereuri, zi de post! Și ei mînceau carne! Dar Ghedeon, mitropolitul, era și el de față, treacă! o făceau pentru iubovul împăratului creștinescu... Si au cîstît și au ciocnit cu toții, si pe urmă chiar împăratul a închinat pe un vin al său, de la franțoji... care, îndată cum au băut, au mărmit toți de beți...

Si, în Moldova orice se poate spune că nu se face, numai vin nu. Dormiră în noaptea aceea clăie peste grămadă somnul marilor seniori.

Constantin Toiu

Democratismul narativ și antipoetica eșecului

DACĂ e adevărat că primele cuvinte scrise într-o carte, fraza de atac, îi conțin cifrul generator, atunci *Cartea eșecurilor* a rezultat dintr-o experiență a disperării sub ispitirea chinuitoare a orgoliului creator. Căci *disperare* e cuvântul care izbește în fraza de început a eseului consacrat de Mircea Mihaies unuia din marii creatori ai acestui secol, William Faulkner. Caz exemplar al artistului posedat de presimțirea eșecului opere, în aceeași măsură în care e conștient de posesiunea absolută asupra tărîmului pe care l-a plasmuit, dar e și frământat la cote maniacale de preocupare pentru relațiile cu propriul cititor. Nu în aceste rînduri prea succinte se poate examina validitatea analizelor faulkneriene ale lui Mircea Mihaies. Iar, subiectiv vorbind, de primă importanță mi se pare observarea resorului și a rostului lor de adîncime, căci, precum declară, alegîndu-l pe Faulkner, eseistul și-a știut din capul locului confirmate citeva mari teme personale. Deci sint condiții ca, în temeiul afinității, interpretarea să fie pertinentă.

Deși frecventează atent bagajul noțional și laboratoarele metodologice ale poeziei, hermeneuticii „variantistice”, neo-retoricii, psihanalizei, teoriei lecturii, „eseul despre rescriere” (e subtilul cărții) își divulgă fără falsă modestie deschiderea, în fond miza filosofică. E vorba de o explorare a fenomenologiei spiritului creator, a ontologiei opere și a corelației scriere-lectură, înțelegă ca fenomen al puterii. Activ, acesta, în agresiunea și lupta bilaterală deferentă, bilaterală disprețuitoare dintre autor și cititor. Odată oferită Cartea lecturii, lupta se dă și înăuntrul uneia și a celeiași conștiințe receptoare, unde coexistă îngemănatele cel ce (re)crează textul și cel ce se supune legilor intim ordonatoare și strategiilor lui de comunicare. Tensiunea care întretine ceea ce am putea numi vitalitatea opere se produce în conflictul celor două rivalități. Ele se conjugă „pervers” atît în cîmpul textual (se recurge firește la noțiunea de cititor implicat, după Todorov, Ducrot, Iser), cit și în cîmpul lecturii. Devenit cititor anxios și neîmpăcat al propriei opere, desprinsă și înstrăinată de sine, autorul o reelaborează — gest, scrie Mircea Mihaies, mai violent decît negarea, rescrierea fiind o hermeneutică negativă a opere. Înfiniit sinucigașă, deconstructiv/recreatoare, ea tinde să fuzioneze două insingurări. Cititorul, la lectură, și el reelaborează opera, sfîdînd paternitatea autorului, trădîndu-i proiectul, anulîndu-l, substituindu-l-se. Scrierea și lectura sint reciproc convertibile. Rescrierea e făgașul cooperării lor.

Ca fizionomie, noul eseu despre Faulkner se alătură studiilor de anume anvergura, pe care criticii noștri le consacră de la o vreme unor monștri sacri ai literaturii universale (printre care Faulkner însuși, Gogol, Dostoievski, Proust, Joyce). Dar adevăratele referințe de substanță pentru demersul din *Cartea eșecurilor* mi se par a fi Maurice Blanchot, cel din *L'espace littéraire* și *Le Livre à venir*, iar, la noi, Lucian Raicu, prin *Esen asupra spiritului creator* și nu numai. Dar și Radu Petrescu, pentru a fi smuls expresivitatea unei mucenicii a practicii transcrierii/rescrierii, devenită subiect al textului-jurnal, halucinat de capodoperă. La un capăt al șirului infinitei rescrieri a opere stă lumea ei reală, ireală, care și „concediază” creatorul, iar el, exilat în solitudine, la celălalt capăt, se simte frustrat, dependent de ea, obsedat s-o desăvîrșească nesfîrșit. S-ar zice, însă, citind cartea lui Mircea Mihaies, că opera și autorul tind magnetic unul spre celălalt. Pentru a sesiza această atracție subtilă trebuie cercetat raportul, de-acuma faimos, autor-narator-personaje. Aceștia din urmă rivalizează, în cîmpul textului, cu statutul autorului, cînd nu sint de-a dreptul reprezentați ca autori.

Diferența specifică dintre destinul autorilor intratextuali și destinul personajelor Mircea Mihaies o fixează într-o idee care, observ în treacăt, se aruncă între toposul milenar al analogiei artist-divinitate, poet-demiurg (recuperat imfăș de romantici) și toposul personajului „cu stare civilă”, dominant în realismul modern. Autorii, recapitulează Mihaies, se îndreaptă spre mitizare, personajele spre conturul unor persoane reale, dotate cu o biografie și o istorie a spiritului proprii. Dacă ducem pînă la capăt ideea, suînd spre mit, autorii năzuiesc spre condiția Creatorului: personajele, coborînd în contingentă, tind spre condiția creaturii, în demințitatea ei. Atci e de adnotat: după modelul relației lume-creaturală-creator transcendent, autorii (ce sint ei dacă nu creaturi textuale inoculate, cu morbul puterii de a fabrica viață, victi?) nu fac decît să năzuiască spre Creatorul extratextual. Autorul, să strîngă transcedența textului, să planșeze și să se (re)contonească în spiritul creator, atotcuprinzător. Si Creatorul, care nu-si poate cu nici un chip reprimă intruziunea în biografia creaturilor sale! Dacă se re-

vine asupra demarcării tranșante între vocile autorului și naratorilor și se reconsideră cîmpul de interferență a emisiilor, feed-back-ul reciproc, delegarea de mesaj s.c.l. e un semn de închidere a „cercului hermeneutic”. După inventarierea varietăților acestei categorii de relații pe orizontală, cunoașterea se reîntoarce... vicios asupra-și și se restringe. Se concentrează în explorarea pe verticală a sîerei achizițiilor. Într-o catabază, aventură a profunzimii.

O katabasis (cu haloul de conotații mitice al coborîrii) este tocmai ceea ce se întreprinde în cartea lui Mircea Mihaies care afirmă apăsător că lumea lui Faulkner nu poate fi explorată decît pe verticală. În perspectivă spiritualistă, o catabază e și descinderea creatorului înăuntrul ființelor create, dublată de tensiunea aceloră spre ipostaza de creatori; conexiune adine verticală, în care suirea/coborîrea sint indisolubile. Aceste procese pot fi traduse în termenii seci ai tehnicii discursive. Dublu articulat, discursul (în general iar cel poetic mai cu seamă) este în mod simultan referențial pentru stări ale lumii din afara lui, dar și pentru propria activitate modelatoare de lume. Pe verticală sondată de Mihaies — trasată între polul psiho-moral și cel poetic-estetic — se ciocnesc două principii de instituire a adevărului: al sincerității rostirii și al veridicității ficțiunii. Ele sint (re)iau truse (e) mai curînd contradictorii decît adverse, dar nicidecum nu coincid idilic. Și fără o fericită administrare pragmatică a potențialului ficțional fatidic al limbajului, expresia sincerității însăși devine cum s-ar zice nulă și neavenită. Așa încît, „drama” geloziei între autor și operă, cu tot ce opera include în sine, ar fi insolubilă fără un armistițiu democratic între autocratul înăscut care e creatorul și noua entitate dispusă spre autodeterminare.

Un orizont al reveriei politice se întrezărește aici și nici măcar nu dau curs unei speculații purtate de aerul timpurilor, ca să zic așa, ci urmăresc chiar firul ginirii... poeticianului. Afirmînd că Faulkner este cel mai sincer cu puțină autor de ficțiune, d-sa rezolvă într-un paradox ingenios discordanța sinceritate/minciună artistică. Totodată, scoate în evidență acceptul, costisitor, însă decisiv pentru Faulkner, al statutului modern, des-centralizat al ficțiunii poetice, o adevărată victorie a mentalității democratice! Care e mai puțin idealistă decît s-ar crede și mult mai tranzațională decît lasă să se vadă. Faulkner cedează revendicărilor ficțiunilor sale autonomiste rescriîndu-și operele. E un gest care potolește pentru un scurt răgaz și arsura „cumplită” a orgoliului de a-și vedea scăpa din mină, ratate, scrierile. Psihoza eșecului. Numai rescrierea ca act poetic ambivalent, ascultînd deopotrivă pulsul intern al opere și impulsul posesiv al făuritorului, rescrierea mereu reîncepută, ipotetic infinită, răscumpără cele două damnațiuni: a creatorului și a creaturii. Relația dinamică între creator și creatură e o temă dominantă a cărții. Nu știu dacă e tocmai fericit echivalat cu un „troc instinctiv”, dar e evident descrisă ca voință de pu-

tere, de mutuală subjugare, manipulare și modelare, de victorii și înfrîngerii alternative. Între „motivele” subînscrise temei co-implicării rivale operă-autor se remarcă în special cel al corespondențelor și analogiilor dintre evenimentele de conștiință care decurg în lumea textului și cele din planul transcendent, al spiritului creator. Nu e cauzalism psihanalitic, ci analogie între teritorii spirituale.

OBSERV un fel de predispoziție la Mihaies pentru tipul coborîtor de demers, pe care l-am numit catabază. În amîndouă cărțile sale, ambiția din start, căutătoare, ordonatoare, constructivă — anabazică! — e covîrșită treptat de „abisul” insondabil al zonei scrutate și-și confesează tortura disputei cu propriul negativ. Sintem făcuți martorii unui efort suprem de voință pentru a continua. Dar (notă din Mihaies) „voința e psihismul cel mai izbitor într-o creație”. Detaliat într-o măsură surprinzătoare (ca și infrastructura politică, la noi încă insolită, pe cit de obsesivă e aiurea) pentru discursul unui poetician e antrenamentul tenace al depresiei, ca să devină o specie de tonus. Al slăbiciunii, ca să devină o specie a puterii. Chestiune de conștiință morală, dar și demonism al supremației. Prețul rămîinerii sub legea morală: deconstruirea necurmată a proiectului prim, umilirea ambiției. Concret, de ambele dați, o intenționată poetică se actualizează eliptic, agnostic; „nu știu, nu știu” e un leitmotiv, la fel, etalarea dublului amar. Proiectata poetică se manifestă contrasistematic și, prin urmare, fragmentar, des-central, ca antipoetică. Amîndouă cărțile sint resemnate (?) antipoetici. Derobate față de norme, de coercițiile coeziunii, rigorilor, după ce visaseră a stabili reguli în teritoriile literare cele mai nestăpînătoare... Cartea eșecurilor ar fi năzuit la o poetică a rescrierii, ca antidot al psihozelor ratării opere: *De veghe în oglindă* (mărturisit transcrisă și rescrisă pînă la extenuare) năzuise la o poetică „fără prejudecăți” a jurnalului literar. Așa cum tăgăduiește o poetică a jurnalului, Mihaies tăgăduiește una a rescrierii, pe care o imaginase în marginea poeticii faulkneriene a eșecului. Dar Faulkner însuși nu-l decît un sabotaj al propriilor construcții, un terapeut în răspăr al eșecului.

Întim, mobilul sondării zonelor indecise, potențiale, ne-inchise ale literaturii — textele neantologice, personajele neembematice, ciornele, fragmentele, „operele imperfecte” — este intimitatea însăși. Se manifestă așa-numitul „complex” pe care l-ar resimți critica față de actul creației: dorința pasională de a avea acces în intimitatea ei cea mai ascunsă. În cazul de aici, al poeticianului, lăsată la vedere este rivna maximală a discursului analitic de a-și codifica desăvîrșit, cu extremă finețe obiectul: discursul creator. Activă nu rămîne căutarea unui concept al obiectului, ci a intimității lui, osmoza intimităților, o comuniune care e posesiune. Discursul critic calchiază discursul creației, se mulează în „forma lui eficientă”. Finalitatea unui Model abstras cedează intimitate experienței în act a

modelării — o rescriere! — împărtășită nemijlocit de interpret. Ca traseu al fidelității suple, dar și ca incizie a inițativei infidele.

Rezumînd, metadiscursul literar e „obligat” să devină un discurs pur și simplu literar. Nefericit, pedit să rescrie, anonim, capodopere. Sofism, alibi teoretic pentru evadarea din teorie? Fatalitate a dotării latente, ori asediu obstinat al unei dotări jinduite? Rescrierea e o „strategie a disperării”. Închei discuția în jurul „catabazei” din *Cartea eșecurilor*, divulgînd o bănuială care face tardivă afirmația că avem în față o carte deosebit de promițătoare. În ordinea elaborării cartea de debut și cea care azi o secondează ca apariție publică stau se pare în succesiune inversă. Anume, dinspre coborîrea îndrîjită, parcă înclaudată în text, spre siguranța expertă a survolării lor. Cu o grație tăioasă care, evoluînd de-acuma într-un impecabil stil al deznădejdi bine temperate, a cucerit succesul briant al debutului. Exercițiul decolării spiritului critic din constrîngerile materiei textuale în care a descins, cu bibliografia aferentă cu tot, e înfățișat cu înecetivitorul (și dus numai „la sol”) în primul capitol din *Cartea eșecurilor*. La sfîrșitul volumului se reproduc, într-o antologie probatorie, și „operele imperfecte” comentate. Sint extrase din nouela *Hambur în flăcări*, romanele *Cătușul* și *Sartoris*, nouela *A fost odată o regină*, romanul *Lumină de august*, nouela *Percy Grimm*, romanul *Absalom! Absalom!*, nouela *Wash* — succesiv hipotexte și hipertexte după terminologia lui Genette, eșecuri și palinodii, la Mihaies. Chiar alternarea navelă/roman face remarcate tensiunile centripete și centrifuge care se lovesc în gravitarea secvențelor spre centru, sau fuga spre „cartierele marginase” ale opere. Renunțarea la centralismul dictatorial de tip clasic, în favoarea acordării de relativă autonomie fragmentelor — ce tind la noi coagulări de materie sub clopotul ansamblului — e ceea ce numește Mircea Mihaies democratismul narativ faulknerian. Că autorul își menține prin tot soiul de subterfugii prezența în lumea sa liberă, că democratismul se relevă a fi un paradox al disimulării puterii sint chestiuni deschise reflexiei. Paradigmă supremă a experienței libertății, spiritul creator nu e liber de voința puterii.

În perspectiva spiritului creator, semnificația unei antipoetici a eșecului nu poate fi decît o negare a negației. O depășire a dialecticii negative operă/lectură în aventura rescrierii. Pe ultima filă a cărții citim regretul că e imperfectă, încredințarea că s-ar cuveni rescrisă. Autorul e persuasiv. Aproape că l-am obșităm cu gîndul la romanescul aglil al *Veghii*... Să rescrie Mircea Mihaies *Cartea eșecurilor*, odată stăpin pe strategia depășirii eșecului?

Gabriela Omăt

CARTEA DE POEZIE

Limbaul

LITERATURA produsă în Basarabia este privită de către unii cu loarecare condescendență. Poetii, mai ales ei, sint așezați în descendență „mesianicilor pozitivi”. Această în două privințe: resurrecția națională e comparabilă cu aceea de dinaintea primelor uniri și în al doilea rînd, limbaul — de tranziție — e raportabil la lirica pre-eminesciană. Greșeala e istorică: Ion Drută este unul din dramaturgii importanți ai deceniilor șapte și opt, nu numai pentru dramaturgia basarabeană. Pieseile lui au făcut ochii Occidentului și nu numai din rațiuni politice. Am adus în discuție exemplul lui Drută pentru că, prin forța împrejurărilor, am cunoscut mai multe variante ale pieselor lui. Unele dintre ele, scrise în limba română, au fost traduse în limba rusă și traduse la noi. Cele traduse au avut un impact extraordinar nu numai în România, dar și în R.S.S. Moldova.

„Mesianismul” nu este datat istoric. Este o formă de resurrecție națională — repetabilă. Ea se produce cînd o etnie izolată politic se regăsește cultural. Aceasta este situația literaturii din Basarabia. Limbaul de tranziție se explică prin izolarea politică în spațiu slav. Limba română vorbită de basarabeni este, pe de o parte, „conservatoare”, ea suspendîndu-și, prin lipsa de contact, evoluția și, pe de altă parte, „cosmopolită”, fiind copleșită de imprumuturile slave. Deschiderea către neologisme, marcată în poezia basarabeană, este și ea atinsă de „tra-

Vlad Neagoe, *Memoria cuvintelor*, Ed. Hyperion, Chișinău, 1990.

FRAȚII DIN LIMBOURG : La vinătoare (Din Très riches heures du Duc de Berry — pe la 1416)

Mircea Mihaies, *Cartea eșecurilor*, Esu despre rescriere, Editura Univers, București, 1990, „Colecție Eșecuri”.

Perioada întemeierii „Sburătorului”

NEDREPTĂȚILE de care e plină istoria literară, lovesc adesea și edițiile. Nu știu dacă e în firea lucrului. Ceea ce știu, devenindu-mi aliniat esențial de program de cind — de vreo zece ani — comentez edițiile din opera clasicilor noștri, e faptul că nu voiesc să devin și eu culpabil. Chiar fără intenție premeditată. Și am impresia că risc să săvîrșesc o nedreptate dacă nu repar, cit se poate, o eroare făptuită acum vreo două-trei luni. Intimplarea a făcut că la începutul anului acesta să apară, într-o succesiune apropiată, două volume (șapte și opt) din remarcabila ediție a *Operei* lui E. Lovinescu de care se îngrijesc, cu competență și dăruire, Maria Simionescu și Alexandru George. Din rațiuni ce țin de conjunctural, s-a discutat numai despre semnificația volumului șapte, ieșind aproape total din zona de interes cel de-al optulea. Eroarea am făcut-o și eu. E o nedreptate intolerabilă, pe care mă văd obligat să o repar. Pentru că de fapt, volumul pe care îl comentez acum e, în structura ediției, mult mai important decît cel precedent.

Acest volum adună, cronologic, scrierile criticului din toamna anului 1918 (imediat după eliberarea Bucureștilui și a țării de ocupanții germano-austro-ungari) pînă în vara lui 1921. E un moment important cu totul în activitatea criticului care abandonează total aventura în publicistica politică pentru care, era evident, n-avea chemare și nici abilitate, mîscîndu-se, în acest teritoriu mereu mîscător, ca un neprevenit. Se reîntoarce, deci, la uneltele sale, abandonate vreo patru ani. Și are noroc cu carul. Pentru că, acum, în spațiul acestei perioade de vreo trei ani, 1918-1921, Lovinescu devine, pentru prima oară, conducătorul nu al uneia ci a două publicații literare. Avea 37 de ani. În 1918, era un critic cunoscut, cu o autoritate cucerită prin rostirea răspăcată a judecăților de valoare, autor a vreo zece cărți. Suferea mult de faptul că, spre deosebire de alți colegi critici (Ibrăileanu, Dragomirescu, Mehedint, Iorga) nu avea o revistă a sa, cu ajutorul căreia să creze dacă nu o orientare în spiritul public (de felul sămănătorismului și al poporanismului), o direcție în viața literară. Ajutorul financiar și tipografic i-a venit, în acele vremuri neașezate, de la editorul Leon Alcalay. Acesta i-a încredințat, mai întîi, în decembrie 1918, conducerea publicației *Lectura pentru toți*. Nu era tocmai ceea ce avea nevoie Lovinescu. Pentru că această publicație era un magazin literar ilustrat, în care se puteau strecura și succinte comentarii critice, publicîndu-se și pagini de literatură. Peste cîteva luni, în aprilie 1919, izbutește să devină directorul unei reviste pur literare. Va fi revista *Sburătorul*, devenită celebră în istoria noastră literară, care și după dispariția acestei prime serii (în decembrie 1922), va rămîne memorabilă pentru că va imprumuta numele ceneclului condus de critic. Și ceneclul „Sburătorul”, cine nu o știe?, a fost unul dintre factorii propulsori al evoluției literaturii noastre interbelice spre o înnoire a modernității, potrivnică, în toate, formulelor conservato-

riste, a duioșiei emoționale, a paseismului lînced dar tenace, specifice sămănătorismului.

Două ar fi ideile forță ale *Sburătorului* (din 17 septembrie 1921 pînă în 22 decembrie 1922 își va adăuga — de ce? — un determinativ, apărînd sub titulatura *Sburătorul literar*). Mai întîi descoperirea și încurajarea noilor valori tinere. Și, apoi, revizuirea, în apreciere, a valorilor cu destin încheiat. Important pentru prima secțiune de interes a revistei *Sburătorul* nu e atît articolul inaugural din primul număr în care se precizează că programul „va ieși din talentul celor ce vor publica la *Sburătorul*”. Important e celebrul articol *Cei de vin*, apărut în al treilea număr al revistei, din mai 1919. „O revistă, precizează aici criticul, nu e făcută numai pentru cei consfințiți de opinia publică. O revistă are și datoria să caute și elemente tinere. Descoperind un singur talent, și-a îndeplinit menirea cu prisosință. Iată pentru ce vom deschide paginile *Sburătorului* și tinerilor necunoscuți ce-sî string în palme templele infierbîntate. Deschidem porțile publicității celor ce vin. Și nu simțim o bucurie mică de a ne face, frățește, vestitorii lor”. Cei tineri au venit. Și s-au dovedit a fi spre norocul amfitrionului — de primă mărime. Primul sosit a fost Ion Barbu (matematicianul Dan Barbilian s-a prezentat criticului sub numele de Ion Popescu. Acesta l-a botezat cu pseudonimul ce a devenit glorioș). La începutul lui decembrie *Sburătorul* anunță *Un poet nou*. Și acest nou, mare poet venea în casa criticului să-l citească versuri exact în ziua înmormîntării lui Vlahuță. Predare simbolică a ștafetelor? Era, incontestabil, mai mult, Lovinescu anunța ivirea noului astru, în ton sigur și solemn. „*Sburătorul* își face o cinste deschizîndu-și coloanele acestui nou poet, căruia i-am dat numele de Ion Barbu... Prin vigoarea geometrică și nouitatea concepției, cit și prin stăpînirea formei pietroase, literatura română s-a îmbogățit cu un nou talent”. Și, apoi, a revenit cu un nou articol, care sublinia valoarea poetului. Chiar înaintea lui Ion Barbu venise, aici, Camil Petrescu, citînd poezie în ceneclu (avea gata și *Jocul leilor*) și semnalat, printr-un articol elogios, de tînărul Tudor Vianu, după ce *Sburătorul* îi publicase trei poezii și apoi un ciclu din poemele sale de război. În noiembrie 1920 Lovinescu îl recomandă ca poet al sonurilor moderne: „Versurile d-lui Camil Petrescu au întîmpinat și recunoașterea cuvenită talentului incontestabil și rezerva datorită noutății... Fără pretenția de a fi definitivă, formula poetică a d-lui Camil Petrescu își consacră noutatea prin rezistența cititorului tradițional”. Alte două consacrară, de aceeași mărime, le reprezintă opera lui Rebreanu și a Hortensiei Papadat-Bengescu. Rebreanu avea, desigur, un trecut de prozator și era colaborator apropiat al revistei lui Lovinescu. Dar Ion, apărut în, probabil, octombrie 1920, îi modifică total fizionomia, instalîndu-l în eșalonul întîi al marilor romancieri. E ceea ce recunoaște, bucurîndu-se, Lovinescu într-un comentariu apărut în patru numere ale revistei

sale. „Prin importanța punctului de plecare, prin metoda și prin realizarea unui plan atît de vast, romanul d-lui Rebreanu e tolstoian. Pentru modesta noastră literatură el este echivalentul nemuritorului *Război și pace*”. Se poate o apreciere mai elogiasă? Și chiar dacă, apoi, raporturile dintre prozator și critic s-au răcit, impunerea lui Ion în conștiința publică, în momentul dificil al apariției, poartă și semnătura, de autoritate, a lui Lovinescu. În sfîrșit, tot o descoperire este relevarea, în proza poetică de început a Hortensiei Papadat-Bengescu, vina unei romanciere cu virtualități de analiză psihologică. Și asta în februarie 1919, cînd prozatoarea, pînă acum aparținînd cercului *Vieții Românești*, publicase volumul cam difuz, *Ape adînci*. „Scăpată din impresionismul filozofic și trudnic al lui Maeterlinck, d-na Hortensia Papadat-Bengescu se îndreaptă spre romanul de analiză psihologică”. E un pronostic timpuriu care avea să se înlăptuiască în 1926, prin apariția cărții *Fecioare despletite*, apoi în 1927, prin *Concert din muzica de Bach*. Dar la efortul trecerii spre faza creației de tip obiectiv a marelui prozator, Lovinescu și ceneclul său au îndeplinit roluri hotărîtoare. Se spune, și e adevărat, că truda unui conducător de ceneclu se măsoară prin valoarea celor descoperiți și impuși în viața literară. Lovinescu, cu *Sburătorul* său (în ambele ipostaze) nu a fost, într-adevăr, numai un mare, extraordinar performer ci și un director de conștiințe. Cine, astăzi, ar putea ignora asta?

CEA de a doua idee forță a preocupărilor directorului *Sburătorului* a fost actul reevaluării unor opere și personalități cu statut clasat. Și nu era deloc ușor să reexaminezi statui așezate confortabil pe socluri ce păreau de neclintit, demonstrînd că trebuiau coborîte cu totul sau reasezate pe alai mai dosnice. Această acțiune de „revizuire”, cum a fost numită, a trezit mari reacții potrivnice. Criticul, imperturbabil, și-a văzut de rosturile sale asanatoare. Un revizuit merita a fost Al. Vlahuță, adu-l încă de dascălme și de toți tradiționaliștii. Iată cîteva judecăți demolatoare: „Perfecția unei opere stă în desăvîrșita adaptare a talentului scriitorului la subiectul tratat. Didacticismul lui Vlahuță îl turbură ritmul inspirației lirice”. „N-a creat nimic în limbă. N-a adus o armonie, un vocabular nou... Armonie, ritm, vocabular — totul poartă înlăpărire suverană a lui Eminescu. Flutură ce se zbate în lumina orbitoare a maestrului”. „Istoria literară îl va rîndui însă în șirul poezilor minore sau al necesităților poetice ale unei epoci”. Și aceste judecăți au fost rostite, în ianuarie 1920! Iată cum a reasezat la locul potrivit, în august-septembrie 1920, opera lui Brătescu-Voinești (tatăl lui Puiu): „Una din nedumeririle criticii viitoare va fi, desigur, supravvalorificarea operei d-lui Al. Brătescu-Voinești... Duioșia și delicatetea plac și emoționează; sunt însă calități secundare. Lipsit de darul de a ieși din sine și deci de a crea obiectiv, lovit de o tragică ste-

rititate, lipsit chiar și de invenție verbală și de stil, Dl. Brătescu-Voinești e un mi-naturist”. „Dulceagă, delicată și lirică, literatura e de măsuri mediocre”. Mai puțin inspirată, pentru că e nedreaptă, e „revizuirea”, din ianuarie 1921, despre opera lui Macedonski. Că „Omul a dăunat operei” e incontestabil. Dar cum poate fi acceptat verdictul: „Macedonski n-a fost, cu siguranță, un mare poet și s-ar ridica chiar îndoile și asupra calității lui poetice privită numai în esența ei”? Și mai sint, destule, astfel de judecăți negativiste, nevalidate de istoria literară.

În epocă adversarii au făcut mare haz (de necaz) pe marginea acestor revizuii care, totuși, au contribuit enorm la reasezarea hărții de valori în istoria literaturii. Toate aceste ricanări, multe și venite din diverse orientări, au fost primite ca atitudini posibile, poate chiar necesare, criticul răspunzîndu-le dirz și oportun în articole care se citeau cu delectare. Sint, în sfîrșit, în acest volum, cîteva articole de mare artă literară, unele figurine ce amintesc de literatura subiectivă (memorialistică) a lui Lovinescu și cîteva pamflete extraordinare. O pagină antologică, e negreșit, pamfletul *Cei doi Procopovici* (alcătuit din două segmente, *Procopovici sau meritul de a nu fi scris nimic* și *Procopovici sau vina de a fi scris ceva*).

Acest volum este, sub raport metodologic, continuarea firească a celorlalte două anterioare (VI și VII). Editorii au așezat materia în ordine cronologică, imbinînd, inteligent, acest criteriu cu unul sistematic. Prima secțiune, intitulată *Pagină de război*. În *cumpăna vremii* nu e alcătuită numai din materia volumului apărut în 1919. Au fost redate (regăsite?) articole și eseuri rămase în paginile *Rampel* și a *Lecturii pentru toți* și restituite, acum, pentru prima oară. Alexandru George a procedat judicios. N-a reluat din publicația magazin condusă de Lovinescu totul, inclusiv notițele informative, rezumate după reviste și alte asemenea. S-a apelat, deci, la un criteriu selectiv perfect motivat (De ar fi procedat altdoma și editorii lui Eminescu, volumul opt al ediției Academice ar fi fost eliberat de povara notițelor redacționale de tot felul apărute în *Timbul*, inclusiv stîrile agenției Havas). Secțiunea a doua, *Pagini de critică*, *Studii și cronici*, reia, cronologic, aceste articole indiferent de modalitatea reproducerii lor în alte volume (cele două ediții din *Critice*, cea definitivă sau *Epiloguri literare*): Cînd e cazul, se dau în aparatul de note și diferențele (variantele) față de versiunea anterioară. De regulă se la însă ca text de bază, ediția întîi din *Critice*. Ediția prezintă seriozitate și temeinicie, apelul direct la revistele unde au apărut prima oară articolele fiind dovada indubitabilă a încrederii cu care o primim. Iar comentariile lui Alexandru George, exacte, probe, drepte și cuprinzătoare fără a fi nicînd revărsate, îl recomandă, încă o dată, pe editor drept un mare istoric literar. Iar Maria Simionescu se dovedește a fi un excelent filolog. Împreună — ține-le Dumnezeu — asigură ediției *Operei* lui Lovinescu ținută și încredere.

de tranziție

duce”: rușii nu importă cuvinte, ci le adaptează la spațiul lor lingvistic.

Am dat exemplul dramaturgiei lui I. Druță pentru că fenomenul limbii — și al limbii literare — alterat de istorie, alterează și literatura scrisă dincolo de Prut. Observațiile de mai sus nu sînt valabile numai pentru Vlad Neagoe, autorul volumului *Memoria cuvintelor*, ci pentru mai toți scriitorii români din spațiul basarabean. Fractura nu este atît lingvistică, fondul de cuvinte fiind coerent, cit literară. Nu despre posibilitatea comunicării e vorba, ci despre expresivitate. Vlad Neagoe se folosește de aceeași topică particulară și de același mod de articulare a metaforei, ca și antecesorii lui, care nouă, crescuți în spațiul literar post-eminescian, ni se pare impropriu: „Dormi speranța mea, dormi, / lumii i s-a urit de tine / strigă privirile ochilor enormi / cine să-ți învie edera, cine? / Dormi speranța mea, dormi, / ridicată în lancea privirilor mele, / din dragostea mea pentru tine / cuvintele-mi fumegă în stele”. Poetica este a preaplinului liric. Poetul își măsoară valoarea prin depozitul de sentimente, prin gearmăt, expresie articulată a durerii. Aici nu există o autonomie a limbajului liric. Imaginea joacă rolul unui adjuvant, care face că expresia, impondabilă, să se deosebească de vorbirea de toate zilele.

Etapa literară pe care-o traversează poezii din Basarabia este, în ciuda tuturor inadvergențelor, contemporană. Vlad Neagoe nu scrie o poezie patruzecioptistă, ci una pe care am putea-o situa, cu toate licențele, între Blaga și Nichita Stănescu: „Nimic nu este al tău, nimic-nimic — / totul curge în afara ta, / totul din altă lume curge prin tine / și nu te recunoaște, / așa cum ar luneca un om peste zid, / cum un gînd dureros și-ar sparge rana / coaptă o mie de ani... / Toate lucrurile tresar / atînce de lumină, / lucrurile infinite, / cînd totul se vede clar, / încît îți pare că nu mișcă nimic, / și totuși / orice mișcare revine / la punctul inițial / la aceeași fereastră / de la care tu ai văzut lumea”. Poezia aceasta este, în fond, foarte asemănătoare cu poezia deceptivă de la noi. Limbajul, foarte încrezător în puterea lui de a semnifica, folosînd în aparență aceleași cuvinte, produce o limbă artificială, de laborator, experimentală.

La mijloc e o dramă. Poezii din Basarabia continuă să scrie în grai, avînd cu toții voința de a scrie în limba națională. Această literatură este pe cale de-a se articula. Comparațiile istorice sint, pînă la un punct, sterile. Ele nu explică situația de fapt, ci apropiere, între ele, perioade istorice. Cîteva va trebui să reformuleze limbajul poetic al poezilor din Basarabia, așa cum Eminescu a

de patrie a crent la scriitorii basarabeni un orgoliu al graiului care nu a condus ordonat limba română literară. Izolarea la o sublimare a exprimării regionale, ca la Crocangă sau ca la Sadoveanu, ci nu-mai la o luptă cu limba literară, privită ca „import”. Refuzul istoricității duce la improprietate: „ce repede se duce lumina unei grădini”; sau: „zic animalelor să se plodască”; sau: „Steaua Cîineului ne-a lătrat decuseară / limpede luminînd cu glasuri tăcerea”; sau: „Viața face tumbă sărînd prin cerc de foc / și toate gingăniile joacă tontoroitului”.

Talentul este, însă, indiscutabil. Al-bérés a încercat să traducă în limbajul prozei moderne fragmente din proza secolelor XVIII și XIX, dovedindu-ne că literatura nu este numai o chestiune de limbă. Aceeași operațiune se poate face și cu cîteva din poeziile lui Vlad Neagoe, pe care le citez fără, însă, a interveni în sintaxa și în topica lor: „M-am scufundat o clipă doar / în jumătatea mea de secol, / trist am pătruns în miezul lucrurilor, / în pielea focului, / în văzul oului, / în visul pietrelor, / în legea rănilor”. În *Frumoasa fără corp*, se poate citi, în replică, un basm ironic: „A venit ca taina unei clipe sparte / pe care-o văd și-o mai aud / de unde sint tot mai departe — / un strigăt de la nord la sud // Ea avea fața de somn poleită /

ochii ei trădau nesomnul pietrii / Ea mi-a ridicat marea potolită / și inima în focul vetrei // Ea nu avea vorbire, ca luna, / tăcută, visată în somn, / răsărea întotdeauna / cu altă față din sunetul de corn. // Ea era frumoasă foarte — / vis de nenufar pe moarte”. Totul pare cînd vechi, cînd nou. Dar nu putem vorbi de o retorică desuetă, ci numai de o articulare în care vestulul își caută valoarea, și-n care modernul pășeste stingac. Dar poezia lui Vlad Neagoe și a altor poeți din Basarabia este, prin teme și obiecte, a acestui sfîrșit de veac. Mesianismul este unul politic și nu poate fi comparat decît prin raportare istorică cu mesianismul patruzecioptist. El este protestatar și reformator și este lipsit de nota elegiacă. Vlad Neagoe este un poet inzeștră, cu viziune lirică proprie; accidentele de limbaj se datorează unor conjuncturi pe care am încercat să le explic. Ele nu sint de nedepășit. Voi încheia prin a reproduce o „apocalipsă”, în care recunoaștem, dincolo de limbajul eteroclit, o puternică viziune poetică: „Cimitirul în fior liric delirează, / Arșița s-a cuibărit temeinic peste sat, / Oamenii umblă cu capul în pămînt, / Ferindu-și ochii de vedenii. / Strămoșii mătură vetrele pînă și de cenușă, / Strigînd infernale cuvinte de fericire, / Glasurile lor linșează pîrlă și gardurile, / Chiar și troscoțul ca lasca de sub prispe. / N-a mai rămas nici un ciine, nici o pisică / Vrăbiile s-au împuținat. / Un om strigă dintr-un șanț pentru nimeni: / — Un grăunte pentru o țară, / Dați-mi un grăunte și voi întoarce o lume, / Veți vedea, nicînd regăsită! / Nici un răs-puns — totul e măturat” (*Foamefe*). Viziunea este tipic expresionistă și definește o sensibilitate de sfîrșit de veac XX.

Val Condurache

INSECTELE TOVARĂȘULUI HITLER

● ION CARAION a fost, după cum se știe, una dintre victimele josnicilor campanii denigratoare susținute de Eugen Barbu în revista „Săptămîna” împotriva tuturor acelor scriitori care refuzau să facă jocul regimului comunist. După ce s-a expatriat, Ion Caraion a publicat la Jon Dumitru-Verlag (München, 1982) volumul Insectele tovarășului Hitler, cuprinzînd o convorbire cu sine, amplă și evocatoare. Reproducăm din acest volum fragmente din capitolul referitor la Eugen Barbu.

O REMEMBER: — Este acum fapt notoriu, pentru opinia publică și pentru istoria literară, că unul dintre cei prin care — deși nu singurul — actualul regim antidemocratic v-a determinat să părăsesc România, printr-o campanie denigratoare neîntreruptă de peste un deceniu și din ce în ce mai scandalosă în ultimii ani contra scriitorului și omului Caraion, a fost Eugen Barbu.

ION CARAION: — Acest paianjen a cărui rapidă și osinoasă carieră neexplicându-se nici prin talent, nici prin cultură, nici prin inteligență, nici măcar prin câteva oarecări ideii progresiste (căci omul este și a fost întotdeauna reacționar, bilbit, ridicol, plagiator și nulidoc), ea se explică printr-o activitate probabil ocultă. Bărem în intenții.

Nu la faptul că este vechi și notoriu agent al poliției mă refer, aceasta o știe toată lumea și revista bietului Municipiu București, peste care a fost așezat vâtaf, publicat regulat, spre a o atesta din plin, e drept că proteste, pagini cam nenuse la punct sau plastografiate din arhiva și ea neglijență a Securității; nu deci la astfel de evidente fac aluzie. Dar mă întreb de ce natură pot fi acele grozave și comice de atîtea dați „contribuții” (și aduse cui?) prin care își asigură încă o linie de plutire, căci numai cite gugumănil și deservicii a săvîrșit pînă acum, ar fi ajuns de mult să se renunțe la aportul său poate ideal, dacă am presupune că nu partidul, ci un farsur introdus exact unde trebuie de adversarii partidului, ca să vire bețe în roate și să-l bată joc de incompetența și incompetențele aparatului de stat, îl ghidează și îl pune să dea spectacole de clown în cisme (...)

Am cunoscut, în copilăria mea, la poalele Moldovei, într-un tîrg dinsore cotul Carpaților Vrancei, o femeie depravată, bețivă, luetică și scandalagioaică, pe care în momentele ei de criză n-ar fi putut s-o tempereze tot orașul acela, pe nici o cale, cu mijloace autoritare sau cu blîndețe. Orice i-ar fi spus oricine, de bine sau de rău, zadarnic. Iar dacă încercai tăcut s-o eviți, devenea și mai furioasă. Indiferența o provoca. Își ridica poalele, pe dedesubt n-avea nimic, se bătea peste fund considerîndu-se sfidată. Își crăcăna picioarele, își bifia obscen burta, urla, zbiera, era anormală, zvîrlea cu pietre și cu bețe și umbra în brațe cu o cutie mare de tinichea, plină de fecale, din care — folosind un soi de rămatuș cu coadă — arunca în toate părțile ca morile de vînt, pînă cînd epuizată se prăbușea la pămînt într-un acces de enlensie.

Un singur leac părea că o vindecă și eliberează de mania persecuției și alte obscure complexe: dacă descoperea pe cineva cu care să se certe, chit că pe urmele si-ar fi pusat „inamicul” oriunde, ca la ușa cortului, desertîndu-și puoroalele și nefericirea din ea cu o energie de o treceau sudorii și unei nevoile, ceea ce am auzit — soacră-sa o spune — că se întîmplă și cu insecta de care mă întreb.

Altmînter, ochările acelei sărmane otrene umane își aveau de fiecare dată limita într-un apogeu jalnic. Zvîrcolindu-se pe jos, cu spume roșii la gură, într-o apoteoză de gîndaci și muște, umezind lutul, guinoalele sau murdăriile de sub ea, cu care ajunsese de mult ca să se asemene, rămînea părăsită acolo, iar uneori se opreau în dreptul său ciinii vagabonzi — mai ales unul — al ulitelor, fie ca s-o clătînească s-o lingă, fie ca să se iscălească pe ea, cu piciorul ridicat, ca pe o hirtie a lor specială. Pe urmă cineva i-a otrăvit ciinele preferat: de la care suporta cea mai caldă semnătură.

În restul zilelor, cînd era calmă și banală, luetica de care vorbesc își cistiga existența — iar această repartitie socială i se potrivea impecabil — cîrînd ba una se alta, în miini ori pe umeri, de colo-colo.

Ceea ce cară Eugen Barbu și cui, știe toată lumea.

Însă ceea ce țărăși nu-l o taină cînd îi vin crizele — și au început să-i vină foarte aglomerat, are nevoie să i se schimbe des ceaceafurile — iese la drum cu garma de lături în brațe și cu pămîtul în aer.

Fiecare cu schiptrul și caricatura sa...

O. REMEMBER: — Numai din pricina acestei trivialități nu l-ai răspuns?

ION CARAION: — Ar trebui să simplificăm cauzele, afirmînd-o. Or, n-avea și n-am motive s-o fac.

Lui E. Lovinescu îi plăcea să se considere un atent entomolog. Nu-mi displace nici mie.

Modelul de insectă în discuție pare ceva mai complex decît epileptica descrisă mai sus. Și mai periculos.

O. REMEMBER: — Deci care a fost, în plus, cauza pentru care ați refuzat să vă ocupați de el?

ION CARAION: — Una: încă nu am convingerea că Eugen Barbu nu este criminal de război. Or, de-o astfel de speță trebuie să se ocupe tribunalele, nu literatură.

În acest sens (publicul românesc nu are însă și încă de unde s-o știe, fiindcă am fost sistematic împiedicat să public, din 1964 pînă în 1980, datele care-l priveau), în acest sens n-am refuzat să mă ocup de el, cum spuneți dumneavoastră, dimpotrivă, dar în România este și azi interzis a-l critica pe acest copil al jandarmeriei, după cum de asemenea interzis este a răspunde insultelor debitate de el la adresa celor mai talentați scriitori români.

O. REMEMBER: — Criminal de război, ați spus?

ION CARAION: — Așa bănuiesc.

O. REMEMBER: — Pe ce vă bazați bănuiala?

ION CARAION: — Pe o... coincidență, două, trei, patru. Pe o reacție, două, cinci, șapte. Pe maria persoanelor. Pe lașitatea javrei. Dacă aș vorbi într-un limbaj mai urban, am experienta altora în materie, ei și alții nu m-ar înțelege. Ofensează higiena. Și gricic e de limitat. Vreau să priceapă riscurile păduchelui care lese în frunte. Lăsați lucrurile, deci, la nivelul lor și al lui. Ascultați-mă în continuare.

Mă mai întemeiez pe consecvența sa de caracter (adică de lipsă de caracter!) și pe direcțiile (adică penibilele lui direcții) de temperament. Pe statornicia incapacitate de a înțelege ceea ce a citit și de a-și da seama că de la el pînă la a fi oarecare scriitor drumul trece sideral prin pomi cu fructe la care n-o să alba niciodată acces. Pe frisonul și complexele friicii în compoziția personajului, care dacă n-are în spate reazimul poliției face pe el. Și chiar face.

A fost delator, a rămas delator.

A fost polițist sau de-al poliției, a rămas în slujba, agromentele și solda poliției, introducîndu-l și pe Constantin Drăgan să vorbească în fața colectivului Securității, să peroreze ratelor, gîscanilor, găinilor, paraziților tovarășului Hitler ș.a.

O. REMEMBER: — De ce credeți că-i încredințază totuși misiuni așa de îngrate, ca de pildă, aceea (în imaginația lor voletară) de a polemiza în primul rînd cu adevărul, ca să nu spună cu dumneavoastră sau cu Monica Lovinescu?

ION CARAION: — Dacă m-ar fi înțeles pe mine la cine să alerge și pe cine să aleagă spre a mă ataca și a-mi imputa indiferent ce, le-aș fi sfătuit astfel graba: „În tot cazul, alegeți un prost mai deștept, ca să mă atace”. Fiindcă spre a polemiza avantajos cu mine, oficialitatea pederistă ar fi trebuit să ar trebui să descopere în favoarea sa pe cineva care să îndeplinească minimum trei condiții. Mai întîi să se bucure în fața opiniei publice românești și mondiale de un mult mai mare credit moral decît al meu, iar în al doilea rînd fie să spună ade-

vărul — obișnuință care n-a figurat, se știe, și nu va figura niciodată în agenda moravurilor comuniste — fie să știe minți așa de impecabil, de coerent, de măiestru și genial, comunistii mint prost, încît pentru unica oară în istoria gîndirii umane adevărul și evidența să pară instantaneu complet minciună, iar minciuna mai convingător adevărată și mai fără reproș alcătuită în integralitatea arhitecturii și barocheriei sale decît orice adevăr adevărat.

O. REMEMBER: — Dar așa ceva este imposibil!

ION CARAION: — Tocmai fiindcă așa ceva este cum spuneți: imposibil, regimul comunist la putere acum în România n-are cum polemiza cu mine, dacă neapărat îi e necesar, și a rezolvat complet celelalte probleme, în avantajul său.

O. REMEMBER: — Și în al treilea rînd?

ION CARAION: — În al treilea rînd ar fi mai dificil pentru sine să se considere în situația de a merita din parte-mi un răspuns (asemenea elementară cîste s-ar cădea numai cuiva de oarecare pondere valorică dinlăuntrul profesiei mele), cită vreme ceea ce caracterizează pe preferatul debater al Bucureștiului nu-i calitatea lui măcar vagă de scriitor, ci vă spusese: aceea — mă tem — de criminal de război.

O. REMEMBER: — Povestiți-ne.

ION CARAION: — Investigatiile mele, care merseseră pînă la un destul de înaintat punct, au trebuit să se oprească din pricina poziției în partid și în Comitetul Central a lui Eugen Barbu. Iar din clipa în care el s-a știut descoperit, a încercat aproape totul să-mi obțină — pe căi din afara civilizației, moralei și a legii — tăcerea, să-mi amenințe copilul și soția, la asasinarea părintelui căreia a luat parte.

E convingerea mea.

O. REMEMBER: — Despre ce este vorba? Cum se chema părintele soției dumneavoastră?

ION CARAION: — Isidor.

O. REMEMBER: — Ca Isidor Ducasse, conte de Lautréamont.

ION CARAION: — Nu ca Lautréamont. Nici barem ca Isidor Izu. Nici o legătură. Asta era numele său: Isidor.

Isidor Berman a fost tatăl soției mele și a fost omorît în Transnistria, la Mostovoï. Din plutonul de execuție care l-a împușcat pe Isidor Berman făceau parte jandarmi români în termen, rezervisti, juri subofițieri voluntari și SS-ști. După istorisirea martorilor oculari înfîlîți în temniță, printre cei din a treia categorie enumerate s-a aflat și un foarte sportiv elev-plutonier Jenică (Eugen?) Barbu, ale cărui randamente notabile, rapide și entuziaste, era în misiune, au fost povestite adesea prin majoritatea inchișorilor, de către ucigașii ceilalți, în mintea cărora mai figura ca o vedetă.

Cînd am auzit eu prima oară de numele acesta, printre altele deasemeni de criminali de război, eram necășătorit și n-o cunoscusem încă pe soția mea, așa că nu l-am reținut, deoarece se amesteca de la sine în multiplicatul nămol al celorlalte bestii, vînturat cu corbalicul timpului, și n-aveam încă de ce sau cu ce să-l asociez.

Cînd însă l-am auzit a doua oară, viitoare mea soție se afla și ea osîndită, pentru că dactilografiasse niste poeme de ale mele și de ale lui Vîntîlă Horia, primise o condamnare de 15 ani muncă silnică, dintre care a executat peste cinci, îi cunoșteam drama și am fost mai atent, cu toate că nu știam încă pe care polițioară de raft să-l asez.

Cînd l-am auzit așadar a doua oară de la alții, că era — împreună cu nenumărate alte nume sinistre — de către guverile multora pomenit, cel care-l înșira isprăvile a adăugat și că ar fi fost trimis la Bug în misiune de colonelul Vladimir Sachelarie, din jandarmeria căilor ferate, și că n-a stat mult înșă a zvîntat pe unde a trecut, și că era bastard, iar dacă alde mamă-sa o fi fost sau nu teleleică, farfara, tîrîtură și lele, în schimb taică-său, care încerca să treacă drept nu știu ce soi de scriitor, care colabora la Porunca vremii și închinase lui Moța și Marin poezii, dar și lui Carol al Doilea, ca orice imparțial, e sigur că se lăuda cu el.

Și atunci, brusc, mi-am adus aminte că din întîmplare odată îl cunoscusem, adică venise el să mă și să ne cunoască, pe Crevedia.

Nu cumva?

Între-adevăr, pe la finele lui 1943, N. Crevedia ne fusese într-un rînd o vizită la redacție, nouă tinerilor „negativisti” — cum ne eticheta pederistiv Porunca vremii. Conștient de prezența la Sofia sub Antonescu, filo-nașist radical, se repozise omul citiva zile pe-acasă pe la București și ar fi vrut, vîntuș, să încerce dacă nu ne poate amuza de la Timpul, Confidențial, cu prietenul acela — i-l fi năzărîrit gîndul că astfel e mai cuceritor — mi se fălise cu o odată de-a sa, despre care n-ai fi zis că știe în acel moment prea bine pe unde se află și care — zicea — fiind — „își încearcă, de, și el mina...”

Care mină și pe ce și-o încerca, avea să arate vremea.

Înjurîndu-l drăgăstos, dar țigănos, de mai tot ce-i venea la gură, ceea ce progenitura hibridă a și moștenit! (că doar ce se naște din pisică soaveci mîșcîncă), îmi înșira jumătate cald, jumătate rece, că prietenul său, un soi de păcat de mîndan al tineretilor, de care „mă-sa” pe gheață — prea mult năvălîndu-nu s-a interesat, e „tare habaleră” și „cam împușcă jidani prin Transnistria, reîncreștinînd Rusia”.

Ceea ce înșenina că mina cu pricina, puilul tatii, pui! și-o încerca pe atunci

mai îndemînat pe trăgaciul puștii sale al revolverului, decît pe plaiwas.

E greu bacalaureatul.

Deci?

Legătura dintre povestirile deînușilor și destăinuirile consilierului nostru de presă din Bulgaria așa a încolțit în mine de la sine.

Am început să adun unele materiale. Și s-a mai adăugat o amintire.

Cînd scoțeam Agora, în 1947, vara, acceptînd să-i ascult niste producții lirice și să-i fiu oaspete vreo două ore (locul undeva prin Confederația Balcanică, spre Floreasca, pe lingă Lupoaică), nu oare același autor al Bacalaureatului lui Puiu îmi prezentase un soi de tînar necivilizat („Uite, asta cîci-i al meu, dar stă l... tu-l în mîna-să!”) căruia totuși n-am reținut sau mi s-a părut să nu-l rețin atunci, pe loc, numele?

În dorința de a-mi deveni colaborator autodidact cum era, Nicolae Crevedia îmi arătase, exagerînd în privința răbdării mele politicoase, sute și sute de pagini de manuscris (mai tîrziu l-a împrietărit cu unele din ele pe bastardul său) și îmi citea la el acasă o lungă narațiune versificată, cu Dunăre Voinicu.

Dar tocmai cînd începuse a fi în literatură autorului și gazdei mele abuziv, Dunărea mai mare și voinicul mai baladic, hop că dărîmă ușa bușîndu-se unu într-altul doi flăcăuandri cîlțoși, trăgînd amîndoi de-o mîngie, două momii în dispuță, care și mai înainte supăraseră li nîștea cu zgomotul produs în camera de alături, iar amîndoiul și autorul meu — cînd se pomeneste cu perechea de matahale plocon la picioarele sale literare — își intrerupe lectura cu niste paști și crude foarte ortodoxe, mi-l arată cu dosul palmei pe unu și-l sictrește repede pe altul, apoi le mai arde laolaltă o sudalmă bulgărească amîndorura și cită al clipi, și dă afară pe aceeași ușă pe care de abia apăruseră, trîși de pînă, de mîngie, de haine, de mutră și de ceea ce mai aveau și strîcînd mult-puțina atmosferă artistică a zilei și a cartierului.

Din nou mi-am zis, recuperîndu-mi mental numele unuia, după ani și ani de la peripeția cu pricina, — oare nu cumva?

Și am continuat să adun indicii, detalii, date, mărturii, fără a spune îndecî niciri mele pentru ce. Sunt lucruri care au logica doar în ele însele.

Pînă ce într-o zi am nimerit în celule cu Vladimir Sachelarie, colonelul jandarmeriei Căilor Ferate, care ajutase la mare măsură la ieșirea din țară — totuș teafăr — a lui Carol al II-lea, prin pleca căruia niste mitraliere legionare în cercaseră la trecerea trenului regal prin gara Timișoara să și strecoare gloantele.

Vîrit în multe și pentru multe, fusescăuțat citiva ani la rînd — se ascunde aci-colo, a făcut pe pavagiu, a dormit prin cavouriile Cimitirului Bellu acopărîndu-se cu ziare, pe cîmp vîrit în gropă — pînă ce i s-a dat de urmă grătie slăbiciunii, trădării sau prostiei unui fost procuror amic. Totuși de urma copilului său — plecați peste hotare — și a dosarelor sale, o arhivă, încredințată afară unui prieten de o altă calitate umană, în timploarea norocoasă a vrut să nu se poată da. La pomenita arhivă, încă neajunși pînă azi pe mina Securității, și care cuprindea sute de cazuri în parte, inclusiv cazul (ați observat că-i place acest cuvînt) Barbu, cu amănunte de recrutare am avut acces după eliberearea mea din 1964, copîndu-mi ceea ce mă interesa.

Voi reveni.

Colonelul Vladimir Sachelarie lucra cu Moruzov, pe care legionarii îl exterminaseră.

Îi, și le, supraviețuise, folosit în continuare de Antonescu. Folosit și în problema legionară și mai cu seamă în cea comunistă. Iar după intrarea noastră în război și în Basarabia, pe urmă în Transnistria, el însuși basarabean, întrebîndu pentru ceea zonă caldă ca unu ce-și cunoștea fără cusur specialitatea și specialitățile.

Colonelul basarabean Vladimir Sachelarie recrută cu bună pricepere agenți din rîndurile ambelor mișcări extremiste (din lagărul de la Sărata, din Cartierul Grivița, de la Simeria, Pascani, ș.a.m.d.) avea o memorie rară, iar pe lingă ei deasemeni elevi exaltați și exaltați din scoile de jandarmi, pe cit posibil dintre cei fără vreo solidă situație materială săraci sau aproape, unu dintr-insii a fost acest Jenică (Eugen?) Barbu, socotîndu-i mai lesne de fasonat, mai de încredere și mai permeabil inoculării unui fanatism persuasiv, prompt recompensat contra fanaticilor de stînga și de dreapta și contra doar a anumitor evrei: cei bineînțeleși fără bani și deci fără apărare trecuți din generozitate și filosemitism (de ce nu?) pe lumea cealaltă, ca să nu mai sufere.

Trebuînd să smulgă și să mulgă numeroase lucruri de la el, anchetatorii comunisti — conform dispozițiilor superioare — îndeosebi indicațiilor unor consilieri sovietici — îi tot alterneau colonelului tratamentul: ba dur, ba clement și chiar privilegiat. Pe scurte perioade, el a fost lăsat să aibă uneori în inchișoare barbă, tutun și amintiri. Ba uneori chiar erejii și hirtie. Din acele amintiri, la întîlnirea mea cu el, mi-a împrumutat cu veri-ficat și precăuț încredere, două capitole din cazul Barbu și încă unu.

Tînarul criminal de război (Eugen? Jenică?) nu avusese dincolo de Nistru decît două misiuni secrete, precise și de scurtă durată, aduse la îndeplinire cu calificative convenabile: una la Mostovoï și cealaltă la Vapniarka. A treia „sarcină” mersese doar pe teritoriul Dobrogei de nord: pînă la Măcin. O colonie de evrei lucra acolo.

În fine, trecem peste.

Îeșim pentru a doua oară din inchi-

... În 1964, când misterioasa voință a
apărării — căci îmi uitasesm o vreme
și de cite altele — mi-l scoate înă-
pe eroul acesta, predat cu trecut,
avuri și disponibilități cu tot de că-
vechea administrație politică, pe
poliții politice. Ultima sa ispravă
„agresivă”, următoarele n-aveau de ce
u-i semene, după actul regal din Au-
1944, fusese aceea de a proclama im-
iva Suveranului că și-a trădat aliații
pe Hitler, Himler, Goering, Goeb-
etc., la care Jenică (inea) și „s-a dat
comunistii” ceea ce i-a adus excludere
din școala de ofițeri de jandarmi în
ormă, apoi încadrarea (pe cei ce le
n slugi comunistii îi iartă și-i promo-
vă, compromiși îi pot avea lesne și
eu la îndemână), încadrarea apoi în
urile securității civile, iar mai târziu
partid, în Comitetul Central și-n Ma-
Adunare Națională, ca deputat.
... Întru talent? Nu. Degeaba? Nu. Pen-
servicii aduse aparatului represiv, că-
slujea — se înțelege — ca și tatăl
neadoptiv? Da. Ca și tatăl său ne-
otiv, adică nu cel căruia îi poartă nu-
e, ci finul lui Dumnezeu, și al lui
Mări Georgescu, și al lui Alexandru
ghici și al altora, — Nicolae Creve-
... Ca dovadă că în ciuda activității lui
notoriu fascist și a funcției lui nu prea
i, însă cu zel adusă totuși la inde-
dre, funcție deținută în regimul Anto-
eu (Consilier de presă — precum am
— la Sofia) Crevedia nu a fost areș-
și condamnat după 1944, niciodată cu
și demnitar, nici cu demnitarii mai
rânți sau cu cei de tot mititei.

... Dimpotrivă (ce norocos destin!) pe el
uitat... Emil Anghelcu, M.H. Bady,
Brauner, Lena Constante, Poli Do-
Petre Gheorghe, Fluieraș, Ștefan Fo-
Alexandru Jacob, Vasile Luca, Mus-
Petre Pandrea, Elena și Lucretiu
răscănu, Titel Petrescu, Ștefan Po-
eu, Ludovic Reck, M. Rudich, Bellu-
er, George Spina, Petre P. Stănescu,
Teodorescu, deși fosti democrați,
fost socialisti, sau fosti comunisti, fi-
este pe fiecare de ce nuanță, aveau
infunde ocele ori să piară terfeliti,
urați sau torturatori (dacă ne refe-
la Reck), învinuți de toate aberați-
unei concepții politice demente și mai
monare decât orice formă de obscu-
m, după ce așa-zisa clasă muncitoa-
guvernele de extremă stângă și în
„revoluția” proletară, care în Ro-
nia n-a existat niciodată, luase pute-
Fascistului N. Crevedia în schimb
even să i se olințească nici un fir de
din creștetul capului. De ce? fiindcă
tăseră... Dimpotrivă, ce complicată e
or și viața micilor demnitari, micilor
alii, el se va trata la Institutul Par-
de o impotență pre-nemuritoare, cu
nici pe care bastardul său apoi o să-i
ure. Așa e la bofasi.

... preocupări și preocupări. Idealuri și
aluri. Ideologii și ideologii, încălzin-
se golănește una în pantalonii celei-
Căldură socială.

... șisem deci în Aprilie 1964 pentru a

... oară din închisoare...
... am dus la Bratele de Muncă întil,
... la Uniunea Scriitorilor, și m-au re-
tizat la o fabrică de produs bragă și
e răcoritoare, unde se luca — cu
ncarea de acasă — de la 7 dimineața
11 sau chiar 12 noaptea, la întocmit
30 de feluri de borderouri pentru în-
ul volum de sticle cu apă colorată
sifonată distribuite zilnic ne întregul
toriu al Capitalei și al comunelor sub-
ane. Până ce ultimul vinzător nu ve-
să aducă „situația” (cit vinduse și cit
interzisă, plecarea. Iar însele — a
înțelege: sticle snarte, furate, nefre-
le în bilanturile zilnice, domuri disa-
ne, pahare tândărite etc. — erau de nă-
de către noi din buzunar, căci perso-
ul căruia aveam de-a face în casa
ilitatea lui format din fână, era ne-
vabil și nu exista soluție de a obține
la el pagubele sau de a licenția pe
reva, căci și așa numărul vinzătorilor
a insuficient, iar dacă în locul unuia
fi angajat pe altul, proaspătul distri-
tor proceda la fel cu ceilalți. În
himb, salariul meu la întreprinderea de
agă și răcoritoare, totuși singurul loc
de lucru cu care socialismul se putea
ndri în marca-i grijă față de inginerii
suflete că m-a putut înregistra în con-
ele sale, nu-mi ajungea ca lumea de
piine și un iaurt zilnic, plus transpor-
t. Acel salariu se ridica la vreo 300—
0 lei pe lună, din care să plătești și
eria.

... Mă întorceam așa de obosit, înelt as fi
referat să mă aflu din nou la o mie de
etri sub pământ, în abatajele minelor
plumb de la Baia Sprie ori de la
avnic.

... A trebuit, cu indiferent ce consecințe,
refuz a mai „munci”, dacă muncă era
seca.

... M-am dus în cele din urmă să vorbesc
șefedintului Uniunii Scriitorilor, pe a-
nci Mihai Beniuc...

... Am intrat și am vrut să-l îmbrățișez pe
torul Cintecelor de pierzanie. Cu un
st radical, el m-a oprit.

... Mi-a căzut greu gestul.

... Însă dominându-mi respirația, am zis
ltre fostul meu prieten:

— Sunt ieșit acum citeva săptămâni din
chisoare, Mihai dragă, și...

— Tovarășe Beniuc! Nici un și... —
ai-a tăiat-o bondocul din fața mea,
part...

După citeva minute — eram totuși un
om care trebuia să-și agonisească în-
tr-un fel cele două mese zilnice, nu zic
trei — m-am adresat politicos cu formu-
la de... tovarăș.

— Tovarășe Președinte al Uniunii Scri-
itorilor Mihai Beniuc, sunt fostul scri-
itor și deținut politic Ion Caraion, căruia
la eliberare comandantul închisorii Aiud
i-a recomandat să se adreseze dumnea-
voastră spre a obține ceva de lucru și a
avea ce să mănince. Dacă este posibil, în-
lesniți-mi acest lucru. În caz că puneți
la îndoială cele comunicate, sunați la Mi-
nisterul de Interne și întrebați în ce mă-
sură este sau nu adevărat ceea ce v-am
spus.

N-a sunat la Ministerul de Interne.
Sau cel puțin pe moment, față de mine,
a considerat inutil să sune acolo. Avea
sosite instrucțiunile respective. A telefo-
nat însă, lămuritor funcționărește, abso-
lut nimic de zis, redactorilor-șefi ai re-
vistelor literare, mi-a spus cine sunt,
cum îi cheamă, a subliniat că deocam-
dată n-am dreptul să semnez ceea ce
scriu, le-a recomandat lor să mă publice,
dacă „materialele” pe care le prezint co-
respund (politiceste, desigur...), iar mie
să mă refer către ei la numele său, indi-
cându-mi și adresa fiecărei publicații. Dis-
tant, metallic, dar corect în serviciul său
comandat.

Unul dintre cei către care am fost
orientat (și atunci mi-am readus amine-
te de acest nume) era șef-redactorul re-
vistei Luceafărul, Eugen (Jenică?) Barbu.
Pe drum însă mi-am spus din nou, ast-
fel de erori trebuiesc evitate, că n'o fi
decât coincidență. Ceva însă de elemen-
tară zestre orientativă m-a îndemnat să
întreb în dreapta și-n stânga, pe unii și
pe alții, cine este cel căruia urma să mă
înfățisez ca solicitator.

Căci... așa a fost: după douăzeci de
ni de absență din presă și din viața li-
terară, re-debutam! După două decenii
de muțenie, lașare, ocne și torturi. De
torturi meritate, fiindcă mă iluzionasem
câteva luni asupra comunismului.

Mi s-a spus că e copilul din flori al lui
Crevedia și că a scris Groapa. Citisem
Groapa și nu-mi plăcuse. Ce să-mi placă:
vulgaritatea? incultura? stingăciile de
autodidact insolent? Improprietățile de
limbă? sosul negramatical și agramatis-
mele prin care erau tăvăliți niște vaga-
bonzi? Josul plafon al unei imaginații
de insectă? cele citeva zeci de formulări
teleornănești ale unui tomatnic flăcău
venit la oraș cam târziu și pe care orice
lector atent le descoperă aildoma în ro-
manele lui Crevedia, căruia îi și aparți-
nea cartea, iscalită altfel doar fiindcă ar-
ticlerul de la Sfarmă Piatră și Porunca
vremii nu putea încă să publice pe nume-
le său?

Am o retractilitate ereditară față de
pușlamale și nu mi-a venit ușor să mă
confrunt cu una nouă.

După întiile minute, se epuizase.
N-aveam ce discuta. Ii lipsa vocabularul
și era eliptic de circumvoluțiuni. Iar ci-
neva, ghinion, l-a strigat „Jenică!”.

O, Doamne... Deci?

Ca să nu plec așa cum venisem (va fi
totuși mai ușor de urmărit în continuare
povestirea mea, dacă nu omit a vă mă-
rțurisi că venisem într-adevăr pregătit să
știu de mă înșel sau ba) și fiindcă mă
întreținusem chipurile cu un... „puternic”
prozator al partidului, i-am lăsat zece pa-
gini fără titlu, semnate ușor — sus — cu
creionul, despre Isidor Berman, împușcat
la Mostovoi.

Cind m-am înapoiat, la o săptămână,
după răspuns, a simulat că vintură două-
trei mape, după care mi-a spus foarte si-
gur că nu-i lăsasem nici un manuscris.
Foarte mirat, i-am adus aminte că da. A
negat în continuare. Mă enerva. De ce
ascunsese, de ce rupsesse, de ce vroia să
fure și să îngroape acele file? Ii aduceau
aminte ceva? ce? Și cum de-și imagina
ce rezolvarea ideală este aia aleasă de
el?

— Mai căutați-l, am zis.

— Ce conținea manuscrisul? — am fost
întrebat. Și ce titlu avea?

— O execuție în Transnistria. A ta-
tăului soției mele. Titlu n-avea.

Resort pleznit, și perna scaunului l-a
proiectat spre mine:

— Da' de unde, așa ceva nu ne-ați lă-
sat...

— Și mă privea în intenția lui flegmatic.
Numai că nu reușea prea bine. Din cauza
unui tremur ușor. Așa oare să arate un
om sigur pe el?

Aveam în fața mea un ins de rea cre-
dintă, un simplu gazetar zăpăcit sau un
golan? Aveam în fața mea pe cel de la
Mostovoi și Vapniarca? Pe cel de la Mă-
cin? Pe care?

— Insist, am adăugat eu. Poate că e pus
în alt dosar...

— Nu. Nu-i pus în alt dosar. Îți fi vrut
să ne lăsați manuscrisul și v-ați răsgindit.
Sau poate l-ați dat altei reviste, mai re-
flectați.

Îmi oferea și soluții, deci. Îndușător,
nu-i așa? Cum se gindise el la de toate,
ajutându-mă.

Deodată mi-a venit o idee. M-am făcut
că reflectez un minut. Și cu aerul cel mai
colegial posibil, am aruncat ultima nadă.

— Mai ușor, i-am sugerat eu, dacă
vreți să răsfaiți încă o dată prin mapele
acelea, mai ușor ar fi să vă uitați la sem-
nătură (semnătură care știam că se poate
șterge foarte ușor, fiind în creion și abia
înginată). Poate că dacă nu-l distrusese
încă, asta și făcuse: înlăturase iscalitura.

Propunerea (mă uitam la el) i-a conve-
nit, mai ales că eu neavind în săptămâni-
le și lunile acelea dreptul de a publica

NICOLO SEMITECOLO : Însmormintarea Sf. Sebastian (1367)

sub propriu-mi nume, îl folosisem pe ace-
la al brutarului de pe strada pe care lo-
cuam; ce contacăz un brutar și-un
nume?

N-a bănuț ce vreau și, ca de formă,
deci convenea că totuși primise manuscri-
sul, apropiindu-și una din mapele de pe
masă, cam cu convingerea că mă păcă-
lește, dar și nițel enervat, s-a hotărât a
mă întreba doar așa, ca să fie:

— Cum era semnată povestea aia cu ji-
dani?

Întocmai aceste cuvinte.

Vorbea un redactor responsabil de des-
tinele unei reviste literare comuniste, nu
unul din zecile de mii de foști deținuți
politici „reactionari”, acuzați și condam-
nați de-a surda ca antisemiți, ca antide-
mocați, ca antiprogresisti și ca alți anți,
anți. Nu. Un viitor membru al Co-
mitetului Central și un viitor deputat re-
serist. Apărat azi, ieri, alaltăieri de pre-
ședintele Republicii.

— Ce-ați spus? m-am uitat fix în
ochii lui, făcînd-o pe surd.

— Ce iscalitură avea manuscrisul? și-a
corectat el centironul și diagonală jan-
darmului din tinerețe.

Ei și atunci, renunțînd la brutarul meu,
silabisit, cu glas tare, atunci am pronun-
țat rar, conturat, rotund:

— Via-di-mir Sa-che-la-ri-e.

Pușlamaua din fața mea s-a învinetit,
biția, a împins cu burta un scaun ce-l
obstacula și a ieșit din birou. În locul
său, cineva cu mtră de cocotă, cu peru-
că și sarcină de transportator de coșuri de
hirtii, peste citeva minute, m-a poțit să
ies afară. Viață parlamentară. Oameni
noi.

Cerind la Ministerul de Interne să dis-
cut cu colonelul Crăciun, fostul coman-
dant peste închisoarea Aiud, mi s-a fixat
o întinire cu maiorul Minea sau Mirea
Marinescu. Îl chema sau nu-l chema așa,
nu știu.

Cum îi cheamă de-a adevărat, știu nu-
mai ei. Marinescu, e sigur că și-a zis.

DOSARUL Jenică (Eugen?) Barbu,
cu o copie a manuscrisului
meu „pierdut”, cu un memo-
riu detaliat, cu relatarea întim-
plării din redacția Luceafărului, cu date-
le culese de-a lungul anilor, completeate
cu o copie a documentelor de afară, din
arhiva încă nedescoperită de securitate a
fostului comandant al Jandarmeriei C.F.R.,
colonelul Vladimir Sachelarie, a ajuns în
măinile mai sus pomenitului maior. L-a
parcurs în stare de irascibilitate, pe să-
rite, m-a prevenit că asemenea preocu-
pări intră numai în competența lor, a
Securității, că prin ceea ce am săvîșit,
eu dau încă o dată dovadă că nu vreau să
mă astimpăr și să-mi vir mințile în cap,
că dacă se mai repetă asemenea acte voi
plăti o scump, că nu mie îmi revine ori
îmi va reveni vreedată calitatea stabili-
rii meritorilor sau greșelilor unui tovarăș
de frunte (ba încă ce frunte!) al Partidu-
lui, cum este cel de care m-am ocupat și
pe scurt — mi s-au confiscat (o! dar mai
păstram nu una, ci încă două copii...), în
totalitatea lor plesile incriminatorii, fiind
poțit să plec și să nu se mai repete nicio-
dată. Iar pe deasupra, atenție, că nu mai
divulg nimănui obiectul sau cuprinsul
discuției noastre. Dacă sunt întrebat, să
explic în mod cit mai natural, că am ce-
rut să mi se dea de lucru într-o redacție.
Nimic mai mult.

Ceea ce săvîșisem era o infracțiune/
Gravă, indiscutabil. Să-i spuț tilharului
tilhar. Să-l detașezi din depozitul de cri-
minali „democrați” ai partidului...

Zis și făcut.

Iar ceea ce îmi spusese maiorul Mari-
nescu-nu-știu-cum, era un avertisment.
Serios. În tot cazul.

Dar și elocvent.

Trei ani mai târziu mi se năștea un co-
pil dorit. În anul acela, 1967, au venit pe
lume aproape 500 000 de copii, majorita-
tea nedorii însă din cauza unei legi de
interdicție a avorturilor. Maică-sa n-avea
lapte. Spre a-l hrăni, trebuia să caute Ele-
don, un anumit lapte praf. Un anumit
lapte praf pentru sugari. Stocurile de
astfel de lapte erau însă minime. Se fă-
ceau economii ucigașe. Și nu existau decât
două centre de distribuție a cutiilor de
Eledon: unul în Vitan, celălalt în Bănea-
sa. Mii de părinți ne adunam de pe la
11-12 noaptea, cozi de kilometri, ca
de-abia a doua zi pe la orele opt să se
înceapă repartitia. Care ajungea, ajun-

gea. Care nu, pleca disperat sau plin-
gînd. Iar după citeva săptămîni s-au ter-
minat și ultimele rezerve. Nu se mai im-
părțea nicăieri nici un Eledon. Situația
era disperată. Îmi simțeam amenințată
viața copilului. Ce să fac? Oriunde cău-
tasem, degeaba căutasem. Să fi găsit mă-
car o doică. N-am găsit. Să fi putut min-
ca barem lapte de vacă. Nu puteam îl da
afară.

Atunci am trimis — cu un același con-
ținut — trei scrisori deznădăjduite în
Franța, la trei adrese de a căror certitu-
dine nu eram, în cazul nici uneia, sigur:
lui Virgil Ierunca, lui Emil Cioran și lui
Eugen Ionescu. În același timp, m-am ru-
gat cu cerul și cu pămîntul de Veronica
Porumbacu, tocmai pleca într-o că-
rie prin țările scandinave, și deși n-
ea bani, fiindcă autorii români sunt lă-
cînd sunt — să ia drumul străinătă-
ca niște cerșetori, am rugat-o să cerșească
într-adevăr pe stradă, sau la vreo biseri-
că, sau la vreo instituție de caritate cițiva
gologani pentru o cutie, două de Eledon
și să mi-l trimită cu maximum de ur-
gentă. Așa a procedat și mi-a trimis.

Tocmai atunci însă, la nici citeva zile
după ce scrisesem la Paris, cind e vorba
de ticăloșii sunt foarte operativi, bastar-
dul de la Luceafărul credea (e boală a
lui) pentru a nu știu cita oară, că iar se
află în polemică aprinsă cu Monica Lo-
vinescu, pe care o insulta ca de obicei mi-
tocănește, doar va fi luat în seamă. Și
ce vād în foaia sa de împachetat gunoi
absolut? Că una din invinuirile fantasti-
ce pentru care o arată invinutor publicu-
lui cu degetul era tocmai aceea de a fi
fost solicitată să trimtă „biberoane soți-
lor unor scriitori cărora le-au fătat ne-
vestele”.

Așadar scrisoarea mea către Ierunca,
Eugen Ionescu și Cioran fusese intercep-
tată de Securitate și oferită în copie, ca
document acuzator, uneia din orătanile
de la Luceafărul ale tovarășului Hitler.
Iar culmea avea să fie alta: că deși co-
pia scrisorii rămăsese în țară, dată să o
măchie exegotic păsările vigilenței de
partid, originalului — ce mai comunism
de omenie! — i se îngăduise să ajungă
totuși la Paris. Iar dacă de la Cioran și
Eugen Ionescu, poate că lor să nu le fi
fost dată favoarea, nu mi-au venit răs-
punsuri, el n-or fi primit nimic, în schimb
Monica mi-a trimis trei cutii din acel soi
de lapte praf de care aveam nevoie.

Cu ajutorul Veronicăi Porumbacu, al
Monicăi Lovinescu și al putredului capi-
talism mi-am salvat astfel fiica de la ca-
stastrofă, în timp ce alți părinți și-au pier-
dut copiii, prin — desigur — nemărginita
grijă a partidului de a-i lpsi încă din
scutece de dreptul, cine nu munceste nu
mănîncă, de a se mai hrăni.

Acum legea inaniției obligatorii s-a
extins, cu sadism, la toată țara.

A doua copie a dosarului Eugen (Jeni-
că?) Barbu i-am încredințat-o eu, de
bună voie, lui Zaharia Stancu, s-o arate
(și a arătat-o) lui Bujor Sion. Rezultatul?
Bujor Sion s-a dus și el cu ea la unul de
mai sus, apoi l-a invitat pe Stancu și l-a
rugat să nu se mai ocupe de Oaie și ai
săi, să-l lase dracului, nu poate să-i spună
acuma de ce, dar mai bine să îndemne pe
toți scriitorii să renunțe la scandaluri, la
discordie și certuri, reîntronind un elimat
cordial, avîndu-se între ei ca frații și ca
tovarăși, iar pe cit se poate — în rezu-
mat, cam așa ar fi fost statul — unii să
stea cu miinile în sin, iar alții să dea,
pină ce va rămîne din toată literatura ro-
mână doar un pachet de oase-valoare.

Nici Stancu Zaharia n-a mai căpătat
înapoi piesele incriminatoare.

Cineva își apără orătană, știindu-și
probabil conștiința la fel de pătată. Din
complicitate. Dar cine știe dacă nu-și apă-
ră în același timp șapele... E drept că
multe crime de război s-au prescris. Dar
e drept și că se mai află în țară o copie
a documentelor în discuție, dată în păs-
trarea chiar a unuia dintre membrii Co-
mitetului Central.

Da.

Poate că într-o zi, deocamdată e noapte,
se va trece la analizarea lor. Cu merite cu
tot. Să vedeți ce de merite...

În ceea ce mă privește pe mine, de
atunci, din 1967, pînă azi, am fost băta-
cîrit continuu, fără a-i răspunde nicio-
dată.

Căci, cui?

INEDIT

Dana DUMITRIU

Întîmplări cu pisicul Red

DE ȘASE ANI și jumătate îmi petrec viața în tovărășia unui pisic. Red e prost. Red e frumos. Red nu vine de la Redford. Celebrul actor este frumos, neîndoielnic, o fi fiind și deștept, sper, dar numele cotoiului meu a rezultat dintr-un snobism (anglo-saxon): Red este târcat roșcat, are ochii galbeni și pernțele de la labe roz. Iar ceea ce impresionează la el în mod deosebit sînt mustățile albe și lungi, lungi ca niște antene. O vecină de palier a luat puil pentru a-l dăruia fiicei sale de cinci ani, uitînd însă că el nu este doar o jucărie, ci și un animal cu tub digestiv la purtător. Red, pe atunci numindu-se cine știe cum, n-a rezistat la regimul alimentar impus și nici la claustrarea la care era supus — n-avea voie să iasă din baie decît pe holul îngust al apartamentului. Vecina a decis să-l retrocedeze familiei și îl purta cu delicatețe pe umăr spre lift cînd eu, deschizînd ușa ca să-mi arunc gunoiul la to-pogan, am scos sunetele salvatoare pentru bietul animal: Ah, oh, ha! Am preluat după un moment de ezitare fâ-pura patrupedă și legătura a fost mai trînică decît un certificat de căsătorie sau o verighetă pe inelarul mîinii stingi. O predestinare.

La cîteva zile de la nașterea mea, în laboratorul de cofetărie pe care tatăl meu îl avea în subsolul casei noastre a apărut printr-un geamlac o pisică purtînd un pui de cîteva zile în gură. Pisica a dispărut repede, pisoiul a devenit Pia — animalul copilăriei mele. A trăit 14 ani. Era neagră corb, simțea întoarcerea acasă a tatălui meu încă de cînd el era în colțul străzii. A fătat de cîteva ori sub ochii mei incremenți de groază și milă, și disperată de disperarea mamei care lua puil cu fărășul și-l îneca la closet. În lumea de dîncolo, dacă ea există, aș vrea să mă reintîlnesc cu Pia. Nu știu de ce, dar cred că am avea multe să ne spunem — ea să-mi povestească aventurile ei (din care se întorcea cam hîrtănită), eu să-i spun ce am mai făcut după plecarea ei definitivă, însoțită de lacrimi și regrete. Dar Pia era deșteaptă și hoasă — o combinație des întîlnită și în mediul uman. Cu ea stătea de vorbă cu sentimentul că ești înțeles, din pricina ei aveam întruna scandaluri cu vecinii, pentru că le fura peștele din tîgaie, gata prăjit, cald, rumen, crocant, ea prindea șoareci și se zbeștea îndelung, cinic, cu bielele lor stîrșuri, ea era cînd pe acoperiș, cînd în pivniță, cînd pe maidan, cînd cu botul în oalele de la bucătărie.

Nu. Red e altfel. Red este un aristocrat timpit și distins. Ar putea avea mai puține fumuri dacă mă gîndesc cîte am pătimit cu el cînd era prunc, dar, nu știu cum, la unii fumurile le priesc. Deci l-am luat, l-am hrănit, l-am răsfațat. Curgerea laptele gîrlă spre suferinșul lui, peștigori și bucățele de carne, pline muiată în sos (bah!, oroare! nici nu se atîngea de ea!). Mîncea, mîncea și nu se îngîrșea. Ba mai mult, alergam plîngînd prin casă pentru a șterge urmele tubului său digestiv. Pînă într-o zi cînd mi s-a revelat misterul. Red avea limbrici. „De la mă-sa!” a zis doctorita.

A fost prima mea întîlnire cu lumea unei clinici veterinare.

Ce lume! Aș vrea ca tot omul să treacă pe acolo pentru a deveni mai bun. Doctorita l-a examinat și a început să mă boscorodească: „Cînd va luați răspunderea unui animal trebuie să vă gîndiți mai întîi la el, nu la dv., la ceea ce-i puteți oferi lui, nu la ceea ce v-ar putea oferi el! Pentru plăcerea dv. de a vă juca, de a scărpină un animal, nu trebuie să-l uciideți!”

Uciideți? N-avusem nici cea mai mică intenție și, de altfel, cu toate mîgăiriile lui pisicești, începusem să-l tubesc pe nemernicul purtător de limbrici „de la mă-sa”. Am protestat. Mi s-au dat medicamentele necesare. Vocă doctoritei era numai miere cînd vorbea cu tolmăcul roșcat și numai furie cînd îmi dădea mie indicațiile medicale. Alături de cabinetul ei urlau ciini bolnavi, pe biroul ei zăcea o pisică de angora cu o ureche ruptă, în holul clinicii se plimbau, printre picioarele posesorilor de ciini și pisici îndesați în sacose, cîțiva vagabonzi canini aflați sub ocrotirea medicilor. Pășeau fâlnic, stăpîni ai locului, de parcă te-ar fi îngăduit sub acoperișul lor. Îți făceau o favoare.

Pe alea am văzut înaintînd o tînră foarte șic. Purta un geamantanăș nos-tim. Am parlat: Pisică! Cel de lingă mine: Ciine! Ei bine, era un cocoș!

Red a scăpat de limbrici. A urmat perioada jocului cu dopul de plută. Cînd mă gîndesc la ea mă apucă aceleași duioși ca la amintirea propriei mele copilării. Era de fapt copilăria lui. Descoperise un dop de plută scăpat pe

podea, îl dosise și cum mă vedea așezîndu-mă în fotoliu sau în pat cu o carte în mînă venea să mi-l aducă ofrandă. Eu aveam un rol important în treaba asta — trebuia să-l iau, să-l arunc pentru ca el să se repeadă spre locul de aterizare și să mi-l restituie rapid, atît de rapid că nu puteam traversa cu ochii nici măcar un rînd din cartea pe care o aveam în față. În ciuda tuturor nervilor pe care mi-i făceam, jocul nu înceta decît odată cu oboseala partenerului, care se cuibărea la picioarele mele, în poala mea sau chiar pe pieptul meu, încercînd să pună o barieră între ochii mei și cartea pe care o mai țineam în mînă, cu o gelozie pe care aș fi vrut s-o aibă alții, nu el.

Cînd Red a intrat în cea de-a șaptea lună a vieții sale, eu am semnat un certificat de castrare (pe numele meu). Din nou, la clinică. Sub narcotic, Red este întins cu lăbuțele prinse în chingi pe o masă de operație. Fac o mutră atît de disperată, că sînt dată afară. Red miaună jalnic. Eu patruliez pe coridoare, pe po-teca livezii care înconjoară clinica. E o dimineață de aprilie, soare, vînt rece și umed. Prietena care mă va duce acasă cu mașina sosește. Nu mă jenez de Mi-oara, are o pisică, o vagabondă la care ține enorm! O pisică mongoloidă, gris târcată, o mahalagioacă, o aia pe care toți motanii cartierului... Toată familia veghează desele nașteri ale matracucei. Din masca albă a chiuvelei este scoasă găleata cu gunoi, sînt asternute ziare și cirpe și — mamă, tată, copii, bunici moșesc pisica! Luăm împreună trupul turmentat de anevoie al lui Red și o por-nim spre casă. De obicei stresat de mașini, sub narcotăză dă semne de intelectuală curiozitate, dar cînd îl depun pe podea în holul apartamentului pare apucat de hemiplegie, calcă strîmb, își impeticește picioarele și brusc se tolănește pe dalele de linoleum.

Na! Scofală! Operația nu se arată singeroasă. Biluțele au căzut fără urme vizibile. Red doarme o zi și o noapte fără pauză și își redescoperă dopul de plută.

Luăm viața de la capăt. S-ar părea că nu el a fost traumatizat, ci eu. Mi-este o milă mai mare decît s-ar cu-veni. Experiența, ca și certificatul ei, sînt pe numele meu. Red fugărește dopul. Cînd acesta se viră sub bibliotecă, des-fășoară o întreagă strategie de recuperare cu labele și ochii. Își lipește botul de podea și reperează în întunecime, de sub ultimul raft „mingea” copilăriei sale, apoi face diverse manevre, tolănit pe spate sau pe burtă, cu labele din față cit mai întinse pentru a ajunge la el. Odată smuls neantului, dopul este supus mirosului. Pentru început este alergat prin camere și hol și, bine amestec, apare lingă foaia mea de scris. Îl arunc, îl prinde (uneori din zbor ca un voleibalist), mi-l aduce, îl arunc, îl prinde... Fi-șele mele sînt călcate de labe impertinente! Dacă nu mă pretez la joc, sînt escaladată pe umeri, pe brațe, pe piept și cartea pe care o citesc este compromisă. Speranța este în oboseala lui Red. Doctorita însă mi-a redus-o. „Dacă îl caștrezi la 7 luni, rămîne cu o mentalitate infantilă!”

Oare mă voi juca la infinit cu Red? Nu. Temerile s-au spulberat curînd. Joaca s-a domolit.

Începe vinătoarea. De mic a avut o idiosincrazie față de muște — le privea de parcă ar fi vrut să le hipnotizeze și cînd i se apropiau sărea ca un titirez, clămpănind din fălci, tăcîndu-și colții și nu rare ori avea cîștig de cauză.

După experiența medicală și-a ridicat pretențiile: vîncează vrăbiile. Ar fi trebuit să mă simt regină, principesă moștenitoare, ducesă tînră și inabordabilă căreia cavalerul, trecînd peste orice risc, îi aduce ofrandă vinatului său. La nai-ba! Făceam cele mai pașnice treburi, citeam, scriam, gîteam, spălam și deo-dată auzeam în spatele meu un miriit victorios. În loc ca învingătorul să ca-pe-te laurii victoriei, se trezea cu niște țipete isterice, era fugărit prin toată casa și izolat în balcon. În momentele acelea nu eram în atac, cit mai degrabă în de-fensivă. Îl alergam pe acest roșt killer cu un sentiment de oroare și frică trans-format în agresivitate. Mă apăram de miriitul lui, de victoria lui, de crima lui. Opt vrăbiile decedate astfel. Și dacă te uitai la el cînd dormea, părea cea mai inofensivă ființă.

Într-o dimineață m-a trezit din somn țîșînd spre fereastră închisă a balconu-lui. Se tolănise la picioarele mele și în zvicnetul lui trăsese cu totul plapuma de pe mine. Buimacă, vîd în fereastră o ființă „cu păr”. N-am nici o înclina-ție spre mistica extraterestrilor și totuși,

ca ateu care fără voie rostește „Doam-ne ferește!”, mi-am spus în aburii som-nului: „un ala!”. Ala era o „aia”. Pisi-cuța vecinilor traversase pe marginea co-mună a balconului granița dintre aparta-mente, fără pașaport, fără viză și părea incintată să descopere unul de-al ei ală-turi. Numai că Red era în toate stări-le! Nu permitea cu nici un chip să i se calce teritoriul. Cum am deschis balco-nul, a năvălit pe biata excursionistă și a inghesuit-o printre borcanele de mură-turi, ghivece cu flori și sticle goale, de se făcuse una cu balconul. Am chemat în ajutor o altă vecină, l-am smuls pe Red din propria lui furie criminală, l-am izolat în bucătărie unde mieuna de parcă ar fi fost în cămașă de forță și am eli-berat „turista” care nu înțelegea nimic. Ea avusese cele mai pașnice porniri, cele mai calde simpatii!

DE ATUNCI am înțeles că Red nu va accepta pe strîmtul lui terito-riu nici o mușcă (acceptă însă un fel de gîndaci zburători care emana-nă, se pare, un miros respingător). De-geaba îmi dau aere de stăpînă a casei, e un trucaj. Adevăratul stăpîn este Red. Eu, din politețe, din dragoste, din civili-tate, îmi așez pe fotolii și prieteni și dușmani (camuflați), el mă îngăduie sceptic: „Sărmana! Cîte va păți! Dar ce să-l faci, femeile au tot felul de capricii, n-au fermitate de caracter. Singurul fel în care o pot apăra este să nu ac-cept nici un alt animal în casă. Nebu-na ar putea face o pensum pentru cine știe ce nătîntol de canis sau pentru cite o (am auzit că se întîmplă cazuri) broas-că țestoasă! Cu oamenii să se descurce!” De altfel, Red știe mai multe despre cine îmi intră în casă decît mine. Dar pe dis-crecția lui poate conta orice escroc.

Cu timpul am început să nu mă mai joc cu el. Ne alintăm reciproc. Dacă ați ști cit potențial afectiv se consumă ast-fel! Fără regret! Tandrețea lui este in-finit mai mare decît a mea — pentru că eu am momente cînd îl uit, mă ocup cu ale mele și abandonez pisoiul tolă-nit pe cărți, cotoiul care cu labele lui roz îmi îmbrățișează manuscrisele. Îmi revin din apatie cînd, așezată la masa de scris, îl vîd, venind, fuga-fuga, să nu piardă vreo frază, și se tolănește chiar pe pagina pe care m-am hotărît s-o umplu cu scrisul meu măruntel, rotunjour și nu prea ușor descifrabil. Atunci, ce pot să fac? Rîndu-riile urmează conturul blăniî roșcate a Măriei Sale. Manuscrisele arată demen-țial. Într-o frază, ca de exemplu: „Dacă acest om încarnează istoria, atunci isto-ria însăși este bolnavă”, sau „Îmi este încă neclară nuanța de lăcomie din ter-menul de proprietate...” apare în relie-fu accidental al literelor conturul unei lăbuțe. În alta, conturul unui virf de coadă. Red dormea pe pagină și Dum-nezeu știe ce visa pentru că din cînd în cînd ofta cu voluptate și-și trăgea bo-

tul în piept și urechile sub picioarele din spate, invîrtit ca un colac iar în pas-ta pixului se prindeau firele lui de păr galben-auriu.

Astfel participa el la „creație”. Dacă aș enumera evenimentele biogra-fice ale frumosului blond, ele ar fi în or-dine cronologică: nașterea, adopțiunea efemeră de către vecinii mei, mutarea în casa mea, prima vizită la clinică și tra-tamentul cu Decaris, eliminarea limbrici-lor, prima cădere de la etajul șase (fără leziuni — găsit sub balconul apartamen-tului de la parter, extras din ferestruica spălătoriei cu fire de păianjen în mustăți, mieunînd ca un pisoi nou nă-scut), a doua vizită la clinică — vai! castrarea (pentru care niște muncitori ce reparau terasa blocului m-au bodogănit m-au făcut să alerg cu el pe scări în brațe: „Se poate! Vă bateți joc de ani-male! Nu vă e milă! Chinuiți făpturi-le lui Dumnezeu!”), cele opt vrăbiile uci-se, a doua cădere de la etajul șase (con-secințe: o lăbuță din spate luxată, șoc renal, drumuri în sacosă la clinică pentru injecții, o soră draguță, simpatică, dar care înfige energic acul în el), mutarea din Bercenti în Dionisie Lupu. Și cine știe ce ne mai așteaptă!

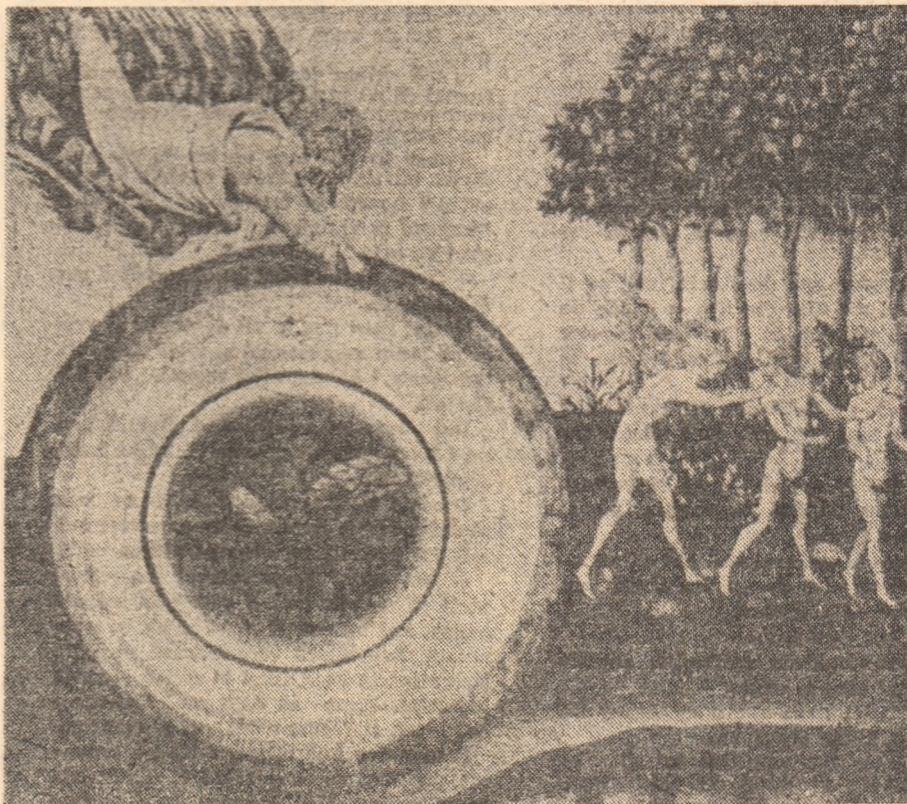
Umblînd cu Red în sacosă pe străzile Bucureștiului, prin autobuze și troleibu-ze, taxiuri și autoturismele prietenilor, am avut revelația zgomotelor pe care urechea noastră le suportă fără să se mai alarmeze. Obişnuit acasă cu muzică de Bach, Beethoven, Mozart, Rahmani-nov, Chopin (ah, adoră preluțiile!), Schubert (magnific quartetul...), Red per-cepea fiecare zgomot ca pe o insultă — pași nervoși (pantofi cu toc metalic), trîncăneala oamenilor în stații, scrișe-te de frîne, injurături la urcare, la cobo-rare, remorci care își zăngănesc încercăru-ra prin gropile soselelor, țipetele copii-lor, injurăturile bețivilor, țigănele maca-ralelor de pe șantier... Eu m-am învî-tat să nu le aud. Red tresărea ca la un bombardament.

O DATA, un prieten s-a oferit să ne ducă la tratament cu mașina lui. Stăteam cuminți pe banche-tă în sala de așteptare cu Red între noi îndesat într-un brocksack. Din cabinet se auzeau niște lătrături subtile-le, firave și disperate. O cucoană a ieșit val-virtue cu ochii în lacrimi rostînd: „Nu pot să văd așa ceva!”. Noi (toți trei) incremeniserăm. Am izbutit să in-gaim: „Ce-i fac?” „Îi tale coada”. Prie-tenul meu a căscat indignat ochii: „De ce?” „Așa trebuie” a răspuns cucoana printre sughițuri. Să tai coada unui ani-mal? Era ceva livresc și cred în a-ceastă faptă și acel „așa trebuie” ne ridicase tensiunea arterială. M-am ridi-cat fermă: „Eu năvălesc înăuntru!”. Bu-jor n-a protestat, dar ușa s-a deschis și doctorul a apărut ținînd în palmele făcute căus un bulldog de patru zile. „Gata s-a făcut!”. Cucoana și-a înșfăcat viitoarea nămilă și a plecat cu ochii încă în lacrimi. „Domnule doctor, am întreb-at, de ce trebuie să-i tăiați coada?” El, ma-nevrînd fiole și seringi, a răspuns calm, cu tandrețea pe care o scriitoare mai pare că o merită încă (pentru „sensibili-tatea” ei): „Un bulldog matur știți cum arată. Ei bine, natura l-a înzestrat cu o codiță de șoricel inestetică. Ea se ampu-tează în primele zile de viață cînd du-rerea e mai mică...” „Mai mică? Lătra puternic!”. „Da, dar n-are încă me-moria ei”.

Aha, durerea e mai mare dacă o înre-gistrăm în tărtăcuță.

Ceva mai adevărat n-am auzit de mulți ani. Bujor se uită pe fereastră cit este Red injectat. Ca să nu țină minte.

În sala de așteptare, o femeie amărîtă, îmbrăcată ca vai de lume, ține în sa-cosă o „maidaneză” cu o mamelă um-

GIOVANNI DI PAOLO: Izgonirea din roi (pe la 1440)

flată. Are cancer. O alintă, o mingie. „O cheamă Prințesa”, mă informează și la privirea mea mirată explică: „E foarte mândră!” Ah, da, pisicile sînt mîndre, mai ales cînd sînt bolnave. Ele mîr ascunse în colțoare necercetate, se fereșc de indiscreția plîngăcioasă a omului, de afecțiunea lui prea melodramatică, vor să treacă prin marea experiență singure, fără martori și fără bocete.

Mama a avut o reacție negativă față de Red: „Ce nevoie aveai să-ți iei o ființă pe cap?” (toama de responsabilitate); „Nu face nimic toată ziua!” (oroarea față de neproductivitate); „Face murdărie și mîncă mult” (disprețul pentru prostia mea și bulimia lui); „E lenș și toată ziua nu face decît să toarcă” (irespectul față de artist). Și Red este un artist. Nu mi-o luați în nume de rău, nu mă socotiți exaltată și zăgărită, Red este un balerin.

N-am nevoie să admir la TV celebritățile coregrafiei internaționale — balerini care își încordează mușchii în salturi superbe, în fouettouri sălbătice. Red nu-și bate labele unele de altele în aer și nu se răsucesce cu dichis de 10, 15 ori. El calcă elegant, sare pe scaune, pe dulapuri, pînă a nu fi căzut de la etajul 6 ultima oară, chiar pe uși și gale-riile ferestrelor, cu un elan romantic, a-learnă după o muscă punîndu-și atît de estetic în valoare musculatura incit concursurile de dans mi se par palide exerciții de gimnastică pentru începători. Red are „utilitatea” lui artistică, nobila lui „utilitate”; am în casă grația întruchipată. Ce dacă e prost? Ați auzit de un balerin filozof?

Nu există nici pisică meditativă, dar nici pisică dresată. Mă bucur cînd Red mă enervează prin comportamentul lui recalcitrant, prin individualismul lui energic și categoric. Sîntem două firi distincte și orice înțelegere între două ființe trebuie să înceapă, printr-un dezechilibru. Am fost întotdeauna uimită de căsniciile rebele în care partenerii se sfîșie reciproc, se judecă înainte de a se înțelege, se reped unul la altul cu invective fanteziste sau vulgare, dar sfîrșesc prin a supraviețui. Se pare, spun unii, că e nevoie ca adrenalina să crească pentru ca... Duce-se! Cu Red am certuri grave, feroase, dar nu vitale. Nu pentru a-mi ridica adrenalina îl fugăresc după ce mi-a mîncat frunzele de la garoafe (permise în dar solemn de la un gentleman, ce mama dracului!), ci pentru că este indiferent la semnificațiile gesturilor lui. Sînt pur și simplu jignită și mă răzbum, recunosc, fără criteriu pedagogic. Mama, care nu-l poate suferi, nu l-a bătut niciodată, eu, care „mor după el”, l-am bătut cu botul în propriul lui pipi întins în băltoacă în fața oricărei uși închise (suferă de claustrofobie?). Am fost cadorisită cu epitetelor: „nebună”, „despotică”, „afurisită”. Cînd Red dă semne că nu poate dormi fără mine iar eu manifest o neliniște similară și după multe tratative ne aflăm unul lingă altul, din nou sînt „nebună, afurisită”.

Ce este un animal pentru noi? Pentru intelectualii anilor '80 din România, din Europa? Am văzut la Viena cei mai urîți ciini din lume, rase întrefînute cu mare grijă (să nu se piardă monstruozi-tatea), am văzut la Paris pisici în lesă și motocicliști primăriei adunînd cu aspiratorul atașat la spatele motorului rătăcitul canin. Acum citiva ani, la terasa Lido apărea un bărbat frumos și distins însoțit de o maimuță (autentică), în casa unor prieteni este un urias acvariu, copiii unor rude au crescut doi iepuri pe balcon. Eu însămi sînt că nu m-aș putea despărți de Red. Ce leagă acum omul de animalul domestic atît de puternic? O intimitate negrăitoare. Animalul nu-ți poate fi infidel, decît prin atașamentul față de altă ființă, dar nu prin grai, nu prin minciună. El nu va divulga nimă-nui nici tristetea, nici bucuria ta, nici disperarea, nici fericirea ta, nici amărăciunea, nici remanerea ta. Tăcere. Animalul este lingă tine și tăce. Discreția lui îți asigură singurătatea. Dar nici nu te minte. Cînd te trădează, o face pe față, în vîzul tău și al lumii întregi (care uneori este complice).

M-a anărat prin prezența lui (nu totdeauna tandră), m-a însoțit în cele mai grele momente (cu o fină și delicată înconștiență), mi-a fost sclav recalcitrant, dar în cele din urmă adaptabil (pentru că nu avea încotro).

Dacă între mine și Red există cu adevărat o comunicare, aceasta ține de dorința lui de a-mi transmite ceva. Eu pot să-i spun și să-i fac toate năzbitiile, de pînă de el ceea ce vrea să înțeleagă. Pisicul suveran. Tiranul adoré.

La Paris, la Fnac, am răsfoit o carte despre pisici, mai exact despre relația om-pisică. N-aveam bani ca să-mi permit capriciul de a o cumpăra, am răsfoit-o în picioare și am descoperit un pasaj interesant. Autorul relatează cum a mers pe autostrada Paris — Amiens cu 40 km la oră stîrnind indignarea automobilistilor și șoferilor de camioane și cisterne numai pentru că motanul lui adormise cu labele pe schimbătorul de viteză și nu voia să-i strice somnul.

Pe drept cuvînt, se întreba: „Aș fi făcut asta pentru mama, pentru iubita, pentru fiica mea?”. Nu. Ființa animalului ne vorbește despre ingenuitate (deși cruzimile — nu-i lipsesc) mai mult decît ființa omului. Ea stîrnește în noi fondul bun: dușia, tandrețea. Vrem să avem lingă noi un animal pentru a ne cultiva nouă înșine aceste stări de grație.

Hanibal STĂNCULESCU

Peisaj cu anghile roz

DESCHIZI fereastra, murmur: My body is over the ocean... Nu privești afară. Cerul, copacii sau strada. Nu te apleci peste pervaz cu toate că distanța pînă la asfalt, pînă la „nivelul mării” (ce metaforă!) e destul de apetisantă. Împins către perete, geamul se face temporar oglindă — nu foarte fidelă, e-adevărat — însă de ajuns de limpede ca să-ți reflecte propriul chip încadrat de barba à la Guevara și de ochelarii subțiri cu ramă de metal. Pavăza iluzorie a privirii tale nesigure, necoapte. Așa zicea Bondocu, era una din remarcile lui veninoase care i se păreau (numai lui, emițătorului?) niste vorbe de spirit foarte reușite. Chestie de gust. Pentru asta l-ai și trimis la plimbare și pentru că se îngîmfase teribil după ce-i apăruse primul articolas în presa locală... Cearcănele albastrii, pleoapele de culoarea cafelei, scobiturile obrăjilor hirsuți. Față tipică de revoluționar „retro”, ecorchê vif... Centurioni de azi se poartă bărbierii la singe ca pe vremea lui Caesar: cu perdea pe gusă!

Vezi serie un tractatus, îl vei intitula De vita contemplativa și vei încerca să definești această nouă formă de abstragere din real. Sau nu vei scrie niciodată nimic, în afară de mici poeme uscate, genetice vîgule — Tu, hetairă sacră a sufletului meu!... — pe care n-o să le citească nimeni, ori, cel mult, vreo duceută snoabă cu pantaloni în carouri și frizură punk pe care o s-o amestești cu vorbele astea poleite pe la coadă... O să spună, totuși, mititica și două cuvinte, o să te judece, o să constate că ești la jumătatea drumului (pe unde, cum se zice azi!) între Rimbaud și Mallarmé. În punctul unde se sprijină balanța adică, în punctul unde sînt și cele mai mari șanse să scrii, adică...

După ruptură, Bondocu ți-a returnat cărțile împrumutate și ți-a trimis o scurtă misivă: „Salieri, ești un bou! Nu se renunță așa ușor la bijuteriile de familie!” Frază obscură, voit sibilinică, în stilul lui prețios, bombastic. Nu atît de obscur însă ca să nu vezi în ele incompensabilă infatuare, limita monstruoasă atînsă de amorul lui propriu. N-avea de ce să-ți pară rău... E adevărat că, uneori seara, acasă, deschizînd fereastra, îl vedeai lucrînd, agîtîndu-se în raza lămpii de birou — și, ca în marile iubiri, min-tea, fără voia ta, ți se popula din nou cu acele nesfîrșite și aprinse și deștepte și idioate și înduioșătoare colocvii ale tinerețelor voastre. Nimereai cu gîndul peste unul din acele noduri periculoase din textura timpului — un fel de tumori jumătate benigne, jumătate maligne — pe care nu e bine să le zgîndări, dar domnul Proust te-a învățat că lucrul ăsta cam scapă controlului... Simțai o strîngere de inimă cu totul specială, era un mic infarct afectiv, te urmărea încă „lumina stînsului amor”. N-aveai cum să te împotrivesți multă vreme n-ai reușit, de altminteri, să te imunizezi.

Pleoapele cafenii, irisul negru, ebenin, ceva singe grecesc mal curge prin arterele tale, ovalul sîrît, ți place să crezi că aduci puțin cu Odysseu, o idee. Contemplarea propriei tale fete nu te mai multumeste de multă vreme. Continui s-o faci în virtutea unei obisnuințe, mai mult un viciu, o formă de narcisism obosit.

Te întorci la biroul tău mizer de corector, zgîriat, patat de cerneală, prăfuit și răsfoiești cu un vag sentiment de vinovăție un număr din National Geographic. L-ai cumpărat ieri de la un anacariat cu cincizeci de lei și nu l-ai dus acasă pentru că nevasta și mama soacră ar fi făcut un scandal nemaipomenit. Așa se întîmplă, de la o vreme, de fiecare dată cînd cumperi cite o carte — indispensabilă, zici tu — și cumperi destul de des. De cele mai multe ori, însă, nu mai ai putere să citești decît cuprinsul, încerci (mai mult în virtutea unei tradiții personale) o emoție lejeră, un imbold, un mic frison, de altfel, pasager... o pui la căpătii cu gînduri mari, cu intenții serioase de „concubinaj spiritual”. O lași să doască, să se adune praful pe copertă vreo citeva zile pe care ți le omori uitîndu-te la televizor — ești un om mărunt, ce să ne mai ascundem, și ezișurile tale sînt pe măsură — ascultînd Beatles sau plimbînd copilul cu căruciorul. Pe urmă, grijuliu — nu-și titi-rește soacra sutele de bibelouri cu dragoste cu care ți orînduiești tu cărțile! — o pui în raft lingă suratele ei de același format și din aceeași colecție, faci să gliseze geamul pe canturile de lemn, le închizi sub sticlă ca într-o raclă transparentă. Albe ca zăpada și frumoase cu toatele. O pădure adormită, un osuar.

Așadar, o privire „necoaptă”. De fapt, știi că Bondocu nu e un prost și asta te sîcîia cel mai tare. Îl vedeai, totuși,

construind ceva, încet, dar sigur, simțai asta, simțai și faptul că la el și crizele erau fertile în timp ce tu te sugrumai în certuri sterile cu nevasta și soacra, făceai planuri să-ți schimbi mobila, să iei pat de mijloc, altar pentru viața conjugală. „troace” cum zicea Bondocu. Tragi sertarul biroului: seringă, insulina, acul. Le privești citeva clipe. Îl împingi de-gustat. Vax și vax și vax și vax! Tatiana moșmondește ceva la un spalt, ține ochii aproape lipiți de hirtie. O moto-retă păcăne pe afară, te ridici și închizi fereastra, trebuie să pigulești, din păcate, articolul ăsta, la fel de inspirat ca precedentul... L-ai predat „sefele” acu vreo oră. Repulsia te apucase încă de la titlu: Cerul instelat și legea morală. Erai convins că tipul — un colaborator asiduul al revistei de prim rang a Urbei — îl citise pe Kant la mina a treia, sau luase chestia asta din gura altuia, nemestecată, nerumegată și o pusese acolo, în fruntea articolului. Suna bine, se-nfoia ca un acord de orgă și tocmai asta te scotea din sărite. Prea multe lucruri sună bine și nu înseamnă nimic. Hipertrofia semnificativă a zbirniilor văduse de semnificat. Dar asta parcă tot Bondocu o spusese cîndva... Aia cu motoreta în-vață probabil să conducă pe-ai, prin împrejurimi. Păcîntul urcă obsedat pînă la timpanele tale cu toate că fereastra e închisă bine și are geamuri duble. Îți scoți ochelarii, ai senzația că s-au aburit, în jur, obiectele se topesc într-o ceață gălbuie, aerul din cameră e, însă, uscat, un val de căldură îți inundă obrăjii, lentilele devin opace, opac-opla-cee (!), scoți batista, le stergi metodic, auzi îndepărtîndu-se zgomotul motorului, deschizi National Geographic. O rezervație submarină în Marea Japoniei. Tipări rozacei translucizi flîsesc dintre algele brune. Meduze lingă insula Honshu... Pești multicolori zvînesc în toate direcțiile, se pierd în întuneric dacă vreun carnasier marin își arată colții, glasul de majur al sefele te trezește din submersiune, brutal și ai vrea să fii plat și bi-buroas ca un calcan și să te ascunzi în nisip, acolo, pe fundul mării, unde e liniste și întuneric și bine... dacă s-ar putea, chiar în Groapa Maranelor. Instinctul de obediență al slujbasului mă-runt îți dă un șoc bioelectric prin coloană, un gol ți se cascade în stomac, mî-nile îți tremură puțin privirea îți rătă-cește pe deasupra propriilor degete, un-gheile sînt întotdeauna cîmpirite cu din-ții, privirea nu se agată în zdrențele cor-noase așa cum nu se agată de nimic, ni-ciodată. Deschizi o ușă, te oprești în fața femeii, ții ochii plecați, îi ridici spre ea cu prudentă, aburul privirii tale stăruie puțin împrejurul clăii de păr albastriu adunate în virful capului, apoi se des-parte în două suvoale invizibile ca un nisip care întîlneste o platră, un ciot... Privirea asta voit inconsistentă, plutitoare, vagă o scoate sistematic din sărite pe femeia aceasta clădită ca un granadîr, lungă, cu umeri de înaltătoare, fîică de poet (posibilă, virtuală?), mamă de poet, poetă ea însăși, zic unii, poemele ei fiind toate fără contondente, invada-te de: soapte, fosețe, tăceri subtile, murmure, susure, șoapte, evanescente, simțămînte calme, drame căldute, zbateri timide, aventuri demoeale, abisuri sonda-bile cu joia diafană și elotocică a gingă-siei adolescentine. Toată feminitatea ei — cam dulceață — frustrată „din con-strucție” se revărsă compensator și nos-talgic în asemenea producții tîniitor-lan-guroase care, toate, se înscru într-o perspectivă angelică...

TIPĂ, albastriua tipă scuturîndu-si capelura țuguată. Pe naiba! Nici nu aude ce spune, nu pricepe, urechile i s-au infundat automat după ce a pătruns în încăpere. Buzele cămoase ale femeii se frîmîntă ca o moluscă pe fața imobilă, sub nasul cu contraforturi bine marcate. O festelise iar, începea să înțeleagă. Uitate că articolul corectat cu o oră mai înainte nu era scris de altcineva decît de sotel (neokantian?) al poetesei. Si el, ce imorudentă, se tre-zise făcînd niste îndreptări... acum își aducea aminte perfect... niste îndreptări cam neavenite. Umil stuțbaș al limbii materne. Nu era prima dată cînd se apu-ca să corecteze acerb platitudinile go-moase ale „consacraților”. Războiul ăsta nu putea duce departe și scaunul lui vechi și deschisat de corector se clătina amarnic... Și totuși, o! ze! fortuit în-seamnă întîmplător, nu „fortat” și nici „inevitabil”.

— Cum îți permiți dumneata să-ți depășești atribuțiile? Te crezi indispensabil?... Te înșeli amarnic!... Pentru ce ai tăiat repercursiune, explică-mi și mie, vîd că te crezi cel mai deștept de-aici.

Ai tăiat repercursiune și ai pus în loc același cuvînt! Dacă nu te poți aduna lasă-ne, stimate domn, lasă-ne!

— Mai puțin o consoană.
— Ce!?

— Familia verbului a se repercuta, din latinescul repercutere... cu voia dum-neavoastră.

Poetesa a rămas cu gura căscată. Nu se aștepta la o asemenea insolentă. Emanuel e, în general, o persoană supusă, docilă. Înghite și tăce. Vreo doi subal-terni rămași întîmplător în birou au încremenit în varii poziții și schimbă între ei priviri înspăimîntate. S-a lăsat o li-niște rău prevestitoare.

— În ciuda opiniei curente, vocabula asta are cu totul altă anatomie...

— Ieși!

— Cu etimonu' e greu, nu te pui cu el...

— Ieși!!!

Se întoarce în cămăruța corectorilor. E pleostit. Golul în stomac persistă, mî-e frică, e clar că mî-e frică. Tatiana îl descoase îngrijorată și el îi povestește toată scena... Crede că trebuie să-și dea demisia... Se gîndește la copil... Ce-o să spună soției, soacrei cu care și-asa rap-porturile sînt încordate...

— Emanuel, nu dramatiza inutil!... De fant, nu i-ai zis-o chiar așa, în față, este? Cu toate că o merita, harpia!

— Nu mai știu, cred că nu... șter că m-am oprit la vreme... nu știu... ce mai contează.

— De ce?

— Era destul și fără asta. N-o să mi-o ierte. Era articolul lui Coriolan Jugravu...

— Al lui bărbat-su?

— Exact.

— Ești nebun!

— Așa cred... da' stai să vezi ce ro-mane trage maestrul. Ultimul se cheamă Surisul lebedei. E o poveste de amor bien sûr! Eroii sînt: o balerină refor-mată care a ajuns bibliotecară din cauza unui accident nefericit — a călcat stîmb la o repetiție — și un grănicer în term-en care n-a intrat la facultate „din prima”. Lui îi plac mult florile presate. El, caracter de granit, suflet tenace și sensibil, după ce-și face datoria de cetățean, intră la medicină (secția chirurgie, specializarea ortopedie, vezi bine!) și, peste citiva ani, absolventul magna cum laude o taie la gleznă cum numai el știe, o scapă de infirmitate, o redă scenei, artei, publicului... Baletista renaște din cenușa durerii învinse. Al ghicit, scumpă Tatiana, al ghicit! Laclul lebe-delor, Ceaikovski, Piotr Illici, solistă, din nou la rampă, în lumina reflectoarelor, cu tu-tu și... tam... ti-tatata-ta-tim... ta... tam, ta-rim... ta-ra-ra-ra-ram ra-ram!... E un adevărat triumf. Anlauleze tin o jumătate de oră, bravo, bravo, bis, bis, bis... El vine la cabină, o îmbrățișează și scoate din portfelul o floare de colț pre-sată pe care i-o prinde în păr...

Tatiana ride. Emanuel sare prin ca-meră, pasu doble, entrecat, cîntă, se schimonosește — dacă madam Jugravu ar intra în cameră în clina asta ar fi un dezastru, dar nu-i pasă! — își dă ochii peste cap, scoate limba, bîție din mîini ca lebedele mici... Un gust de mere pu-trede îi invadează gura, e nădăd deia, se clatină, se sprijină de spătarul scaunului, s-a agitat cam mult...

— Emanuel, strîbă fata îngrozită fugi!

Pornește grăbit pe coridorul intermina-bil cu ramificații bruște la dreapta, la stînga. Stringe în mînă seringă și e ten-tat s-o arunce, s-o sfărîme, s-o calce în picioare... Ce-ar fi?... Îl oprește doar gîndul că disează trebuie să facă baie fetiței, fără el n-o poate convinge ni-meni, plînge, se zbate, răstoarnă cada. Urmărește legănarea pistonului deasupra mușchiiului, închide ochii, suspină. Data vitoare o să-i fie și mai greu. Damocles ăla a avut probleme cu pancreasul, nici vorbă, seringă pendulează deasupra pi-ciorului, tac-tac, tac-tac, un metronom care măsoară... ce? Aș vrea să știu ce? Seringă oscilînd încet, tot mai încet. Im-pasibilă. Rece.

LORENZO MONACO :
Bunavestire (detaliu, pe la 1400)

Eugen IONESCU

Lumea este o minune

■ **NUMĂRUL dublu, din 1-15 iulie a.c., al revistei Uniunii Scriitorilor din Serbia „Književne Novine” (din Belgrad) a publicat un foarte amplu interviu acordat de Eugen Ionescu teatologului Branka Bogavac. După o prezentare succintă a marelui scriitor, Branka Bogavac declară că șansa de a discuta cu Eugen Ionescu se datorează marii generozități a interlocutorului. Publicăm fragmente din acest interesant interviu.**

— Domnule Ionescu, toată viața ați fost un împătimit apărător al libertății, al opoziției, acum istoria vine să vă dea dreptate, ideile dv. par să se traducă în viață, cu tot ce se petrece în Est, cu tot ce se petrece în România. La Televiziunea franceză ați declarat: „Până astăzi am fost francez, acum sint român”.

— Am declarat că sint român pentru că România trecea prin momente foarte grele, iar eu eram cu toată inima la ea.

— La început teatrul dv. n-a fost citiș de puțin politic, a fost un „teatru pentru teatru”. Cu timpul însă a devenit o mare forță politică, la care se va raporta Václav Havel, care a mărturisit că a scris teatrul avându-vă ca model, ca de altfel și pe Beckett.

Recent, o mare revistă franceză, „Théâtre”, a publicat un text cu titlul: Praga, teatrul la putere, în care se spune: „Ca într-un paradox absurd, Václav Havel a schimbat nonsensul în sens. Pentru câteva ore teatrul și-a schimbat vocația: dintr-un instrument artistic s-a transformat într-un instrument de răsturnare a regimului, fiind prima „structură” de stat care s-a eliberat de putere. Actorii au creat o opinie publică și au spus poporului să nu se teamă”. Cum vă explicați că un teatru nepolitic a devenit politic, iar că un mare estetic a devenit președinte de stat, respectiv, primul politician al țării?

— Evenimentele au jucat aici un rol de seamă și ne-au obligat să luăm atitudine. Cum ați spus, eu n-am intenționat să fac ceea ce se numește *teatru angajat*. Trep-tat însă s-a ajuns aici de la sine. Textele erau interpretate după intenția fiecăruia: *Răscălmăcit* era un text antinazist, împotriva epidemiei ideologice, de stînga sau de dreapta. N-am aparținut niciunui din clanuri. L-am evitat pe oricare din ele. Eu n-am încetat să caut. Sint sigur doar în inima mea. Textele mele sint mărturie, nu prelegeri. Numai că în teatrul meu lumea vede ceea ce este interesată să vadă, așa s-a ajuns la teatrul angajat. Scaunele este un text despre deznădejde și despre universul bătrîneții. Cei doi bătrîni și-au ratat viața pentru că nu s-au realizat. Este un text tragic-contemporan, fără ieșire în prezent, cînd toate legile sint depreciate, iar tragicul devine ridicol, pervers: am vrut să fim liberi, și-n numele libertății am instaurat dictatura. Proliferarea scaunelor este proliferarea frustrării, a vidului. Tema textului este nimicul, vidul ontologic al frustrării. Instabilitatea realului irealului real. Oricum, viața este o rătăcire prin absurd. Viața este numai o farsă, o farsă pe care Dumnezeu i-a hărăzit-o omului, iar singura reacție posibilă ar fi să ne amuzăm. De ce nu, în teatru? Protestul împotriva existenței pare un nonsens; cînd mult mai nimerit ar fi să nascocesc un joc prin care să faci haz de necaz — iar totul să se petreacă pe scenă. Acum am avea nevoie de un teatru mitic, care să fie universal. Un teatru primitiv, care să irumpă efectiv din duhul unui popor.

— Verneuil spune: „Toată opera lui Ionescu a apărut din uimirea sa în fața existenței și din sentimentul neîmplinirii din pricina destinului muritor, decum a devenit brusc conștient”.

— Adevărul e că lumea este o minune îngemănată cu orori. De fapt, în mine există două aspecte: de-a lungul vieții, în diverse împrejurări am resimțit impactul binelui cu răul. Prima oară, cînd eram copil, într-un sat francez, am vibrat de admirația în fața existenței, a minunii, cum ar fi spus Heidegger sau Leibniz, de admirația că ar exista ceva și pentru că exista acel ceva, iar nu nimicul. Nouă,

oamenilor, ne vine greu să acceptăm, ni se pare de neimaginat, că la început n-a fost nimic, și că deabia după aceea am început să existăm. Am trăit minunea; în acel moment al revelației am resimțit dăinuirea răului. Abia după aceea am întîlnit răul. Deci, prima oară am trăit minunea existențială, și după aceea confruntarea cu răul.

— Putem spune că din „socul” celor două forte s-a zămislit, a fost creat teatrul dumneavoastră?

— Exact, chiar așa cum ați spus! Din asta s-a născut ceea ce denumim, negăsind o altă expresie, *absurdul existențial*: poate că aceasta e lupta dintre Dumnezeu și Satan, fiindcă Dumnezeu i-a dat Satanei putere deplină asupra lumii, făcînd din el un Prinț. Și cred că lumea nu se poate explica fără Dumnezeu. Dar, de fapt, tot nu știm cine e Dumnezeu, pentru că el este *nenumitul*. Il avem însă pe fiul său, în care s-a încarnat, pentru că noi să ne putem mintui, și să avem de ce ne agăța. De Christos. Alți scriitori absurzi, ca Urmuz, de pildă, nu și-au pus astfel de probleme.

— Reichmann, ziarist la „Le Monde”, spune despre dumneavoastră că aveți „adînc înrădăcinată necredința” și că din deznădejde sînteți „religios”. Într-adevăr?

— Sint constrîns să cred, pentru că nu am altă explicație asupra lumii.

— Să fie oare credința o formă a iubirii?

— Nu știu. Judecătorii au întrebato pe Ioana D'Arc: „Ioana, ești cu iubire de Dumnezeu?” Și ea le-a răspuns: „Dacă sint, atunci Dumnezeu să mă țină în iubirea lui, iar dacă nu, atunci Dumnezeu să mă aibă în iubirea lui”. Eu sint precum cel care se roagă în fiecare dimineață lui Dumnezeu: Doamne, fă-mă să cred în tine. Din neputință, omul crede în Dumnezeu.

— Pentru dv. starea de iubire este oare creație?

— Cred că da, sau așa aș dori să fie. Textul *Cîntăreața cheală*, care are limba-ful dezarticulat, este pentru mine un text tragic, fiindcă oamenii nu fac ce vor, și nici nu au criterii precise, și atunci nu știu ce să facă. Aici este tragedia limbajului, așa cum am numit-o la început. Am revenit la această temă într-un alt text, care se numește *O căldorie printre morți*. În finalul acestuia se află monologul unui personaj a cărui exprimare este total incoerentă, nu știe ce spune; dar prin afazie, eu sper că spune mai mult decît vorbele.

— Ați scris undeva: „Constat că teatrul este un ceremonial care se desfășoară în timp, și de care avem permanent nevoie. În viitor va fi un refugiu spiritual”.

— Teatrul a fost un refugiu spiritual pînă în secolul al XVII-lea, cînd și-a pierdut această vocație.

— Care ar fi, după dv., definiția teatrului?

— Teatrul este, după Beckett, și după mine, expresia suferinței, a angoasei, a spălmîi. Care îi arată pe oameni așa cum sint, în adevărata lor identitate, iar nu ca pe niște animale sociale. Priviți cum s-a anemiizat teatrul încă de la Racine, cînd se murea din dragoste. Ca începînd cu secolele XVIII și XIX, teatrul pasiunii și al infidelității conjugale să se bagatelizeze, să devină prilej de deriziune, ca la Marivaux. De aceea am vorbit despre spiritualitate, despre căutarea absolutului.

— Întreaga viață ați căutat absolutul. Ce reprezintă el pentru dv.?

— Nu știu. Dar știu că este ceea ce caut, știu că este ceva de care am absolută nevoie.

— Dacă ați afla acest absolut, v-ați simți salvat?

— Poate. Numai că eu nu-mi pun astfel problema. Eu doresc să-l aflu, am absolută nevoie de el, și de ani de zile nu mai pot trăi fără el. Dar, deseori, mi se întîmplă să mă las copleșit de notorietatea literară, de vanitate, asta fiind și tema ultimei mele cărți *Căutări intermitente*, în care caut divinitatea și absolutul, iar din cînd în cînd mai cad în frivol.

— Se pare că la un moment dat, în viața dv. s-a petrecut o ruptură, apariția iminentă a răului. Să fie oare o fatalitate? Ne-am putea împotrivi?

— Trăim laolaltă cu răul, dar ne putem împotrivi. Desigur, foarte greu. Poate prin rugăciune.

— Nu va fi fiind și creația tot un fel de rugăciune?

— Creația este într-un fel rugăciunea de care vorbea Jacques Maritain: în absența rugăciunii arta este singurul lucru care ne poate asemui cu Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este creatorul, iar arta este creația. Există însă și creații proaste. În opera unui artist, ca în cazul lui Picasso, în ciuda uriașului său talent, Creație negativă. O creație pozitivă ar fi aceea a lui Van Der Weyden, o parte din creația lui Canaletto (îmi amintesc de unele pinze ale sale, unde mulțimea discută, comunică în preajma lui Dumnezeu).

— Oare nu este Picasso reprezentantul epocii sale în pictură, tot așa cum dv. vă reprezentați epoca în literatură: absurdul în pictură? Sau numai derizoriul?

— Da, există aici ceva ridicol, fiindcă și ființa umană este în același timp și tragică, și ridicolă: are în ea ceva divin, dar și ceva derizoriu.

— Comentatorul cărții NU vorbește despre „tragedia limbii”. Deci, încă de pe atunci erăți conștient de o situație pe care ulterior aveai s-o dezvoltați.

— Cit este tînar, în om există totul; res-tul ține de sesizarea momentului sau de pierderea lui — dacă îl vei lăsa să tren-că. „Tragedia” noastră contemporană este aceea că nu mai avem acces la transcen-dental, oamenii au devenit paiațe.

— Ce-ar trebui să facă azi omul ca să se simtă mai bine?

— Trebuie să se întoarcă spre metafizică, aceea care dă un sens superior vieții. Iar dacă asta înseamnă Dumnezeu, nu știu.

— Dar prin metafizică omul își poate pune doar întrebări la care nu află răspuns.

— Un om, un om adevărat, trebuie în-totdeauna să se întrebe, să-și pună întrebări, ca Beckett în *Așteptîndu-l pe Godot*, cu toate că nu așteaptă un răspuns.

— Deci, să conchidem că fie și punîndu-și doar întrebări omul poate evolua? Fie aflînd și răspunsuri minime?

— Absolut. În multe situații omul se află deseori în expectativă, o stare deloc agreabilă.

— Iată ce spune Reichmann, scriitor român trăind la Paris: „Ionescu imbină ironia rezervată a dascălilor săi francezi cu temperamentul tragic-baroc al românului, pe care, dintotdeauna, istoria l-a învățat, că-n orice moment, orice este posibil să fie pus sub semnul întrebării. În urma acestui șoc s-au născut angoasele sale existențiale, ca și opera sa dramatică, care ne-au zdruncinat din temelii habitudinile”. Subscrieți la această opinie? Oare vă puteți introspecta? Cît simțiți românește și cît franțuzește?

— Sint de acord cu Reichmann. Dacă el spune că așa este, atunci este negreșit așa. Am părăsit România cînd a preluat puterea Garda de Fier, pe care am urît-o din adîncul sufletului și care a produs cum aceleași grozăvii ca și Ceaușescu. Au ucis sute de evrei. Au susținut regimul totalitar al lui Carol, pe care apoi l-au detronat. Generalul Antonescu, atașat militar la Londra, dorea alianța cu Anglia și Franța, dar cum acestea capitulaseră, și ca să poată păstra Transilvania și Basarabia, s-a văzut constrîns să încheie alianța cu Germania. Dar a depus eforturi uriașe ca să evite pogromul evreilor. Așa încît la noi numărul evreilor exterminați a fost cu mult mai mic decît în Polonia sau Germania.

— Emil Cioran declara: „Cu toate că au scris în franceză, atît Panait Istrati cît și Eugen Ionescu au exprimat deseori specificul sufletului românesc”.

— Se poate. De fapt, pot spune că m-au inspirat, fie și inconștient, trei mari scriitori români: Creangă, cu *Amintirile din copilărie*, apoi Caragiale, care a fost, cum am mai spus-o, cel mai mare necunoscut scriitor dramatic, și în sfîrșit Eminescu, un mare poet, intraductibil, ca toți marii poeți naționali. De asemenea am fost — n-aș putea spune inspirat — frate cu Tristan Tzara.

— M-ar interesa, în mod special, să știu dacă v-au înruiat dadaistii.

— Pot spune că întîlnirea cu el a fost decisivă pentru mine.

— „Am început să scriu doar dintr-un spirit de frondă” este o consemnare a dumneavoastră din tinerețe. N-ați șovăit să demolați prin critică poeți mari cărora alții le înălțaseră osanale pînă la cer.

— Eu cred că întreaga mea operă este o frondă, în general, am făcut o critică negativă, pentru că așa este plămîuit spiritul meu, dar și pentru a-mi exercisa spiritul prin contradicție — ca și pentru simplu amuzament.

— Chiar trebuie creatorul să descopere mereu ceva nou, pentru a-și justifica într-un fel condiția?

— Desigur. „Cînd apare ceva nou în literatură, atunci apare valoarea”, s. unea Benedetto Croce.

— Ahmad Ramiati v-a întrebat cîndva dacă „rinocerita fatală pentru asiatici n-ar fi occidentalizarea”. Iar dumneavoastră i-ați răspuns: Occidental s-a dovedit nociv pentru întreaga omenire. A cîștigat pierzînd. Acum este mai slab chiar decît Rusia (spuneți asta în '87). Ați dori să aduceți, poate, unele completări?

— Desigur: Garda de fier, din România antebelică, a fost o invenție europeană. Nazismul a fost invenție europeană. Marxismul, totalitarismul, tot invenții europene, preluate apoi de China și alte țări. Europeanul pare a fi înofensiv, dar de fapt poate fi foarte periculos.

— Cînd ați început să scrieți teatru? Textele dumneavoastră se adresează unui anumit public, apt a le descifra?

— Teatrul meu se adresează oricui, pentru a distanța oamenii de acel discutabil teatru boulevardier, și pentru a-l readuce spre sine.

— Cum ați început să scrieți?

— Totul a venit de la sine. Probabil că m-am născut scriitor, pentru că am început să scriu de la nouă ani. Deci, totul s-a petrecut firesc, tot așa cum muzicienii încep de la șase ani. Pentru mine arta constă în dezvăluirea unor lucruri, care pentru înțelegerea și mentalitatea cotidiană sint voalate; depindem de o anumită stare în momentul în care scriem, pictăm sau compunem muzică.

— Scrieți doar cînd vă aflați în această stare „specială”?

— Da, bineînțeles, în așa-numita stare de medium.

— Undeva ați scris: „De fapt nimeni nu inspiră pe nimeni, fiecare se inspiră din sine, și din angoasele sale”.

— Așa este: sintem propria noastră inspirație, ca și propria noastră angoasă. Ne poate inspira și angoasa altuia, dar nu atît de autentic ca a noastră.

— Ce este mitul?

— Îmi vine greu să răspund. Mitul este legendă, mitul este o legendă autentică. Mitul este un adevăr.

— Există și mituri false, ele pot fi distrușe, cum a fost cazul cu Stalin, și acum cu Lenin.

— Da, au fost mituri false.

— În cartea Nu scriați: „Viața mă aruncă în timporari, iar moartea în definitiv. Moartea sint eu”.

— Exact. Viața este temporară. Moartea sint eu, pentru că, totuși, voi muri și abia atunci dacă voi întrezări sau nu ceva.

— De ce v-a preocupat întotdeauna Beckett?

— Pentru că mi se pare mai metafizic decît alți scriitori, pentru că a exprimat cel mai bine neliniști fundamentale, suferința și coșmarurile universale. Dacă aș vrea să-mi găsesc afinități cu un alt scriitor, aș fi încîntat să le aflu la Kafka, și apoi la regele Solomon.

— La moartea lui Beckett ați spus că el a fost cel mai mare. Iar în altă parte ați declarat: „Nu există nici un fel de legături literare între el și mine... Acum constat că a revenit la teatrul cu problematică existențială de veche tradiție”. Și-n alt loc: „Priviți-l pe Beckett, el nu aleargă după istorie, ci planează deasupra ei. El exprimă adevărul, durerea cea mai profundă și obsesile care ne frămîntă la fiecare trei-patru secole. Odată am spus că el este contemporan cu Solomon și Iov”.

— Am vrut să spun că scria pentru sine, ca și mine, deși n-am știut unul de altul. Și el, ca și mine, am înțeles că teatrul boulevardier este prost, că nu exprimă nimic esențial, poate în afară de Claudel, și el, totuși, prea livresc... Pe noi însă ne preocupă mizeria umană, mizeria omului fără de Dumnezeu. Tot teatrul lui Beckett, ca și al meu, deși la mine e mai puțin vizibil, este cu fața întoarsă spre Dumnezeu. Ca, de pildă, în *Așteptîndu-l pe Godot*.

— Ce așteaptă, pe cine așteaptă Godot?

— Pe Dumnezeu, care nu apare; dar el așteaptă, permanent așteaptă și nu-și pierde speranța.

— Și la dumneavoastră, în pofida disperării, există pînă la urmă un soi de speranță în repetarea cuvintelor, în poezia textului...

— Aveți dreptate, pentru că nici nu s-ar putea trăi fără speranță. Și la Beckett există, totuși, speranță: disperata speranță, dacă mă pot astfel exprima.

— L-ați cunoscut, l-ați știut mai de aproape, v-a văzut textele?

— L-am cunoscut pe vremuri (Eugen Ionescu adaugă că fusese un bărbat foarte frumos). Cînd a văzut *Regele moare* a spus: „Este un strigăt din adîncul sufletului”. Acest text a fost puțin înțeles. În el există un șaman, deci am fost sub înruiere tibetană. Dar, interesant, există și în România un obicei similar cu al lor: cînd cineva murea (acum treizeci-patruzeci de ani) femeile strigau: „Ia-ți zborul, ia-ți zborul!” Ca să nu cadă în strîfunduri. Așa i se adresau muribundului, ca să nu-i fie teamă. Ca să-l apropie de Dumnezeu.

— Beckett a murit într-o mizerie crîncenă, așa cum a trăit Iov. Singur, într-o cameră de azil. Madeleine Renaud spune că l-a găsit într-o încăpere fără nici o carte, așa cum a și trăit. Vizita asta a zguduit-o profund. A știut să moară cum a trăit Iov?

— Da, dar n-a făcut-o în mod special, pentru că el însuși a fost un Iov.

— La douăzeci de ani spuneți: „Și atunci cînd voi cunoaște notorietatea, și atunci cînd voi atinge un mare scriitor, și atunci cînd tubita mă va tubi pe cît o tubesc eu, pînă la capătul vieții, eu voi rămîne la fel de nefericit”. Exigențele dumneavoastră au devenit realitate, iar dumneavoastră ați rămas un dezamăgit, toată viața. Pentru ce? Îmi puteți răspunde?

— Pentru că-mi trebuie totul, am nevoie de absolut.

— Și totuși, sînteți cunoscut în întreaga lume, sînteți tubit, toată lumea vă adoră. Dar sînteți un nemulțumit.

— Da, pentru că esența lucrurilor îmi este indispensabilă, este singurul lucru de

îngemănată cu orori

care sîntem însetați, și care este divinitatea.

— În ce mod se poate dobîndi, cum ?

— Sfîntul Toma d'Aquino, Sfîntul Ioan Botezătorul, Sfînta Tereza d'Avila, Bernadette Soubirous l-au văzut pe Dumnezeu sau pe Fecioara Maria și s-au salvat.

— Credeți în asta ?

— Da, absolut. Vă este cunoscut fenomenul inexplicabil al levitației ? Ceea ce face să mă îndoiesc în credința mea este existența răului. V-am vorbit de revelația mea de la opt-nouă ani, cînd m-am întrebam, ca mai tîrziu Heidegger : „Cum de există ceva în locul nimicului ?” Și cînd, în fine, acceptăm minunea existenței, minunea existențială, ne întrebăm de ce mai există răul, și nu doar binele ? Lucrul ăsta se vede în textele mele, *Macbeth*, *Ucigaș fără simbrerie*. Cum de răul este mai rivnit decît binele ? Pentru asta imi vine mai greu să cred, iar credința mea este imperfectă.

— Credința este imperfectă pentru că vă îndoiți de ea ?

— Da, mă îndoiesc 90 la sută, 10 la sută sînt momentele luminoase cînd cred. Este de neconceput să nu crezi, și totuși este greu să ai o credință deplină. Fără credință nu se poate ! Și Einstein a crezut. A crezut, pentru că, după calculele lui, pentru mine de neînțeles, a constatat că în cosmos ar exista niște linii curbate care ar demonstra că există „finalitate”, respectiv intenție.

— Scrieți în jurnalul dv. : „Se crede tot mai puțin în forța politicianilor. În apărarea drepturilor omului imaginația este mult mai puternică decît toate discursurile stufoase, iar a fi angajat înseamnă a te adînci și mai mult în propria fatalitate”. Destinul dumneavoastră este limbajul. Prin limbajul artistic ați contribuit, indirect, la succesul revoluției pașnice din Cehoslovacia, intrucît Václav Havel se revendică direct din teatrul dumneavoastră și al lui Beckett, de care a fost influențat, astfel încît și-a subtitulat cele cinci texte, „teatrul absurd”. Cînd studenții au început revoluția pașnică, primii care li s-au alăturat au fost actorii, încurajându-i să nu se teamă, fiindcă teatrul era singurul loc unde se putea vorbi deschis. Iar Ottmar Krejča a declarat : „Actorii, alături de studenți, sînt eroii revoluției noastre”. Iar Havel a popularizat teatrul, lăd legăturile dumneavoastră cu evenimentele actuale. Rinocerii au făcut înconjurul lumii, pentru că le-a vorbit oamenilor despre realitățile lor, în fiecare țară, în alt mod.

— Aș fi foarte fericit să fi avut și eu o contribuție la ceea ce s-a întîmplat în Cehoslovacia. În ce privește Rinocerii : piesa n-a fost întotdeauna înțeleasă. La început s-a crezut că se referă la nazisti, ceea ce era exact ; iar cînd a fost jucată pe vremea lui Franco în Spania, s-a considerat că rinocerii erau comuniști, în Argentina erau peroniști. La Paris însă textul a fost foarte prost primit în vremea extremistilor de stînga. Poate pentru că erau comuniști ? Au fost extrem de fermi împotriva textului meu, pentru că acum cincisprezece ani toți erau comuniști. Și cei din Occident erau mai ortodocși chiar decît cei din Rusia. De fapt, textul meu se referă la orice formă de totalitarism.

— „Orice mișcare ideologică este însoțită de o explozie de cuvinte, care vehiculează cele mai absurde lozinci, și care paralizază individualitatea spiritului critic”. Pentru dumneavoastră înstrăinarea este pierderea individualității. Oare oamenii caută siguranță în uniformizarea socială ?

— Toate acestea duc la totalitarism, și, după cum știți, eu sînt împotriva totalitarismului, așa cum de altfel sînt și împotriva democrației, așa cum se practică ea.

— Cum adică ?

— Pentru că obligatoriu va aluneca în totalitarism, de aceea sînt și împotriva aristocrației, pentru că eu sînt pentru cei merituoși. Cu alte cuvinte, sînt pentru selecție.

— Cu alte cuvinte considerați că puterea trebuie dată celor care o merită, deci selecția trebuie făcută după aptitudini și merite...

— Da, așa cum se spune-n franceză, meritologie. Un profesor al meu zicea : „Aparține elitei omul care este cel mai bun în profesia sa”.

— Sînteți unul dintre cei mai mari demitstificatori ai acestui secol.

— Ca aproape toți scriitorii. Tot așa a fost și Balzac cu burghezia, ca și Rimbaud, pentru că a demistificat înseamnă a pune sub semnul întrebării, a demonta marile mituri sau unele structuri mentale, așa cum excelent a făcut-o Rimbaud cu creștinismul. Este ceea ce am făcut eu în *Cîntăreața cheală*, unde există parodia limbajului colocvial, parodia teatrului, punerea sub semnul întrebării a acestui teatru. Nu era atît vorba de autenticitatea unor cuvinte, de care mă îndoiam, ci de faptul că aceste cuvinte nu erau vibrante. Și constatînd că aceste cuvinte nu mai vibrău, s-a ajuns la demistificare, pe care am plasat-o în acest text în relație cu cul-

tura prin limbă : se vorbește de o anume chestiune în Franța, în America sau în țările estice, și de fapt este vorba de altceva, o anume vitalitate întunecată contestă tot ceea ce credem, sau credem că o credem. Întotdeauna am spus că nu mă interesează ce cred oamenii, ci ce anume îi determină să creadă ceea ce cred. Aici duc demistificarea oricărei ideologii.

Prin consecințele sale marxismul a căzut în păcat, a ajuns lucrătura diavolului. Așa că secolul nostru a devenit secolul ideologilor.

Socialismul este un eșec. La eșec s-a ajuns și cu eliberarea omului, prin socialism. Numai că în textele mele există tema majoră, în care nu este vorba despre dragoste, despre sentimentul culpabilității, despre trebuința omului de a se elibera din constrîngerile familiale. Eroii mei nu reflectă doar problema individului opresat de societatea industrială ci și problema individului opresat de lume. Ceea ce încearcă să exprime cel mai profund textele mele : teama de moarte este setea de nemurire.

— Václav Havel spune : „Activitatea politică este consecința firească a profesiunii de scriitor. Un scriitor este mai cunoscut decît alți cetățeni, față de care este răspunzător. De aceea el trebuie să-și exprime public părerea despre problemele politice și sociale”. N-ați vrut să faceți politică, dar de cîte ori s-a simțit nevoia n-ați exprimat opinia și ați rănit în scrierile victimelor politicii, cum a fost în cazul lui Džilas.

— Acum știu că metafizica este mai presus decît politica, politica fiind pe planul doi. În special astăzi, cînd politica a devenit o calamitate pentru oameni, fiindcă politicianii caută să-i domine pe oameni, ceea ce este ridicol. Eu îl caut pe cel care nu iubește politica, dar care ar face politică.

— Am fost plăcut surprinsă cînd am răzuit că ați scris o prefață la culegerea de versuri a lui Mircea Dinescu, în limba franceză. L-ați și întîlnit, cînd a fost aici ?

— Cum să nu. A fost de mai multe ori la mine. El este împotriva Frontului Salvării Naționale, împotriva politicii care se duce acum. Este pentru o adevărată democrație.

— Dinescu a înțeles de timpuriu ce înseamnă regim totalitar, despre care a spus : „Realizînd negarea personalității individului, stalinismul le-a permis oamenilor să muncească în turmă, rentabil și eficient... Imaginația îngrozită a puterii poate înălța peste noapte, între România și lumea civilizată, un zid cu mult mai înalt și mai solid”. Iar dv. ați scris, cîndra, în *Ucigaș fără simbrerie* : „Avem nevoie de o nouă mistificare, atunci să perfecționăm minciuna. Pentru a ține-n friu omenirea trebuie să alienăm pe fiecare în parte... Să nu mai vorbească în limba lor, ci în limba propăgandei... Asta înseamnă nazificarea spiritului”. Este ceea ce ați exprimat în „rinocerii” din Rinocerii și din *Ucigaș fără simbrerie*.

— Trebuie să știți a gândi cu capul tău, respectiv în dezacord cu colectivul, să nu fii parte componentă a „turmei”. Să pătrunzi în sine și să-ți afli adevărul, adevărul sinelui. Adevărul se află doar în noi, și cred că Platon n-ar fi avut nimic împotriva celor spuse de mine.

— Am rămas surprinsă să citesc într-una din cărțile dv. că Sofocle, Aristofan și Aristotel au scris deja teatrul „absurd”. Eu îl consideram o invenție a secolului XX.

— Și Oedip este teatru absurd. Dar pîrintele teatrului absurd este cineva care ne este mult mai aproape : Shakespeare. În *Macbeth* spune : „Lumea este turuială vană, de idiot”.

— Mircea Dinescu spune : „Lășitatea a devenit o instituție la cheremul cuiora. Instituțiile se manifestă în numele unor indivizi”.

— Întocmai. Știți ce înseamnă „limbaj de lemn” ? Atunci cînd limba este deviată și nu spune nimic, dar umple spațiul și timp. E lucrătura diavolului.

— Credeți în Satan ?

— Da, altfel n-aș putea crede în Dumnezeu. Diavolul este frumos, iar Dumnezeu i-a dat putere. Și i-a spus „Fă ce vrei, numai că eu voi învinge”.

— Iar omul unde se află ?

— Între Dumnezeu și Satan.

— Atunci se explică de ce e sfîșiat între bine și rău.

— Satan se numește Lucifer. Cum de Goethe i-a dat eroului său un nume atît de frumos, care înseamnă lumină ? Era un inger și a vrut să ia putere de la Dumnezeu, de asta și are nume de inger. Abia după aceea a devenit Satan.

De-asta lumea are și răutate, susțin filozofii și bogomilii, pentru că ingerii ambițioși au furat de la Dumnezeu taina creației, și-au făcut și ei cite ceva în lume. De-asta lumea este plină de răutăți. Dumnezeu i-a lăsat să facă ce vor. Cred în toate acestea, că să pot crede în Dumnezeu, v-o spun direct, pentru că știu că mă veți întreba dacă și cred în ceea ce am relatat mai înainte.

— Exilul exterior este în majoritatea cazurilor efectul exilului interior. Dar nu există tragedie mai mare decît să vezi cum se pustiește o țară, cînd este părăsită de artiștii și creatorii ei. Și dv. ați plecat. Cum vă simțiți : doar scriitor francez sau și român ?

— Doar scriitor francez, dar am devenit din nou român cînd a fost revoluția.

— Henry Miller spunea că orice epocă are în atmosferă evenimentele care se vor petrece, care într-adevăr au loc, iar artiștii sînt cei care pot percepe cu antenele lor delicate aceste mesaje, așa cum a fost cazul dv. și al lui Beckett. Și tot marasmul existențial al epocii l-ați tîlmăcit în cuvinte, ați captat din aer ceea ce era total confuz și neclar. Miller trecea deseori prin Montparnasse, în zona în care locuiați. Desigur că l-ați întîlnit...

— L-am văzut și eu, ne-am întîlnit la un editor francez. De fapt l-am cunoscut cînd am fost în America. Îi prețuiesc opera, care pentru acea perioadă era revoluționară și în conținut, și în scriitură.

— L-ați întîlnit deseori pe Mircea Eliade ?

— Da, ne vedeam des, eram prieteni.

— Václav Havel spune : „Oare poate fi cuvîntul atît de puternic încît să schimbe lumea și să influențeze istoria ?” Havel pune această întrebare iar eu aș spune că ceea ce a scris și a spus și ceea ce s-a înfăptuit este ilustrarea cuvintelor lui. Ce credeți ?

— Întocmai. Omul poate folosi cuvintele în bine sau rău. Dacă o face în bine, atunci este inspirat de Dumnezeu.

— Putem spune că artiștii sînt făcuți să folosească cuvintele în bine ?

— Da, deși deseori se înșală.

— Dumneavoastră nu v-ați înșelat ?

— Cred că nu.

— Kafka a avut asupra dv. o influență hotărîtoare. Lucru pe care l-ați remarcat de mai multe ori, spunînd chiar că Metamorfoza v-a inspirat în Rinocerii. Ce este, în primul rînd, Kafka pentru dumneavoastră : ceh, neamț, evreu, artist, scriitor ?

— Kafka este pentru mine doar Kafka. Și, cum ați spus, a avut o influență uriașă asupra mea.

— Deci, sînteți un Kafka în teatru ?

— Da.

— În Jurnal vorbiți de un zid ca simbol al separației. „Zidul este separarea de sine. De asemenea, este ceea ce mă desparte de adevăr și de adevărata cunoaștere”. Mai există încă în dumneavoastră acest „zid” ? Sau uneori mai apar și fisuri ?

— Nu știu dacă vorbiți ca filozof sau ca un om din Est, atunci cînd spuneți : „Îmi place mult tîneretul din țările răsăritene, care a demistificat ambele zone, a lor și a noastră. Aici nu-ți vine prea lesne să scrii că Lenin este un monstru cinic, așa cum o spun tinerii, și-n Polonia, și-n Rusia. Au demistificat toată bărbosenia și mustăcimea tiranilor. Acolo, intelectualii sînt liberali. Există doar o singură tiranie : tirania statului”.

— Este exact, doar că acum și aici îi poți denigra pe Marx și pe Lenin. Cînd am declarat toate acestea în „Le Figaro”, m-au etichetat reacționar, deși spuneam adevărul.

— Tocmai aici se află vizionarismul și spiritul premonitoriu : la douăzeci de ani erați conștient unde avea să ducă nazificarea lui Hitler, ca și totalitarismul, și din prima clipă ați luptat împotriva lor. Cum de, atît de tîrziu, ați ajuns la aceste concluzii vizionare și premonitorii ?

— M-am străduit să văd lucrurile cit mai clar, ceea ce, desigur, este greu. E dificil să gîndești doar în sine, este greu să nu gîndești și să nu te încumieți a gîndi ca ceilalți, lăd devisa mea sfîntă. Asta înseamnă să te realizezi, iar a te realiza înseamnă a fi înțeles. Poporul francez nu este prea isteț, în ciuda a ceea ce se crede, că ar fi inteligent, pentru că n-a înțeles nimic din cele petrecute în Est. Și au existat atîția martori : Gide, Panait Istrati, Kravčenko, Suvarin, și în special Raymond Aron, care a înțeles excelent situația, apoi un grec, Papaiano, fost marxist, dar care s-a eliberat încă de tîrziu de marxism.

— Există un politician pe care-l apreciați ?

— De Gaulle.

— Credeți că Gorbaciov va duce la bun sfîrșit ceea ce a plănuț ? Și ce credeți despre Bush ?

— Nu am încredere nici în americani, nici în ruși. Nici în Gorbaciov nu am încredere, deși este un om care a făcut multe.

— Există ceva bun din Est care ar putea fi preluat de Occident ?

— Un lucru bun din Est ar fi credința. Occidentul nu mai are probleme metafizice. Occidentul se ocupă de succesul economic. Occidentul este tembelizat, lumea a crezut enorm în Occident, dar Occidentul nu mai reprezintă nimic. Iar mulți francezi sînt ca niște vitelusi, așa cum a spus De Gaulle.

MICHELINO DA BESOZZO (?): Episcop

— „După orice revoluție se constituie o societate tiranică cu mult mai cumplită decît cea precedentă. Trebuie să ne eliberăm de mitul revoluției”, scriați undeva.

— Este exact. După 1789, cu așa-numita „libertate, egalitate, fraternitate” a fost instaurată teroarea și ghilotina. Marx a spus un singur adevăr : Omul este exploatat de om. S-a vrut înălțarea exploatării omului de către om și s-au instaurat genocidul și crima. Cu cît au încercat să schimbe ceva, cu atît a ieșit mai rău. Politicienii au trîșat întotdeauna, Churchill a intrat în război doar pentru a-și menține Imperiul, dar l-a pierdut. Hitler a vrut să creeze o Germanie mare și a distrus-o.

— Vreți să spuneți că tirania din cînd în cînd mai și cade ?

— Sînt convins de asta. De altfel și Istoria ne-a dat numeroase exemple.

— Ați scris mult despre vis. Ce credeți că este visul ?

— Prin vis am avut revelația imaginarii, a fanteziei, care, intens, profund, convingător se identifică efectiv cu documentul. Cel care se vrea realist, este întotdeauna pîrîntor cu-n aspect sau altul. Poetul nu minte, el imaginează. Eu cred în vis. Ceea ce-mi apare în timpul nopții este relația mea cu lumea, legătura mea cu lumea. Și atunci cînd întind bratele în gol. Visul dezvăluie lucrurile, visul semnifică ceva, acesta este și motivul pentru care lumea caută semnificații. Visul dezvăluie și, deopotrivă, invăluie. Cînd scriu, folosesc situații onirice „în stare brută”. Încerc să descriu visele așa cum le-am visat. Atunci se petrece transformarea inconștientului în conștient. În vis devin conștient de lucrurile fundamentale, și-n acest mod devin conștient de un adevăr de care uitasesm. Și mă trezesc ca să reflectez la cele petrecute. Cînd sîntem treji, visul persistă în noi într-un soi de uitare.

— Există un fenomen foarte interesant : predispoziția unor scriitori față de pictură, cum a fost cazul lui Cocteau, al lui Michaud, ca și cazul dumneavoastră. Cum ați ajuns să faceți pictură ?

— Dintotdeauna m-a preocupat pictura, dar cu anii și cu scăderea activității literare, picturalul s-a impus tot mai mult. Pictura este relieva care mă mai ajută să exist. Culoarele sînt acum singurul limbaj cu care încă mai pot vorbi, și care încă mă înseamnă ceva pentru mine. În ele aflu ceea ce s-a pierdut în cuvînt. Ele sînt chiar cuvinte, limbaj, înțelegere, viață, sînt ceea ce mă mai leagă de rest, de univers. Însă mă tem că nu cumva și glasul lor să piară. Mă tem să nu mă repet tot ciocnindu-mă de zidul rece al platitudinii, pentru că repetarea este fatală, clișeu, neviață, secătuire. Am și scris ceva despre toate acestea, despre ceea ce simt acum.

În românește de
Mariana Ștefănescu

Deplorabilia (I)

E. Barbu și pseudonimele sale

PE unde trec, pe unde mă duc, Lumea privește, șoptește: / Acesta e poetul Beniuc, / Știe șapte limbi și rusește.

„Frumos”, îmi spun, încă o dată, „dar citi i-a folosit?” „Nici ca citi”, îmi vine în memorie răspunsul pe care-l decupez din varianta „orală” a unui poem despre un om ce avea „un motor”. Era, parcă, povestea unui om din Tecuci...
Întrebându-mă citi i-a folosit lui Mihai Beniuc cunoașterea celor opt limbi și răspunzând cum răspund mă refer, firește, la folosul tras pe plan moral. Ciu-dații poligloti-analfabeți!

Mi-am adus aminte de el, citind nu doar tot felul de declarații, care mai de care mai stinjenitoare pentru autorul lor — dl. Petre Roman —, dar și o prezentare a domniei sale după formarea guvernului. Se spunea în acel curriculum vitae că dl. Petre Roman vorbește fluent cinci limbi; „și rusește”, vorba poetului ce s-a jucat nepermis de mult, pe muchia cuțitului, cu propria-i conștiință.

Peste o vreme aveam să citesc următoarele rinduri din Declarația-program prezentată Parlamentului de către poliglotașul premier român: „Dar răspunderea față de valorile sociale românești, în care includem cu prioritate potențialul uman, exclude orice atitudine de superiorizare din partea unor cercuri intelectuale atemporale și presupune cu necesitate angajarea fără rezerve a excepționalelor resurse de care dispunem într-un proces conlucrativ cu baza socială a țării”.

Nu știu cum este castiliana d-lui Roman, dar româna domniei sale pare un „codoi” trecut prin Larousse. Fluenta ltrăbă de lemn pe care o vorbește dl. Roman fascinează prin rafinate irizări venind din elena și pelica veche.

În sfârșit, citind unele din năzbîțiile declarate în diverse locuri și situații de dl. Petre Roman, mă întreb cam care ar fi — dintr-un anume punct de vedere — diferența între cvasianalfabetul fost prim ministru, Constantin Dăscălescu, și mult-superior instruitul său succesor — dl. Petre Roman? Răspunsul nu mi se pare tocmai încurajător: în timp ce primul de-abia de putea să lege două mineluni într-o limbă, româna, cel de al doilea poate minți, curgător, în cinci, șase limbi de mare circulație — și nu evită, o face! — inclusiv în limba de lemn, un fel de esperanto al tuturor acolora indeletnicindându-se — oficial ori numai ca... hobby — cu machierea a ceea ce nu prea poate fi fardat: lumina zilei.

OGLINDA retrovizoare montată pe portiera din față-dreapta a mașinilor de pe aici poartă gravată următoarea informație: „Obiectele ce se văd în această oglindă se află mult mai aproape decît par (în oglindă)”.

Pentru cei care se iluzionează (ori doresc numai să-i „liniștească” pe alții) că

societatea românească a cîștigat, cumva, din decembrie 1989 pînă acum, o elementară viteză de croazieră economică, politică și socială e bine de reamintit că trecutul ce se vede în... oglinda retrovizoare este cu mult mai aproape decît pare. Dacă distanța nu se modifică cu nici un chip, putem considera că, deocamdată, acel trecut se află trahnic remorcat de portbagajul vehicolului economic, social și politic de care pomencam — societatea românească.

Sînt întrebă din ce în ce mai des — în scrisori, mesaje ce-mi vin din România — de ce nu le răspund d-lor Eugen Barbu și C. V. Tudor. Iată cîteva motive: celui de-al doilea, nu-i răspund încăpătîindu-mă să cred că nu există, nefiind în realitate decît unul din pseudonimele celui dintîi. D-lui Barbu nu-i răspund mai întîi pentru că am făcut-o de fiecare dată cînd am considerat că era nevoie. Și mai ales am făcut-o atunci cînd nu era voie să i se răspundă, atunci cînd puținele răspunsuri ce ajungeau să fie publicate cereau eforturi ce ar fi adus la suprafață epava Titanicului. Despre urmările unor asemenea eforturi, să nu mai vorbim... Un alt motiv: azi, mai mult chier decît în regimul Ceaușescu, a intra în polemică cu dl. E. Barbu și pseudonimul d-sale în manta lungă de piele, C. V. Tudor, nu înseamnă decît a polemiza cu un WC-public. Sigur, zgometul de fond al unui pissoir, murmurul lichidului coborît pe peretele de faianță ori numai de beton poate crea o senzație de eliberare, numai că, uneori, la ieșire descoperi că ești mai murdar decît ai intrat; măcar pe talpa încălțărilor.

În ceea ce privește adevăratele probleme de fond, ele sînt abordate magistral de Ochiul magic al acestei reviste, de pildă. Cred că de-acum înainte, întrebările în legătură cu dl. Eugen Barbu și diversele sale pseudonime ar trebui adresate direct d-lui Virgil Măgureanu, actualul șef al Securității. Trebuie să fiți orbi ca să nu înțelegeți că ne aflăm în situația de Șah la țară! Care din arpile Securității ține țara în șah? Ne putem permite luxul șahului... etern? Și dacă da, la ce preț și cine-l va plăti? Este destabilizarea țării urmărită de acea Securitate aflată în... opoziție sau se află ea pe agenda acelei Securități care, încă înainte de-a cîștiga în alegeri, s-a constituit în departamentul incredințat d-lui Virgil Măgureanu? Fondul problemei nu-l constituie curiozitățile de două parale (gradul, funcția, sarcinile d-lui Eugen Barbu și a pseudonimelor sale în acea Securitate de pînă la 22 Decembrie 1989), ci răspunsul d-lui Virgil Măgureanu la întrebarea: căreia din Securități îi aparțin azi dl. E. Barbu și pseudonimele sale de luptă? În lipsa unui răspuns venit din partea d-lui V. Măgureanu, consider că președintele Ion Iliescu are obligația să răspundă acestei întrebări de interes național. „Familia de spirite” a d-lui E. Barbu și a pseudoni-

melor sale se constituie într-unul din cele mai grave pericole împotriva adevăratelor interese ale țării. Situația este prea gravă spre a mai lăsa loc polemicii- lor mai spectaculoase ori mai lipsite de umor. Atita vreme cit Puterea (reprezentată în România post-electorală de oameni ca dl. președinte Ion Iliescu și șeful Securității, dl. Virgil Măgureanu) nu se va delimita public de cei ce țin țara în șah, nu va scoate în afara legii fărâdelegile ce constituie activitatea zilnică a unor grupuri teroriste de felul aceluia reprezentat de dl. Eugen Barbu și pseudonimele sale, ea, Puterea, poate fi considerată ca girind astfel de activități. Acolo unde a putut fi de înțeles, la un anumit moment, neputința de a denazifica, destaliniza, acolo unde este de înțeles dificultatea de a decaușeziza, nu au putut și nu pot fi acceptate fărâdelegile comise împotriva victimelor nazismului, stalinismului, ceașismului de fostele instrumente ale acestor coșmaruri istorice.

Nicolae Manolescu nu vede ce interes ar avea Puterea de a fi implicată în asemenea cazuri de destabilizare a și așa fragilei situații a societății românești.

Eu unul întrezăresc acest interes, și la vremea potrivită — care a cam sosit... — voi spune ce cred.

După 20 mai 1990, orice polemică cu dl. Eugen Barbu și pseudonimele sale (din țară ori din afara ei; ori cele aflate cîndva „în misiune” afară și „rochemate la bază” din univers) și-a pierdut rostul. Întrebările cu privire la activitatea nucleului terorist România mare trebuie adresate președintelui Ion Iliescu și șefului Securității — dl. Virgil Măgureanu; la „Palatul Regal”, vorba (scrisa) lui Paul Goma.

Washington, 29 august

MAESTRUL JUDECĂȚII LUI PARIS (Cecchino da Verona?): Judecata lui Paris (pe la 1430-1440)

TELECINEMA de Radu COSAȘU

Cu tata spre Santa Fe

MĂLĂIATA plăcere de a trăi în cifre rotunde m-a făcut să mă aflu voluntuos, duminică noaptea, în fotoliul meu de Pipera și să mă întreb: m-o fi dus tata la Drumul spre Santa Fe, acum exact 50 de ani? Îmi plac, din capul locului, de la generic, filmele vechi care mă transformă în istoriograf al copilăriei noastre. Văd străzile Bucurestilor pe care am mers la cinema, de mină cu tata, văd Bucureștii de atunci numai în funcție de cinematografe. Robin Hood e Errol Flynn la „Cinema Tomis”. „Tomis” era la Biserica Sf. Vineri, lingă o gogoserie, peste drum de primăria II Negru. Se intra pe sub o boltă lungă, urma o curte cu multe apartamente și apoi cinemaul propriu-zis. Îi învidiam pe oamenii care stăteau aici — puteau vedea toate filmele, toată săptămîna, în fiecare zi. As fi vrut să locuim lingă un cinema, dacă nu chiar într-un cinema. Mama, în bucătărie, făcîndu-mi cafeaua de dimineață și punîndu-mi sandvișurile în ghiozdan, să fi fost înconjurată, de pe pereți, de Errol Flynn, Stan. Bran și Judy Garland. Noaptea, să mă dezbrac și să-mi pun pijama. În timp ce intru bufet și oglindă ar fi rulat „Valsul nemuritor” cu Fernand Gravey, în care el inventa povestiri din Pădurea vieneză plimbîndu-se cu o trăsura, ascultînd păsărelele și trupușorile pentru ca brusc trăsura lui să devină Diligența lui John Ford. Visele mele aveau tot dreptul să înceapă cu leul lui Metro Goldwin Mayer.

Tata, totuși, parcă nu m-a dus la drumul asta spre Santa Fe. Să facem puțină istorie adultă: dacă Michael Curtiz l-a realizat în '40, pînă l-au ambalat, pînă l-au vîndut și a ajuns la București, a durat... În '41, tata se intristase decisiv și nu mai avea dor de duca la matinee cu mine. Poate că a rulat în București, dar ne dăduseră afară din Alea Pona Nan — între

„Milano”, pe Călărași, la dreapta și „Miorita”, pe Mosilor, la stînga — în cadrul unei acțiuni de care nu auzisem în viața mea, nu o citisem în nici o carte și n-o văzusem în nici un film: romanizarea locuitorilor. Cum, adică? Tata nu lăsa din Vasile Alecsandri și Cezar Petrescu, adora pasteurile de la Mircea și avea „Intune-care” cu dedicație — și mi-aduc aminte că prin '60, cineva, la Podgoria, pe Măgheru, m-a asigurat că „pentru mine, tu ești mult mai român decît...”. Niciodată n-am înțeles comparația adiectivelor în acest domeniu. Ne-am mutat pe Cuza Vodă, uimiliți și obidiți, lingă cinema „Nero”. Dacă vroiam la „Nero”, pe Serban Vodă, tata, din ce în ce mai irascibil, mă mălăia cu centuronul lui de fost sublocotenent în armata română. Nu, nu putea să mă mai ducă la Drumul spre Santa Fe. Nu mai avea chef. Ar trebui să caut un cronicar cinematografic din vremea aceea sau un proprietar de sală, dar unde? În Cîșmigiu? La Bellu? La Filantropia? Să caut filme pînă și în cîmîtirie? Ar fi cum să căuta crupieri bătrîni pentru cazinourile din Sinaia sau Constanta. Precum acolora miinile, așa le-ar tremura glasul oamenilor mei de cinema și n-as putea suporta să-i mai văd lăcrîmînd fiindcă nu-si mai aduc aminte dacă Drumul spre Santa Fe s-a dat sau nu la București... Lăcrămează din orice, nenorocitii! Ai ajuns să lăcrămezi și tu, așa, ca neghiobul, reumatic al memoriei! Parcă nu te-am văzut la Stela Popescu...

Bun, bun, haide, haide, cum e filmul? Dragă, cum să-ti spun? 50 de ani e o vîrstă îngrătată pentru orice film. Dacă nu-l înghite eterna comedie umană — asta haileste cu deosebire peliculă — atunci îl devorează actualitatea stringentă. Doar fotbalistii mai îmbătrînesc ca western-urile. Da! asta n-a fost rău — fiindcă puinea teza pe dos, ceea ce nu se vede prea

des: ticălosul era un om al lui Dumnezeu, care vroia abolirea sclaviei la 1854, dar cu mijloace violente ducînd pînă la război civil și explozarea Uniunii. Era un fanatic și Errol Flynn, ca absolvent al Academiei Militare de la West Point, unde învățase că armata nu face politică ci doar apără legea, călărea tot timpul pe urmele apucatului care lupta pentru o cauză dreaptă însă cu metode urte și sigur că nu făcea bine, desi istoria tot lui i-a dat dreptate. Te întreb permanent cum o s-o întorcă Michael Curtiz, regizorul care stia să pună muzica necesară la fiecare pas și la fiecare sărut. O întoarce binisor între Nord și Sud, dar Drumul spre Santa Fe nu e Casablanca aceluiași. După 50 de ani fix, în 1990, filmul e de fapt cu Ronald Reagan; stă în toate galopurile lingă e-roul principal și orice face — dansează, suride, se laudă sau cere trupelor să bîrui — impune un singur adevăr, cu forța destinului: el și nu Errol Flynn a fost președintele Statelor Unite, timp de două magistraturi! Ca să vezi... E drept? Pe scurt, și în anul 2000, cînd filmul asta va implini vîrsta mea de azi, cîi vor iesi cel mai bine în fața posterității, Căi ies vesnic cel mai bine din toate western-urile, dar nimeni nu o observă.

Domnului C. Popescu-Ulmu: Vă mulțumesc pentru bunele cuvinte din numărul trecut, ca și pentru evocarea intelenței dumneavoastră bunici care spunea că cine n-are dusmani, nu-l face pielea doi bani. Stia ce spune. În privința lui Jack Spintecătorul, n-am fost dezinformați, cit las. Ca și regizorul filmului, ca și Scotland Yard-ul, mi-a fost clar că Jack exista dar n-am îndrăznit s-o scriu: nu s-a putut dezvălui cine a fost, fiindcă a făcut parte din nomenclatura curții regale. Si lor, la Scotland Yard, si mie, mi-a fost tîrșă. Nu-i de înțeles? Am si eu dusmani, fiți pe pace! Dar mulțumită dumneavoastră, azi o putem da pe față, mărturisindu-mi groaznică slăbiciune de caracter. Encore une fois, thank you!

RADIO

Decizii administrative doar

■ REGĂSIM nu în putine intervenții ale confratilor semne ale unei stări de spirit ce s-a putut citi și printre rîndurile cronicilor noastre din ultimele luni. Iată deci, că din acest punct de vedere nu avem motive să ne simțim singuri. După explozia jurnalistică de la începutul anului, mulți au crezut, mulți am crezut în ecoul cuvîntului scris în dreptul lui de a fi luat în considerație. Ceea ce e evident, nu echivalează cu o acceptare necondiționată. Dimpotrivă, am sperat în posibilitatea unui dialog în care fiecare dintre părți să-și expună argumentele și contraargumentele, rămîind ca drumul adevărului să înceapă a se netezi prin echilibrarea armonioasă a opiniilor conflice, contrare sau doar paralele. În mare, poate lucrurile stau așa, alții au dreptul și argumentele să aprecieze aceasta. În mic, însă, mihnirile au tendința să se înteească. Mai ales cele determinate de statutul unui sector care ani de-a rîndul a reprezentat un motiv de mîndrie radiofonică: statutul domeniului cultural. În vremuri abia apuse cînd ochiul televiziunii ajunsese la dimensiuni microscopice iar sunetul monocord al publicisticii ne răsuna obosit în urechi, emisiunile culturale din radio, ațitea cite erau, reprezentau o rivniță oază de intelectualitate. Nu toate, dar multe dintre ele. Nu si-au pierdut cu nimic nici acum această calitate, în fond esențială pentru viabilitatea unui program cultural dar hotărîri administrative greu de înțeles le-au expulzat din prim planul atenției generale spre ore și canale de difuzare greu accesibile (acceptabile) milioanele de ascultători. În primăvară, speram să fie o simplă etapă tranzitorie, în vară ne-am gîndit că si vacanțele au anumite drepturi, la începutul toamnei, m-am așteptat cu nerăbdare noua schemă de program. De mai bine de două săptămîni ea funcționează și situația este neschimbată. Rămîne să aminăm discuția pînă la primăvară, cînd mai mult de un an va fi trecut de la momentele propice unei decizii mai ferme. Decizie care să evidențieze un lucru ce nu mai trebuie demonstrat, întrucît avem convingerea că intrinsece cu adevărat consensul general al redactorilor, colaboratorilor, ascultătorilor și anume: ofensiva culturală este un element vital pentru restructurarea de ansamblu a mentalității unei națiuni, un argument eficient, eficient pentru o revedere și adecvată dobîndire a conștiinței de sine, pentru afirmarea acestei conștiințe în fața lumii. Cum, însă, toate acestea nu riscă să rămîină doar rîsunătoare (deci goale) vorbe mari? Evident, grație probelor concrete, faptelor care să le dea substanță. Dar în condițiile în care multe dintre radioemisiunile culturale sînt transmise la ore cînd programul zilnic al multor oameni este rezervat altor indeletniciri (treburicasnice, vizionare a spectacolelor aflate pe afisul teatrelor, cinematografele, micului ecran etc.), în condițiile, apoi, în care evantaiul tematic și stilistic al acestor radioemisiuni nu este larg cuprinzător, impactul lor asupra opiniei publice este, din start, diminuat. Ar mai fi de menționat și detaliul că dacă în domeniul programului de actualități si muzică inițiativele postului național (cu cele trei canale ale sale) sînt bine completate (fie și pentru arii geografice limitate) de cele ale noilor posturi de radio, în privința programului cultural concurența este ca și inexistentă. Cel puțin pe plan național. Asa că obligațiile postului de radio București sînt si mari și complexe. Ne-am gîndit din nou la toate acestea ascultînd ultima ediție (vineri 12 octombrie, ora 21.30) a Dicționarului de literatură universală (redactor Florin Constantin Pavlovici). O ediție impecabil realizată și cuprinzînd un dens eseu dedicat lui Ortega y Gasset (comentariul Andrei Ionescu, lectura unor bogate exemplificări datorată actorului Ovidiu Iuliu Moldovan) și, în premiera românească absolută, poeme de Karol Wojtyła (traducere si prezentare de Nicolae Mares, lectura incredințată actorului Victor Rebengiuc). Sînt poeme din volumul apărut în 1980, la un an după încoronarea polonezului pe Sfințul Scaun sub numele de Papa Ioan Paul al II-lea. Acțiunea Dicționarului este dintre cele mai importante dar, trebuie să adăugăm deîndată, puțin susținută de alte transmisiuni. Ne referim la analiza si comentarea literaturilor străine pentru care nu sînt rezervate alte spații de emisie. În ciuda semnificativei domeniului, a precarității informatice de acest tip în programele școlare aflate la îndemîna tuturor elevilor dar si a majorității studenților. Dacă fenomenul literar propriu-zis are o vizibilitate prezentă în fluxul radiofonic (cele 10 minute de poezie universală transmise zilnic, adaptări incluse în repertoriul teatral, dramatizări comentate de Jurnale si memorii, Biografia unei capodopere etc., Studiul de poezie), lipsa unor emisiuni dedicate marilor epoci, opere, personalități, curente, stiluri experimentate în timp pe toate meridianele, mai ales a unor debateri care să aprofundeze nu litera ci spiritul european, poate fi resimțită ca un handicap informativ si formativ în acelasi timp. A fi în Europa si în lume reprezintă o opțiune intelectuală, un angajament intelectual nu doar un slogan publicistic conjunctural și o temă generatoare de dispute economice. Or, o asemenea opțiune nu poate exista fără un esafodaj solid, nu devine de la sine o hotărîre liber consimțită, asumată individual și colectiv în deplină cunoștință de cauză, integrată real orizontului existențial. Contribuția radio-culturalului în declansarea si înțetinerea acestei stări de spirit poate fi cu adevărat reprezentativă.

Antoaneta Tănăsescu

Axa naționalist-comunistă

● Dl. E. Florescu nu se dezmințe! În **NOTUȘI IUBIREA** (nr. 5) declară ritos, după ce ia în deridere pretenția de a fi fost curajoși în trecut a unor intelectuali: „Domnilor, nu mai este cazul să înghițim orice”. În sfârșit, dl. Florescu și-a făcut dinul, cum se spune. Nici nu vrem să ne gândim la ce și la cât a înghițit dsa în lunga carieră de politruc cultural de la P.C. al P.C.R. Să vă fie de bine, dle Florescu! Revista are umorul de a menționa, în... burta articolului dlui Florescu, între două linii de culoare, cuvântul **exclusiv**. Să fi avut în vedere exclusivitatea înghițitului ori pe aceea a plinului? Văzind alături semnăturile dnilor E. Barbu, A. Păunescu și Victor Birlădeanu, ne vine să credem că dl. Florescu nu deține exclusivitatea nici într-o privință, nici în realitate. ● Binevenită în ROMANIA LIBERĂ din 6 oct. revista revistelor românești din exil, unde sint comentate **Agora** (SUA), **Lumea liberă** (SUA), **Polemici** (SUA), **Căminul românesc** (Elveția) și **Cuvântul românesc** (Canada). Pe ultimele trei, noi nu le-am văzut niciodată. Pentru completa noastră informare, rugăm redacțiile a ni le expedie măcar din cind în cind. ● Dna Cici Iordache-Adam ride pe un ochi și plinge cu altul într-un articol din **AZI** (7 sept.) în care își exprimă părerea (după calcule aritmetice minuoase) că votul care a dus la excluderea dlui Barbu din Uniunea Scriitorilor este nul și neavenit. Despre dl. Barbu și (mai) operele d-sale (ne)literare, dna Adam nu suflă un cuvint. Ce t-e și cu inocența asta! Dna Adam are impresia că dl. Barbu și-a ispășit păcatul plagiatului. Ca și cum ar fi vorba de un fotbalist suspendat pe cîteva etape! Mai mult: că dl. Barbu a făcut apoi cadou literaturii naționale „o capodoperă”, **Săptămîna nebunilor**. Despre existența și în acest roman a unor pasaje debitoare lui Paul Mărand și chiar unor... ghiduri turistice ale Veneției, dna Adam n-a auzit. Oare ce ar trebui să facă un scriitor ca să fie eliminat moral din breasla sa, dacă mai multe plagiate, o publicație șovină și campanii neruşinate, în colaborare pe faţă cu securitatea, contra breslei nu sint de ajuns? ● În pagina literară de duminică 7 oct. a ziarului **DREPTATEA**, citim un filiputan capitol dintr-un roman al dlui Ștefan Agopian, un articol polemic foarte civilizât al dlui Grigurcu, o cronică literară semnată de dl. Barbu Cioculescu și, o bună revistă a revistelor semnată de Sever. Dl. Liviu Ioan Stoiciu publică trei poezii (intitulate **14 iunie**, **Ziua de 15 și 16 iunie**) iar dl. Petre Stoica traduce remarcabil din poezia germană. Una din poezii (**Terra incognita**: poezie de Heinz Piontek) ne-a făcut să ne gândim la Bogdan-Ghiu. Cînd va scrie cineva o istorie comparată a literaturii europene? ● Dintr-un interviu acordate de dl. Cristoiu după înlăturarea sa de la **Zig-Zag**, ne re-

ține indeosebi atenția cel din **OBLIO** (nr. 30), în care dsa avertizează contra formării unei axe naționalist-comuniste: **România Mare — Democrația — Zig-Zag**. Dl. Cristoiu va conduce în curînd un ziar de informație al grupului **Expres**. Proiectul este, așa cum îl prezintă în interviu, foarte promițător. ● **CONTRAST** (nr. 28) ne informează că se exportă masiv hirtie de ziar.

Topul cărții literare în U.R.S.S.

● **PANORAMICUL SOVIETIC** difuzat de Agenția Novosti publică în nr. 22 (sept. 90) rezultatele anchetei anuale făcute de **Revista Cărților** (**Knijnoe Obozrenie**) în legătură cu cele mai populare cărți din URSS. E vorba de opiniile cititorilor. Pe primul loc s-a situat volumul **Poezie și proză** de Vladimir Visotki, celebrul poet și actor iar pe locul al doilea biografia acestuia, scrisă de Marina Vlady, **Vladimir sau zborul întrerupt**. Aleksandr Soljenitin se situează, cu **Arhipelagul Gulag**, pe locul al cincilea. În primul zece intră și Vasili Grossman cu **Viață și destin** și Boris Pasternak cu **Doctor Jivago**. Abia pe locul al treisprezecelea a coborît romanul **Copiii Arbatului** de Anatoli Ribakov, una din premiatele anilor precedenți. **Panoramicul** atrage atenția asupra faptului că în primele o sută de titluri nu figurează nici o carte din America Latină, (nici Borges, nici Márquez), Asia sau Africa. Nu figurează nici un titlu de Kafka, ale cărui prețuri pe piața neagră sint prea mari pentru buzunarul cititorului mijlociu, cititor, care, în plus, n-a ajuns probabil să guste literatura de avangardă. Pe cînd astfel de anchete — sociologice, foarte semnificative — și în țara noastră? ● Există oare un „cap” sau o „față” de scriitor? Întrebarea și-o pune cu umor Bernard Pivot în **LIRE** (oct.), reluînd din cartea Françoisei Verny intitulată **Cea mai frumoasă profesie din lume** următorul episod: într-o dimineață, devreme, un bărbat tînăr care și-a petrecut noaptea pe o ambarcațiune, în largul oceanului, ancorează la țarm și coboară. Trece întimplător pe acolo o femeie robustă. Are în jur de cincizeci de ani. Tocmai și-a lăsat bicicleta lîngă un zid apropiat. Ea se uită la tînăr și-i spune hodoronc-tronc: „Tu, dragule, ai o moacă de scriitor!” „Asta-i bună! Cum ai ghi-ci?” exclamă, stupefiat, Yann Queffelec, Françoise Verny va deveni editoarea tînărului romancier. ● Numărul 7.1990 al revistei sibiene **TRANSILVANIA** este în bună măsură consacrat restituirilor documentare. Sint reluate, astfel, cîteva articole scrise de M. Eliade și C. Noica în tinerețile lor. Ale lui Noica datează din 1929, fiind așadar foarte timpurii, și sint prezentate de Ion Dur. O poezie, înedită, de Nichita Stănescu se încheie cu acest frumos catren: „Trup, tu, cochille / Nu mă trăda tu / Nu mă lăsa tu să pipăi lumina / Cu viața mea ca un corn de melc”. Continuă publicarea jurnalului **Veturiei Goga** (anul 1957). Integral domestic. Din păcate, lipsa notelor de subsol nu permite identificarea majorității „personajelor” amintite (Dl. Dan Brudașcu figurează ca autor al unor note... inexistente. Cel puțin în acest număr. De vor fi date la sfîrșit, cine va mai avea puterea să recitească textul din urmă?). Trei

scrisori inedite provin de la Eugen Goga, fratele poetului, el însuși romancier. Dl. Iulian Negrilă le însoțește de explicații utile. În fine, nu înțelegem de ce reia revista interviul cu Nicu Ceaușescu din **Tri-buna sibiană**, care a apărut și în **Zig-Zag**, și, încă, publicîndu-l tot în serial (serii foarte scurte!).

● În revista **LITERE** a studenților de la Universitatea București remarcăm doi tineri critici: Sebastian-Vlad Popa (de cîțva timp și colaboratorul nostru) și Claudiu Constantinescu.

Elena Ceaușescu, spioană

● Unele din cele mai aiuritoare „informații” din presa actuală le puteți citi în **DEMOCRAȚIA** nr. 38, într-o pagină intitulată pentru naivi **Misterele epocii**. Autorul este dl. Ioan Bela din București. Redacția precizează grijiul că nu bagă mina în foc pentru veridicitatea știrilor, dar „consideră că ele trebuie totuși să vadă lumina tiparului ca documente la îndemîna celor ce, acum sau peste timp, vor analiza sau scrie istoria vremurilor noastre”. Documentele „cu pricina par ieșite dintr-o minte hrănită cu cea mai proastă literatură de spionaj. Despre ce e vorba? Dl. Bela (cititorul literaturii cu pricina) este convins că Nicolae Ceaușescu a fost, la urcarea lui în scaunul suprem, un șef politic curajos și onest. I se enumeră meritele. Ei bine, la un moment dat, poziția lui independentă în lăgărul comunist nemulțumind serviciul de spionaj străine, s-a căutat un mod de a fi pus cu totul pe labe. Serviciile cu pricina au găsit în arhive că Elena Ceaușescu fusese în anii războiului amanta unor nemți. Unele scene s-ar găsi fotografiate în aceleși arhive. Ba chiar și mai tirziu, cînd devenise prima doamnă a țării, ar fi întreținut relații sexuale cu un anume Shahter (sic), medicul casei. Șantajată, nici frumoasa, nici tînăra primă doamnă a devenit colaboratoarea serviciilor de spionaj care posedau dovezi amintite. A fost sfătuită să ia conducerea în delicatele ei miini și să-l supravegheze pe năbădăiosul sot. Au învățat-o (bestiile!) să-i administreze acestuia medicamente care-i anhilau voința. „Îmi este, stimat cititor, — scrie dl. Bela — foarte ușor să numesc acele servicii de informații [...], dar vă las dv. plăcerea [...] să le descoperiți”. Dumnezeule, s-a dus somnul nostru! Pînă cînd nu vom ghi-ci pe cei care au plănuit ticăloșia, nu vom mai putea așterne pleoapă peste pleoapă. Nivelul intelectual al publicației d-nului Florescu este greu de egalat. Îl invidiem sincer pentru filosofia de adormit copii, pe care o dezvoltă număr de număr. Cîteva pagini mai departe, un oarecare domn, pe numele său V. Constantin, se întreabă cum au votat în Consiliul Ununii Scriitorilor, cînd a fost exclus dl. Barbu, d-nul F. (sic) Neagu, I. Lăncrănjan, Ioan Alexandru, Al. (sic) Buzura și d-na Ileana Vulpescu. Îi satisfacem curiozitatea, deși dl. Constantin denotă cunoștințe literare precare (pe Mircea Dinescu nici nu l-a „prea citit”, cum spune, dar îl contestă cu mult curaj, „opcră!”) și are

un limbaj rudimentar. D-nul Lăncrănjan nu e membru al Consiliului și trebuie scos din cauză. Dintre ceilalți pomeniți, s-au abținut d-nii Fănuș Neagu și Ioan Alexandru, precum și d-na Vulpescu, dar nu pentru că ar fi fost în dezacord cu decizia Consiliului ca atare, ci pentru o chestiune de formulare referitoare la **România Mare**. Cel puțin acesta a fost motivul invocat de d-niile lor. Sperăm că dl. Constantin e mulțumit, aflînd că nu dl. Dinescu singur e răspunzător de „așa numita excludere” (așa se exprima și Ceaușescu atunci cînd nu voia să recunoască în ruptul capului că un anumit eveniment este real), ci întregul Consiliu de conducere al Uniunii. Am lăsat pentru la urmă, cel mai teribil text din **Democrația**: un poem al d-lui Dumitru Bălăeț, cunoscut pînă acum ca lector la Academia Ștefan Gheorghiu, istoric literar și editor, care este dedicat... cui credeți? Ei bine, generalului Iulian Vlad. „...Altfel cum vom putea înțelege / — se întreabă retoric poetul de ocazie referindu-se la general — chipurile triumfătorilor / în Revoluția din / Decembrie?!” O fi avînd dl. Bălăeț nostalgia epocii de aur în care servisele erau pline de osanale? Posibil. Dar generalul a condus securitatea, nu vreo organizație de binefacere. Oricît,

Si dă-i, și luptă!

● Excelent **CATAVENCU** (nr. 28), avînd în dl. Ioan Groșan un nou redactor-sef! Semnalăm, între altele, o **Anchetă plină de insulte și calomnii** și propunerea intrării în **Topul revistei** a prozatorului Ion Lăncrănjan, cel mai interesant argument pîrîndu-ni-se următorul: „Pentru el, literatura este o luptă: cu cuvîntul, cu propoziția, cu fraza (aici lupta devine măcel)”. Si dă-i, și luptă, dle Lăncrănjan! ● Dl. Florin Sălăjan se întreabă neliniștit în **DIMINEAȚA** din 7 oct: „Cum se va sfîrși, dacă se va sfîrși, interesantul cadrl al insultelor executat în plața publică a presei românești de pe-rechea Uniunea Scriitorilor — gazeta **România Mare**”. Ne întrebăm și noi, angosați de-a binelea, unde a văzut dl. S. insulte din partea U.S. la adresa gazetelor cu pricina sau a vreunei persoane din redacția ei. Întreg articolușul dlui S. este (să nu ia d-sa cuvîntul drept insultă!) stupid, deși s-ar dori plin de spirit. ● Are dreptate dl. Tudor Octavian să-și exprime (în **FLACĂRA** nr. 41) dezacordul (și chiar protestul) față de gestul (devenit obicei) prin care președintele Iliescu culpabilizează presa ori de cîte ori accasă conține puncte de vedere critice la adresa politicii oficiale. Să adăugăm și că imaginea României peste hotare este cum este, nu din pricina presei, ci din a guvernanților. „Una din funcțiile vitale ale presei în democrație — scrie în încheiere autorul — e aceea de a nu îngădui președinților și premierilor să se supere cînd vor și pe cine vor ei. ...Un președinte e un cetățean ca toți ceilalți, dar care greșește mai puțin”. (O. A.)

TELEVIZIUNE

Demisia!

● **AM URMĂRIT** cu o crescîndă amărăciune filmul realizatorului francez difuzat joi seară de TVR. As fi preferat ca autorul să fi fost redactor la Televiziunea Română. Oricum, pelicula mi se pare pilduitoare și cred că ar trebui păstrată pentru a fi proiectată celor care doresc să se angajeze la televiziune de aici încolo. E un film atît de plin de riscurile cit și despre protecția minii la t.v. Riscurile, mai ales la Actualități, sînt nemăsurate. E destul să ne amintim de ceea ce s-a petrecut în noaptea de 22-23 decembrie la sediul Televiziunii. Atunci însă, oameni pe care îi credeam iremediabil compromis au izbutit să ne facă să uităm că ne-au mințit decenți întregi grație celor emisii în direct despre Revoluție. Nicăieri în lume nu cred că simpatia opiniei publice a cucerit o atît de radicală schimbare. Din însăși laidebilitate, redactorii Actualităților au devenit, în cîteva ore, arbi naționali, ba chiar, judecînd după audiența de care s-a bucurat în întreaga lume televiziunea noastră în acele zile, oamenii **Teledjurnalului** au devenit embleme ale libertății mass-mediei în România. Dacă acest capital de încredere ar fi fost întrebuințat cu chibzuință, mă îndoiesc că ar fi existat voci care să ceară înființarea unui post independent de televiziune. Or, redactorii Actualităților și-au risipit capitalul într-o atît de mare măsură, încît Televiziunea a devenit obiect de revindicări la scurtă vreme după începutul Revoluției.

Demonstrațiile din fata sedinului Televiziunii au dus la demisia dlui Aurel Dragoș Munteanu, dar n-au rezolvat fondul problemei, acela al parțialității informațiilor oferite pe post. Astfel că în loc să devină acel mijloc imparțial de infor-

mare a publicului care să impună respectul cuvenit unei instituții democratice, Televiziunea e agresată în 13 iunie. S-a văzut cine au fost agresorii. Oameni fără căpății, aidoma celor care în februarie au atacat sediul guvernului. Scenariul a fost același, incluzînd aici și pasivitatea forțelor de ordine a căror nonintervenție părea a urmări reliefaarea unei absențe. Aceea a patrioticelor forțe de securitate care, nu-i așa, ne-au scăpat în 1977 de greva minerilor, zece ani mai tirziu au lichidat mișcarea de la Brașov, iar în 1989 s-au străduit să ne scape de agresorii din Timișoara, din Cluj și din București care nu urmăreau, în decembrie, decît să apere ordinea de drept și, firește, pe exponentul acestei ordini, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Revoluția din acest punct de vedere, a dus exclusiv prejudecii statului român. Libertatea nu înseamnă, numai mișcări de protest, extremism, haos economic, ci reinstalarea în posturi, cu drepturi depline, ba chiar și mai și, a instituției care vreme de 45 de ani ne-a garantat obediința față de un sistem care... Ce importanță mai are acum că regimul apărut de securitate ne-a împins spre faliment? Era sigur! Ce importanță mai are că ne-a ucis copii în maternități și bătrîni în case, de frig și de foame? Era cu atît mai sigur! Ce importanță are că economia națională e prăbușită, că din pricina a 45 de ani de alienare acum se fură orice și că românii trec granițele țării cu un comportament de evadați? Chiar atît de naivi sînt fost redactorii Actualităților încît să nu-și dea seama de diferența între manifestările de protest din fata Televiziunii și cei care au invadat sediul? În orice caz această naivitate ne-a costat în-

grozitor de scump. Dar, pe de altă parte, așa cum tot Bucureștiul s-a coalizat împotriva teroristilor pentru a apăra instituția de pe strada Dorobanți în decembrie, cum de a fost cu puțință ca o mîna de oameni al nîmănuși să pătrundă în clădirea Televiziunii, după Revoluție? Cine a părăsit Televiziunea, pe 13? Lumea trebuia să apere TVR sau forțele aflate acolo?

PE 13, televiziunea a prezentat imagini despre violența extremiștilor. În zilele următoare însă a oferit telespectatorilor imagini de o parțialitate absolut vinovată. A fost nevoie de reporteri străini să afle că Bucureștiul a traversat două zile de teroare. Două zile de pe urma cărora în lume s-a acreditat ideea că în România regimul de fapt e acela al violenței, al matracelor și al omorurilor la lumina zilei. Două zile care ar fi putut scinda România chiar mai acut decît au scindat-o. Un răstimp în care, la televizor, ne-au fost prezentate marsuri ale minerilor veniți în București, imagini de clădiri sau de aclamatori, dar nu imagini ale celor care au înnegrit țara cu fapte abominabile. Dacă Actualități și-ar fi făcut atunci datoria, minerii care au venit în București n-ar mai fi fost în situația nenorocită de a fi prezentați ca substituenți, în mijloace, ai securității, ci vinovați ar fi fost dați deoparte, iar cei care au venit în Capitală doar ca să apere Revoluția (admit asta), ar fi fost priviți ca atare. Actualitățile au dezinformat publicul despre cele petrecute la București în 14 și 15 iunie. Au adus și un prejudiciu însemnat României evitînd să prezinte faptele așa cum au fost. Redactorilor răspunzători de dezinformarea publicului și președintelui, dlui Răzvan Theodorescu, nu le rămîne decît o singură ieșire: demisia!

Cristian Teodorescu

BONIFACIO BEMBO: Sf. Alexis (pe la 1450)

In 1973

PREMIUL NOBEL 1990

Octavio Paz

Itinerarul meu poetic

— Antologie comentată —

Poeemele luminii

ACEASTA antologie nu este un itinerar în timp, ci un itinerar prin diferite zone sau, ca să spun așa, prin diferite puncte sensibile ale poeziei mele. Voi începe cu un grup de poeme unite nu atât printr-o temă, cât printr-o senzație: aceea a luminii. Poeme scurte în fața luminii care se naște sau se sfârșește; de asemenea în fața luminii fixe, pentru câteva clipe numai, la amiază. Forma lor e liberă, dar uneori amintește de aceea a vechilor epigrame grecești sau latine, iar altele de haiku. Mă tem totuși că haiku-ul, strămutat în spaniola mea de mexican, și-a schimbat natura și nu mai este, ca în limba lui originară, o ființă dublă sau triplă, în același timp exclamație și reflecție, silabe de admirație și înălțare din umeri în fața lumii și în fața noastră înșine. Voi începe cu o scurtă invocatie:

POEMUL CARE SE NAȘTE.

Ziua își deschide mina
trei mori
și aceste puține cuvinte.

Asta e tot. Acum am să citesc o serie de poeme de asemenea foarte scurte, scrise cu mulți ani în urmă, la Uxmal. Uxmal este un loc în peninsula Yucatán, falmas prin ruinele sale maya. Eu însă abia dacă amintesc despre ruine, vorbesc mai ales despre lumina celui peisaj.

AMIAZĂ

Lumina nu clipește,
timpul se goleşte de minute,
s-a oprit o pasare în aer.

PLIN SOARE

Ora este transparentă:
vedem, dacă pasărea e de nevăzut,
culoarea cîntecului ei.

Clădirea cea mai importantă din Uxmal este templul Zeului Ploi și în acest poem care se numește **RELIEFULUI**, în aceste patru versuri, mă refer la tema ploii:

Ploaia, piclor jucăuș și plete lungi,
glezna mușcată de fulger,
coboară însoțită de tobe;
deschide ochii porumbul,
și crește.

În **PIATRA NATALĂ** e vorba de valea Mexicului înainte de smog:

Lumina devastează înălțimile
cete de imperii înfrînte
ochiul se ferește înconjurat de reflexe.

Tări necunoscute ca veghea în noapte
Pietrșuri de oase
Toamnă fără hotare

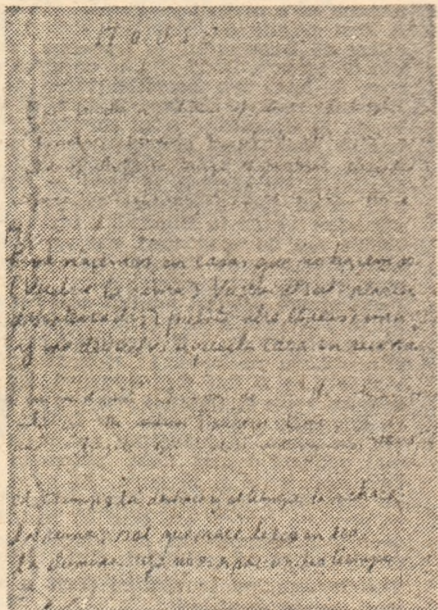
Cu Marie Jose Paz și Joseph Brodsky (1974)

SAPTĂMINA trecută, gloria literară, în forma prestigiului și a reverberației universale a premiului Nobel, s-a oprit asupra poetului și eseistului mexican Octavio Paz, singurul mare scriitor al contemporaneității care a străbătut fără frică și fără pată codrii de aramă ai secolului — ororile și ispitele totalitarismului bicefal — și deasemenea singurul care poate oferi epocii ce începe sub ochii noștri o mindră glăsură făcută din adincime filozofică, puritate morală și neîntrecut har poetic. Vom arăta alături, pe larg, cum a integrat într-o sinteză luminoasă căutarea omului în plan metafizic și salvarea lui în plan istoric, labirintul singurătății și iubirea dătătoare de plenitudine și destin. Pentru împrejurarea sărbătorească a premierii am socotit mai potrivit să dăm cuvîntul scriitorului însuși, reprodus din poemele și comentariile lui din cadrul unei antologii personale înregistrate pe o casetă în anul 1985 (republicată în *La Nación* din 5 mai). Și pentru ca senzația prezentei concrete, printre noi, a poetului să fie mai puternică, vom evoca pe scurt etapele itinerarului său uman și artistic, menționînd ultimele lui luări de poziție care privesc direct țara noastră și drumul nostru către libertatea democratică.

Chiar dacă temporal nu coincid riguros, trăirile vitale și cele spirituale ale lui Octavio Paz se corelează tipologic, alcătuind patru ansambluri bine definite, cu semnificații hotărîtoare pentru creația sa literară.

Născut în Mexic (1914), tatăl său fiind adept al revoluției din 1910 și reprezentant al liderului radical Emiliano Zapata în Statele Unite, făcîndu-și studiile secundare și universitare în capitala țării, începînd de timpuriu activitatea scriitoricească — întemeiază revista de avangardă **Taller poético (Atelier poetic)** — Octavio Paz se află de la început în ceea ce am putea numi **ansamblul precolumbian**, dominat de căutarea anxioasă a rădăcinilor aztece, de „punerea în abis” a mexicanității, chiar dacă nu va formula concluziile decît prin contrast, în urma sederii lui în Statele Unite, cînd scrie **Labirintul singurătății** (1950). Mexicul primordial al lui Octavio Paz este tragic marcat de obsesia morții, de cultul bărbăției agresive, de obsesia violării. Viziunea aceasta în roșu și negru l-a procurat poetului câteva motive esențiale: soarele orbitor, piatra implacabilă, riul etern, noaptea grea, care, de-a lungul evoluției poeticii sale, au cristalizat în forme tot mai simple, concentrate, transparente, poetul ajungînd la cizelarea unui soi de „bijuterii aztece” care apar și în poemele antologate.

Al doilea ansamblu, spaniol, se formează în anii războiului civil spaniol la care tînărul scriitor participă de partea republicanilor, în apărarea libertății. Învăță două lucruri esențiale pe care nu le va uita: la **rebeldia**, revolta împotriva unei puteri copleșitoare, maligne, și solidaritatea cu figura umană a celui alt, la **otredad** (alteritatea). Scrie poemul vehement antifascist **No pasarán** (Nu vor trece).

Filă de manuscris

la parte la Congresul internațional al scriitorilor antifascisti de la Valencia (1937). După cincizeci de ani, va elogia „valul imens de generozitate” și de autentică fraternitate pentru care a luptat, dar își va aminti și de primele simptome ale totalitarismului stalinist: lingușirea dictatorului, intoleranța criticii, exterminarea adversarilor. Ansamblul spaniol va continua, după terminarea războiului civil, prin ajutorarea exilaților spanioli și apropierea tot mai intimă, tot mai pătrunzătoare, de marii clasici ai secolului de aur. De aici admirabilele pagini despre Cervantes sau Quevedo.

În anii următori, Octavio Paz, întors în Mexic, face ziaristică, dar simte tot mai mult vocația de scriitor. „Poziunea mea e poezia și profesiunea mea literatură”. Trece însă de la poezia socială la cea personal-existențială. Publică în **Libertate pe cuvînt**, poeziile dintre 1935 și 1959, cu forță cosmică și accente imnice. **Piatra de soare** este marea reușită. Discursul poetic dobîndește aici lungimi de verset și legănări de litanie. După terminarea războiului mondial, intră în diplomatie, cu rezidențe succesive în Franța, Italia, Statele Unite. Publică un volum de esuri, **Arcul și lira**, în 1956. Între 1962—68, Octavio Paz trăiește în India, ca ambasador, al treilea ansamblu al cărui rezultat poetic este **Ladera Este (Versantul Est)**. Poemele din antologie spun mult despre această etapă în care poetul cunoaște și își asumă o înțelegere a misterului inexistentă și imposibilă în precedentele ansambluri. Nu este vorba de vreo convertire, poetul are un zîmbet îngăduitor pentru guru și yoghini — afară de cei care scriu versuri —, ci de o efervescență extraordinară de forme sensibile, de categorii intelective, de înțelegere a vieții ca rit, de alt fel de ființe făcute din vacuitate, de alt timp, circular, și altă fericire prin absență sau renunțare, toate fără să diminueze transparența lumii și forța plastică a poemului. Sfîrșitul ansamblului indian este dramatic: în octombrie 1968, cu prilejul Olimpiadelor, manifestațiile studentesce din Piața Sacrificiilor sînt brutal reprimare și lespedele trebuie spălate de sînge. Poetul demisionează și scrie cunoscutul poem **Limpidez (Limpiditate)**.

Ultimul ansamblu trebuie făcut prin acumulare, din fragmente trăite în **Europa Occidentală**, mai cu seamă în Franța, în diferite perioade. Le adună și le leagă într-un complex semnificativ: ideea de joc, gustul pentru nou, plăcerea mozaicului erudit. În alte miini, ar fi fost un complex alexandrin, dar la Octavio Paz, consecința, dublă, e benefică: se îmbogățesc referenții culturali, iar scriitura se înalțeară asupra ei înșei, cu efecte de esențializare. Discursul poetic se fragmentează, tinde spre limpezimea și sonoritatea cristalului. În cărțile de esuri, precum **Postdata** (1970), **Semne în rotație** (1975), **Căpșorul filantrop** (1979), sporește eleganta și dezinvoltura: de altfel plăcerea de a evoca figuri de seopici — Montaigne — și de a se juca cu jucăușii se poate observa și în unele din poemele reproduse alături.

În același timp și mai ales în ultimul timp se accentuează atitudinea democratică și anticomunistă a poetului. „Fără democrație, schimbările produc efecte contrarii sau, mai bine zis, nu sînt schimbări. În această privință intransigența e de rigoare... A apăra democrația e o misiune de onoare nu numai pentru latino-americani, ci pentru toți oamenii. Lupta e mondială. Rezultatul este încă incert, îndoielnic. Nu are importanță. Trebuie să luptăm”. În urma prăbusirii comunismului în centrul și estul Europei, sentimentele lui democratice devin categorice și urgente. Prezidează întîlnirea intelectualilor latino-americani din august anul acesta, la Ciudad de Mexico, unde nominalizează răspunderile scriitorilor care au făcut apologia tiranilor. „Trebuie să învățăm să sunem și să ascultăm adevărul. Trebuie criticat atât stalinismul lui Neruda, cit și castrismul lui Garcia Márquez”. Elogiînd revoluțiile anti-comuniste din 1989, avertizează asupra primejdiei noilor regimuri de a reveni la un balcanism cu naționalisme excesive și schimbări de frontieră. Aceste opinii sînt consecințele concrete ale unui sistem valoric și poetic care culminează, așa cum se poate vedea din poemul final, în afirmarea răscumpărării prin iubire.

Turnind in date fixe, măsurate,
viața-mi, văd cum virsta, nevoița
zădărnicesc, încet-încet, conștiința,
silabele se risipesc netoate.

Mi-am întors fața, nu-s decît o umbră
a ce am fost, absență sau ecou
al țipătului surd pierdut în hău.

Privindu-se, privirea mi se curmă,
snop de reflexe, simulacru van ;
pătruns în mine însumi, mă destram.

Celelalte poeme, mai scurte, din această
secțiune, sînt încercări de a exprima ceva
pe care noi toți, absolut toți, l-am simțit,
dar nu este ușor de rostit. Conștiința
identității noastre se traduce aproape in-
totdeauna printr-o senzație de ciudățenie,
ne simțim pe noi înșine, dar simțim ceva
foarte straniu pentru că, în fond, convie-
țuim cu niște necunoscuți interiori, pentru
că sîntem dubli sau tripli. Lucrul cel mai
curios, cel mai teribil, este că ei și noi, în
același timp, sîntem și nu sîntem aceeași
persoană. Altă senzație nu mai puțin an-
xioasă și nu mai puțin cunoscută de toată
lumea constă în aceea că lumea în care
ne aflăm este și nu este lumea în care ne
aflăm.

AICI

Pașii mei pe această strădă
răsună în altă strădă
unde
îmi ascult pașii
pășind pe această cale
unde
singura reală este ceața.

CERTITUDINE

Dacă este reală lumina albă
a acestei lămpi, reală
mina care scrie, sînt oare reali
ochii care privesc scrisul ?
De la un cuvînt la altul
ceea ce spun se risipește.

Eu știu că sînt viu
între două paranteze.

IDENTITATE

În curte o pasăre piule
ca un bănuț în pușculița lui.

Un suflu ușor de aer și penajul ei
dispare la o cotitură.

Poate nu există pasăre și nici eu nu sînt
aceia din curtea în care mă aflu.

Poeme ale Orientului

Am să citesc acum cîteva poeme
care aparțin cărții *Versantul Est*,
scris în Orient, în India, Afganis-
tan și Sri Lanka. Primul poem e-
vocă un sat din cîmpia Gangelui, dar care

Cu Yves Bonnefoy la Taj Mahal (1968)

ar fi putut să se afle și pe podișul înalt
mexican, sau în Peru, sau în Bolivia.

SATUL

Pietrele sînt timp,
Vîntul secole de vînt
Arborii sînt timp
oamenii sînt pietre
Vîntul revine asupra lui însuși și se
ingroapă
în ziua de piatră

Nu există apă, dar ochii strălucesc.

Poemul următor este o epigramă, nimic
mai mult.

EFECTELE BOTEZULUI

Tînărul Hassan
pentru a se căsători cu o creștină
s-a botezat.
Preotul
i-a dat nume de vikîng, Erik.
Acum
are două nume
și o singură femeie.

Am să vă citesc acum un poem în care
esențială este întîlnirea cu India, cu re-
ligia ei, cu forma ei specială de sfințenie.
Acest poem a fost scris la Herat și atmo-
sfera e mai degrabă islamică, deși în fi-
nal se face o aluzie la budism. Se intitu-
lează **FERICIRE LA HERAT**. Herat este
un vechi oraș în Afganistan și a fost ca-
pitală la un moment dat, în epoca descen-
denților lui Tamerlan. Sub domnia ace-
stor prinți, Herat a fost un centru de cul-
tură și de artă care a reînnoit civilizația
islamică în Iran, Afganistan și de aseme-
nea în nordul Indiei. Sînt faimoase, între
altele, miniaturile din acea vreme.

În poem este o expresie : „vîntul celor

o suță de zile” care se referă la furtunile
de nisip din vara cînd am fost în Herat.
De asemenea există o aluzie la un poet
sfînt, misticul sufi Abdul Ansar ; a fost
un spirit liber, independent, dar acum fru-
mosul lui mormînt, în ruină, e înconjurat
de o grădină lăsată în paragină. Știți, cînd
zic „acum” vorbesc de un timp cu mulți
ani în urmă ; acum-acum, după cum cu-
noașteți prea bine, Afganistanul este ocu-
pat de o putere străină. Și în grădina care
înconjoară mormîntul se află un copac a-
proape uscat. În trunchiul lui, credincioșii
bat cuie de fier ca leac împotriva bolilor
de ochi și durerilor de măsele, ceea ce mi
s-a părut dramatic : e ca și cum în jurul
statuii lui Montaigne francezii de miine
ar dansa la lumini de neon pentru a con-
jura demonii.

În sfîrșit, în poem se vorbește despre
Bodisatva. Bodisatva este un Buda viitor,
înainte de a atinge nirvana sau, mai bine
spus, un Buda care, din milă pentru oam-
neni și în general pentru toate ființele
vii, a renunțat la liniștea nirvanei, deci
la fericire, și ajută, ne ajută pe toți în
drumul spre iluminare. Dar acești bodi-
satva nu sînt zei precum cei din antichi-
tate și nici sfinți în sensul creștin sau mu-
sulman al cuvîntului ; sînt ne-entități, e-
sența lor este de a nu avea esență, afară
de, să zicem, vacuitate. Pe trupul acestor
bodisatva sînt anumite semne, în general
32. La aceasta face aluzie poemul, deși
toți bodisatva, par numai a fi marcați de
32 de ori, căci adevăratul lor corp constă
în a nu avea corp, a fi ne-entități. Să nu
întrăm însă în teologia budistă, destul de
complicată și pentru noi puțin inutilă. Po-
emul acesta intră pe calea ochilor, nu a
intelectului.

FERICIRE LA HERAT

Am venit aici
așa cum scriu aceste rînduri,
fără idee fixă :
o moschee albastră și verde,
sase minarete trunchiate,
două sau trei morminte,
amintirea unui poet sfînt,
numele lui Timur și al neamului său.

Am găsit aici vîntul de o suță de zile.
Nisipul acoperi toate nopțile,
îmi incolți fruntea și arse pleoapele.
Dis-de-dimineață :
risipire de păsări
și acest zvon de apă de pietre
care sînt pașii țărănilor.
(Dar apa avea gust de țarină)
Murmure pe cîmpie,
apariții,
dispariții,
virtuteji de oceru,
destrămate ca gîndurile mele.
Rotiri și rotiri
în camera de hotel și pe coline :
pămîntul — un cîmîtir de cămile
și-n gîndurile mele răsîndite,
aceleași chipuri ce se risipesc.
Vîntul, stăpin peste ruine,
să fie oare singurul meu maestru ?
Eroziuni :
mai puținul crește tot mai mult.

Pe mormîntul sfîntului,
adinec în arborele uscat,
am bătut un cui,
nu ca alții
contra bolii de ochi,
ci contra mea insumi.

(Am și spus ceva :
cuvinte luate de vînt).
Într-o seară s-au înteles înălțimile.
Fără să-și schimbe locul,
au prins să meargă plopil.
Soare lucind în faianțe,
neasteptate primăveri.
În Grădina Domnițelor,
am urcat în cupola de peruzea.
Minaretele tatuate de semne :
scrierea cufică, dincolo de literă :
a devenit transparentă.
Nu am avut vedenii fără chip,
nici n-am văzut fantasma rotitoare
pînă ce dispăreau
în claritatea nemîșcată.
ființă sufi, fără de substanță.
N-am bătut plenitudinea golului,
nici n-am zărit semnele, treizeci și două,
ale lui Bodisatva trup de diamant.
Am văzut un cer albastru
și toate soiurile de albastru,
de la alb la verde,
tot evantaiul plopilor
și în virful pinului,
mai mult aer decît pasăre,
mierla alb-neagră.
Am văzut lumea așezată pe ea însăși.
Am văzut aparențele.
Și am numit jumătatea de oră :
Perfecțiunea Finitului.

DINTR-O antologie a poeziei lui Octa-
vio Paz nu putea lipsi poate cel mai fru-
mos poem de dragoste din toate literatu-
rile hispanice : **DINCOLO DE IUBIRE**.
Este, credem, o prodigioasă dovadă și o
nobilă ilustrare a laudei de acum și de
totdeauna : sinteză luminoasă, profundă și
izbăvitoare.

DINCOLO DE IUBIRE

Total ne amenință :
timpul care în crîmpeile vie împarte
pe cel care am fost
de cel care voi fi,
așa cum tal, cu-o lovitură de machete,
năpîrea ;
conștiința, limpezimea străpunsă,
privirea oarbă de cît s-a privit :
vorbele, minuși gri, praf mental pe iarbă,
apa, pielea ;
numele noastre ridicate între tu și eu,
ziduri de vid pe care nici o trompetă nu
le dărimă.

Nici visul cu alaiul lui de imagini frînte,
nici delirul cu spuma lui profetică,
nici iubirea cu dinții și unghiile ei nu ne
sînt destule.

Dincolo de noi,
pe hotarele ființei și aflării,
o viață mai mult decît viața ne așteaptă.
Afară noaptea respiră, se întinde,
plină de frunze mari și calde,
de oglinzi ce se luptă :
fructe, ghiare, ochi, frunzișuri,
spinări ce lucesc,
trupuri ce-și deschid drum în alte trupuri.

Întinde-te aici, pe fărîmul cu atîta spumă,
cu atîta viață ce nu se știe și se dăruie :
tu de asemenea aparții nopții.
Întinde-te, făptură albă, vie ;
palpită, stea împărțită,
cupă,
piine ce înclină balanța de partea aurorii,
pauză de singe între acest timp și altul
fără măsură.

Prezentare și traducere de

Paul Alexandru Georgescu

Patrick White

● A încetat din viață, la 78 de ani, scriitorul australian Patrick White (în imagine), laureat în 1973 al Premiului Nobel pentru literatură. S-a născut la Londra în 1912. Părinții proveneau dintr-o familie de emigranți britanici. A studiat la universitatea din Cambridge. Primele sale

scrieri — eseuri, nuvele și piese de teatru — rămân fără ecou. Se face remarcă în 1939, cu primul roman: *The Happy Valley* (Valea fericită). Revine în Australia în 1948. Dintre romanele sale mai amintim: *The Tree of Man* (Copacul omului — 1955), *Voss* (1957), *The Vivisector* (1970). Unii critici australieni i-au apreciat opera „pretențioasă și ilizibilă”. Alții l-au comparat cu D.H. Lawrence, Melville și Joyce. Juriul Nobel a apreciat arta lui narativă „cu deosebire epică și psihologică, prin care un nou continent s-a inserat în literatură”.

Coproducție sovieto-americană :
un film de groază

● Din Panoramic sovietic pe luna septembrie aflăm că la Ozeza, lângă Moscova, se lucrează la un film de groază intitulat *Feofania* care zugrăvește moartea. E vorba de o coproducție sovieto-americană. Filmul se inspiră din vechi legende

de și superstiții populare. Studiourile care îl realizează sunt unul sovietic independent, numit Vavilon, altul de stat de la Odessa și al treilea, american, Kodiak, de la Hollywood. Un star, George Segal, onorează filmul cu prezența lui.

Cota lui Gorki în scădere

● Nu e vorba numai de cota scriitorului, dar mai ales de aceea a personalității în ansamblu a autorului *Mamei* și a omului politic devotat lui Stalin. Primăria Moscovei a decis ca importanța arterei care purta numele Gorki să redevină Tverskaia. Această stradă datează din

secolul XIV — 500 de ani! — și era un vestit drum către orașul Tver. În secolul XVIII, strada a devenit prima porțiune a drumului spre Petersburg (care a rămas Leningrad) și era una din cele mai elegante. Informațiile ni le oferă publicația *Panoramic sovietic* din august.

Premiul Doderer

● Premiul literar Doderer, instituit de Societatea pentru artă și cultură din landul Austria de Jos (regiunea natală a scriitorului), a fost conferit autorului austriac Robert Menasse. Este de fapt o inaugurare a acestei distincții literare. Dotat cu o subvenție de 25 000 de șilingi, premiul va fi acordat anual pentru un roman care, după opinia funda-

ției, continuă tradiția celui mai important romancier austriac al secolului nostru, Heimito von Doderer, alături de care este situat în egală măsură Robert Musil. Născut în 1954, Robert Menasse a predat la Universitatea São Paulo din Brazilia, unde se desfășoară și acțiunea primului său roman *Sinnliche Gewissheit*, apărut în 1988.

Rushdie nu tace

● În această lună urmează să apară în Anglia, la Granta Books (editură care a obținut în asociație cu Penguin Books dreptul de publicare în limba engleză) noua carte a lui Salman Rushdie, *Harun și marea întimplărilor*. Romanul se speră că nu se va mai „bucura” de atmosfera

Versetelor satanice care i-a adus condamnarea la moarte în 1989 de către ayatollahul Khomeini, neavând, așa cum consideră autorul, „reverberații” politice. În primăvara anului viitor, mai urmează să-i apară o culegere de eseuri intitulată *Imaginary Homelands*.

Roman-foto despre Hem'

● S-ar fi părut că totul s-a scris despre Hemingway, încheind cu faimoasa mult lăudată și criticată biografie semnată de A. E. Natchner, *Papa Hemingway*. Chiar „încheietorul de pluton” recidivează, realizând albul roman *Hemingway și universul său*. Sute de fotografii, dintre care majoritatea sunt inedite, îl prezintă pe Hemingway în diverse ipostaze, sub diversele fațete ale complexei sale personalități. Legenda este uluitoare, dar și realitatea imorta-

lizată în imagini este pe măsură. Acest Malraux american, cum era supranumit, avea simțul punerii în scenă. Distribuția romanului-foto este neobișnuită: Gertrude Stein, James Joyce, Ezra Pound, F. Scott Fitzgerald, Marlene Dietrich, Ingrid Bergman, Gary Cooper... (În imagine, Hemingway împreună cu Adriana Ivanciuc, care a fost „modelul” personajului Renata din romanul *Dincolo de fluviu sub arbori*).

Preselecție

● Filmul regizorului finlandez Aki Kaurismäki — *Fetița din fabrica de chibrituri* — face parte din cele șapte pelicule nominalizate de Juriul de la Berlin pentru Premiul Filmului European, ediția 1990. Dintre acestea unul va fi încununat cu prestigiosul premiu la 2 decembrie, în orașul Glasgow. Titlul filmului finlandez amintește de povestea lui Andersen — *Fetița cu chibrituri*, regizorul intenționând să ilustreze o nouă formă a pauperizării. Ce-i drept, aici nu mai suferă nimeni de foame și de frig, ci de o atmosferă glaciale care o înconjoară pe eroină: în fabrica cu o tehnică impunătoare unde omul pare de prisos, sau

printre ființele apropiate, văduite de cel mai sumar dialog și dorință de comunicare. După filmele *Umbre în Paradis* și *Ariel*, regizorul Kaurismäki încheie cu această ultimă peliculă „Trilogia proletară”. (În imagine, scenă din filmul *Fetița din fabrica de chibrituri*). Celelalte șase filme nominalizate de Juriul de la Berlin sunt: *Mama de Gled Panfilov* (U.R.S.S.), *Cyrano de Bergerac* de Jean-Paul Rappeneau (Franța), *Uși deschise* de Gianni Amelio (Italia), *Interogatoriul* de Ryszard Bugajski (Polonia), *Ay, Carmela!* de Carlos Saura (Spania) și *Îngerul păzitor* de Suzanne Osten (Suedia).

Premii

● Premiul literar Heinrich Böll va fi înmănat la data de 30 noiembrie, la Köln, lui Günther de Bruyn.

● Scriitorul polonez Andrzej Szypiorski a primit Marele Premiu Catholic atribuit de orașul Berlin.

Edith Wharton și fantomele

● „Singura sugestie pe care pot s-o fac este ca povestitorul de întimplări supranaturale să se sperie el însuși de ce a scris” aceasta este devisa cunoscutei scriitoare Edith Wharton, considerată în patria sa, Anglia, drept „un Henry James feminin”. Comentatorii operei nu conțin să observe că ea „s-a impus în marea tradiție a povestirilor misterioase anglo-saxone”. Personajele cărților sale, menajere timide sau secretari simpatici și politicieni, cînd ghicesc sau se întîlnesc cu fenomenul neobișnuit, devin perfecți intermediari între oamenii obișnuiți și frică. Wharton ne îngrozește cu eleganță.

Nenorocirea se ascunde printre ceștile de ceai furtive. De curind, două asemenea povestiri au apărut la editura pariziană Le Terrain vague — *Le Triomphe de la nuit* și *Grain de Grenade*.

Japonia în Europa

● Pornind de la constatarea că „în Germania, literatura japoneză este încă «terra incognita»”, Siegfried Schaarschmidt și Michiko Mae și-au propus să repare, cel puțin în parte, această carență. Volumul *Literatură japoneză contemporană*, apărut în editura münchenese C. Hanser, include 145 de portrete de autori, un bogat material ilustrativ și enumerarea celor mai importante premii literare japoneze. În aceeași arie de preocupări se plasează

ză și volumul *Japonia în Europa*, publicat de Judicium Verlag din München, reunind impresii și aprecieri ale unor europeni din secolele XVII—XIX. Sint incluse texte și documente ilustrate provenind de la personalități europene (de la Marco Polo pînă la Wilhelm von Humboldt), care au manifestat interes pentru Japonia. Colecția cuprinde mărituri ale unor călători, cartografi, misionari, negustori, naturaliști, scriitori și istorici europeni.

Poeți germani din Orientul apropiat

● Sub acest titlu Forumul literar din Magdeburg reunește, între 9 și 10 noiembrie, autori de limbă germană născuți în Orientul apropiat. În ca-

drul sesiunii vor fi organizate lecturi din povestirile lui Jossuf Naoum și reuniuni științifice pe teme de specialitate.

Iubirea în artă

● Biala anticarilor, desfășurată la începutul toamnei la Paris, a avut anul acesta drept temă *Iubirea în artă*. Organizatorii, care-l consideră „cel mai mare tirg de antichități din lume”, intenționează ca el să devină nu numai un eveniment comercial, ci și unul cultural. În Europa de mîine, Parisul aspiră la titlul de „capitală a artei”. În acest scop, se vor depune eforturi deosebite pentru sporierea în 1991 a prestigiului bienalei și a calității obiectelor expuse. La ediția din acest an, considerată „bienală a tranziției”, au participat 156 de negustori de artă și de antichități din diverse țări. Oferta cea mai bogată au format-o operele lui Bruegel, prezentate de galeria pariziană De Jonckheere. Între opt lucrări ale lui Peter Bruegel-tinărul s-a aflat și opera sa principală, realizată în a doua jumătate a vieții sale, *Întoarcerea de la Iarmaroc*, evaluată la 13 milioane de

franci. Galeria newyorkese „Newhouse” a adus un tablou al lui Jan Gruegelcel bătrîn, un peisaj pictat în 1610, considerat mult timp dispărut, dar descoperit la un colecționar argentinian. Ofertă la preț de 20 milioane de franci, lucrarea a fost socotită cel mai scump tablou al vechilor măestri prezentat la bienală. În fotografie, o piesă unică: un glob ceresc, evaluat la peste 33 milioane de franci.

SCRISOARE DIN PARIS

Pentru o singură seară

A MESTECUL epocilor, al distanțelor în timp, al secolelor culturii, al personalităților trăind alături într-un prezent unic, desluate de ani le separă, amestecul baudelairenesc „faruri” trecîndu-și una celeilalte ștafeta luminii de pe o stradă pe alta, dintr-un cartier în altul, de pe un trotuar pe celălalt această simultaneitate a unor orologii bătînd fiecare altă oră într-o fascinantă dezordine — reprezintă unul dintre cele mai izbitoare aspecte ale Parisului. Cum de încap toate în el și cum de izbutesc pînă la urmă nu numai să nu te ametească și să nu se stînjenească între ele, dar dimpotrivă — exact ca în poemul lui Baudelaire — să-și „răspundă” și să se armonizeze într-o continuitate necesară! Ducînd drept spre „tine” și spre zilele noastre, spre clipa de față? Luînd-o spre cheful Senel, odată ce ai țesut din Saint-Germain, unde odihnește, să zicem, Boileau, n-ai făcut douăzeci de pași, și ai intrat la întîmplare, doar pentru că strădău te îngustă și deci inaccesibilă vacarmului automobilistic, pe rue Visconti, ca să-ți tragi sufletul, ceea ce reușești de minune, numai că, avansînd cîțiva pași, te trezești în fața cu tipografia lui Balzac din vremea cînd nu devenise încă Balzac — și întorcînd puțin capul, spre trotuarul celălalt, dai de inscripția care te anunță — era să zic: dimpotrivă! — că, foarte simplu „Ici mourut Racine”. Asta în eventualitatea că ai luat-o, de la biserică, pe rue Bonaparte. Dacă ai luat-o puțin de tot în direcția contrarie, „rîșiți

să intri în cafeneaua La Flore unde se aduna clanul existentialist după al doilea război — Sartre, Merleau-Ponty, Simone de Beauvoir, Boris Vian, Camus, venea și Koestler care-i impresiona pe toți — iar de trei bulevarduri, dai de braseria Lipp — și nu mai puțin de locul exact unde a trăit Diderot. Dacă din același Saint-Germain iei metroul cîteva stații și urci pe Cardinal Lemoine, dai în piațeta numită Contrescarpe, comanzi o bere la teigheaua bistrului tot așa numit și privirea, care nu se mai împiedică de nimic și nici nu se mai miră, îți cade drept pe locul cu inscripția *La Pomme de Pin*, aici era cabaretul mult lăudat de Rabelais — avea motivele lui, probabil —, aici se reușea și La Pléiade, Ronsard, Joachim du Bellay și ceilalți... Din Place de la Contrescarpe (cu Rabelais și ou Pléiade în minte, care-ai fi trebuit să-ți alungă pentru o singură seară) pătrunzi repede în celebră rue Nouffetard și în prelungirea ei, rue Descartes (casa în care s-a plămădit „spiritul cartezian” e tot pe-acolo și pare teafără) în micul perimetru al căreia multe s-au petrecut, în una din clădiri, la etajul unu, a trăit și a murit poetul Verlaine — spre a lua un singur exemplu, pentru moment îndestulător... Pentru că am început cu poetul Florilor Răului, el a locuit o vreme nu departe de hotelul Ritz (cu al său restaurant prețuit de Proust) — află asta din romanul lui B. H. Lévy: „*Les derniers jours de Charles Baudelaire*”. Romanul e plin de idei și de o autentică feroare a „identificării” spirituale, tinărul filozof — împotriva a ceea ce cred adversarii săi — are și talent literar. Nu poate, în tensiunea plodoarei în favoarea personajului său, perfect înțeles și pe de-a-ntregul „absolut”, nu poate să-și extindă înțelegerea și asupra altor „personaje” cu un rol capital în biografia lui Baudelaire, Victor Hugo, de pildă, al cărui portret e caricatural și vădese, din partea autorului, o ciudată ranchiună. Îndreptată în genere împotriva „maestrilor”, z

figurilor tutelare, a „părinților”. Nu rezistă — poate în aceeași ordine a antipatiilor — nici tentația de a simplifica peste măsură prezența lui Sainte-Beuve (des și cu deferentă vizitat de poet în locuința sa de pe rue du Montparnasse) și de a lunea în plicisitorul clișeu al neînțelegerii-criticului-față-de-marele-poet etc., etc. Asta mi-a amintit de clișeu proletcultist cu mentorul Junimii care, vezi bine, nu l-ar fi înțeles pe Eminescu... Bizară asemănare!

Sainte-Beuve l-a „priză” pe marele poet — căruia îi zicea „copilul meu drag”, era cu douăzeci de ani mai tînăr printre cei dinții și, mult mai mult decît alți critici și confrăți, a înțeles cît putea să înțeleagă criticul — fondator al mișcării romantice — pe initiatorul unui cu totul altul și radical nou „frison”, asadar cît putea (fără să se dezmință pe sine) și chiar mai mult decît alt... Abia după cîteva decenii de la moartea sa, poetul avea să fie receptat cum trebuie: altfel decît putea să apară contemporanilor oricît de experti: altfel decît „un caz”, de poet al „marginilor”. Sainte-Beuve vedea în versurile „copilului drag” o „Alaskă a spiritului” — și așa stăteau lucrurile pentru un mare cititor al epocii. Va veni o altă epocă și va integra „provincia” ce părea atît de străină, de îndepărtată, într-o zonă „centrală” a spiritului... Am recitat — provocat fiind de romanul biografic al lui B.H. Lévy — textul cu pricina, scrisoarea din 1857 a lui Sainte-Beuve către Baudelaire: criticul se arată într-adevăr reținut în aprecieri (cum altfel?), și totuși, ceva bine ascuns în textul său voit temperat presimte și anticipează această posibilă „integrare”. Această vîitoare „centralizare” a poeziei lui Baudelaire...

Lucian Raicu

(Text difuzat la „Radio-France Internationale”)

Expoziție Paul Klee la Berna

Expoziția Paul Klee, deschisă la Muzeul de Artă din Berna pentru a marca împlinirea a 100 de ani de la nașterea artistului, este considerată de specialiști cea mai interesantă și mai importantă din șirul de manifestări consacrate acestei memorii. Deschisă la 4 noiembrie, expoziția prezintă creațiile ultimului an de viață al pictorului, decedat la 1 iunie 1940. În aceste

câteva luni, Klee a realizat 400 de lucrări, dintre care 366 complet finisate. Afectat de boală din mod conștient să îmbogățească creația sa artistică. Expoziția de la Berna înfățișează această competiție dramatică a lui Klee cu timpul. Pentru prima oară au fost reunite toate lucrările disponibile din acele puține luni de viață: 356 de desene, pasteluri și

tablouri din aproape 100 de colecții publice și particulare. Având în vedere propriul său destin, Klee s-a confruntat intens în creația sa cu teme inspirate de boală și moarte, dar totul proiectat în sferele înalte ale spiritualității. (În fotografie, o lucrare din ultimele zile ale lui Klee: Fără titlu — 1940, ulei pe iută, considerată un mesaj al morții).

O originală galerie de artă

Mühlenstrasse din Berlin răsăritean, la câțiva metri de zidul despărțitor, oferea în timpul regimului comunist o imagine dezolantă. Acum, deschisă spre Spree și în locul fostului cartier Kreuzberg, ea a căpătat o cu totul altă înfățișare. Pe locul rămas intact, o sută de artiști din Est și Vest, din Nord și din Sud au pictat mari tablouri până la 50 m lățime, pe teme de stringentă calitate: pacea, toleranța, dragostea, sinceritatea, apărarea mediului ambiant. Această uriașă galerie de artă în aer liber rămâne deschisă până la finele anului. Apoi, dacă sponsorii vor să procure 15 milioane de mărci, expoziția va fi demonstrată și va deveni într-un turneu mondial, cu etape în

Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii, Japonia, Canada, Franța și Italia. Plăcile de beton din care a fost ridicat zidul sint pictate numai pe o parte, pe dos ele rămân în culoarea lor

originală — cenușiu înspăimântător al trecutului nu prea îndepărtat — spre a demonstra oamenilor din toată lumea ce a însemnat această diabolică invenție a regimului comunist.

Faust in Japonia

Teatrul Nissay din Tokio a prezentat piesa Faust de Goethe, în interpretarea unui colectiv de actori din München, sub conducerea regizorului Dieter Dorn. Spectacolul a fost programat în perioada în care la Tokio se desfășura Conferința mondială de germanistică.

In Italia — „nebulia” Fallaci

Romanul fluviu Inch Allah semnat de Oriana Fallaci, gazetara celebră și temerară, a atins cote nebănuite de vânzare, ajungând la patru sute de mii de exemplare, „umbrind” scriitorii considerați autori de best-sellers-uri ca Ecco, Kundera, Rushdie. Încă din vremea gazetăriei, scriind și reportajele, era considerată drept o maestră a suspansului. Inch Allah, la care Fallaci a

lucrat cinci ani în tovărășie a circa o sută de personaje, care se desfășoară pe spațiul a opt sute de pagini — „metaforă a victoriei și a haosului” după cum mărturisește — are drept erou un savant matematician care a descoperit într-o ecuație formula morții. Autocritica face apel la și include în romanul său reprezentanți ai științelor fizicii, biologiei și filosofiei.

Desen de ROSS

Petru DUMITRIU

Întilnire la judecata de apoi (2)

tral, nu se fardau. Doi muncitori erau acolo, în haine obișnuite, erau Eroii ai Muncii. Diplomații occidentali, în tinută de oraș, veniți așa expre: priveau cu un aer plictisit lumea multă din care nu cunoșteau aproape pe nimeni, fiindcă aproape nimeni nu îndrăznea să le vorbească. Eram cu nevasta mea; în vremea aceea eram încă zvelt, ea era așa cum a și rămas, foarte decorativă, mai ales când eram împreună, amândoi înalți. Ea purta o rochie de mătase chinezească grea și strimbată cu un volan mare la spate: copie după un jurnal de modă francezesc, lucrată la o cooperativă cu circuit limitat, unde cele mai bune croitorese din țară lucrau pentru nevestele celor mari, și pentru cele care beneficiu de rare excepții, ca nevasta mea, prietenă cu Premiera. Fiindcă rochia era decoltată, și asta trebuia ascuns — tovarășa ministru al Comerțului exterior, persoană reductibilă, a măsurat-o din cap în picioare cu privirea neliniștită a ochilor săi de șarpe pietrificat, verzi-gri, tulburi ca lapă-lazuli — nevasta mea își învelise umerii cu un șal de mătase venețian, de culoarea smintinii, vag roz, moștenit de la bunica ei. Înaltă în rochia de seară, cu salul mare, brodat pe umeri, cu profilul clasic și cocul mare roșu, o conduceam cu mina, așa cum duceai altădată în fața Sultanelui sau Regelui, armăsarul mare alb de luptă, cu pași mici, ținut în friu. Mergând astfel, m-am aflat nas în nas cu Dioclețian Sava și Sulamita. Foarte mare, îmbrăcat anonim, nu era la locul lui. Oamenii ca el nu trebuiesc văzuți în imbulzeala unei recepții cu două mii de invitați, ci la o tribună sau pe esafod. Era ca un leu în piele de oaie, în mijlocul unei turme. Multe dintre acestea ei erau de altfel, false, simple piei, îmbrăcând animale foarte periculoase. Alături de el Sulamita, într-o fustă scurtă de saten negru ieftin și o bluză albă cu mici bro-

deri folclorice, fără nici un inel, fără vreo brățară, cu părul pieptănat către spate, tuns scurt, urit. Nici fard, nici parfum. Spălată cu săpun. Nu-mi amintesc cum arăta. Nevasta mea nu-si aminteste nici atât. În acel moment nu stiam nimic despre Sulamita și despre el, în afară de faptul că el era unul din marii șefi. El avea o oarecare simpatie pentru mine. L-am salutat, i-am prezentat-o pe nevasta mea. A privit-o, apoi s-a întors spre Sulamita și i-a spus: „Faceți cunoștință tovarășa mea”. Sulamita ne-a strins mina, n-a spus nimic, de parcă n-am fi făcut cunoștință cu nimeni. Bărbatul ei pronunțase cele patru cuvinte cu oarecare jenă, cu oarecare umilință sau timiditate, bineînțeles atât de puțin perceptibilă încât aproape nimeni nu și-a dat seama și nici nu s-ar fi așteptat din partea teribilului personaj. Înghețat de o spaimă ascunsă, am răspuns mecanic la ce mi s-a spus și m-am hotărât în mine însumi că nu voi mai purta panion iar nevasta mea va apărea în fiecare an cu aceeași rochie, o altă rochie decât asta de acum. Dacă acest om care era mare, într-adevăr mare, dacă el însuși... ei bine, ceilalți cu atât mai mult. E ceea ce am făcut până în momentul cind am ales o soluție mai radicală.

AM SPUS că nu-l cunoșteam pe Dioclețian. De fapt, numai ca urmare a unei serii de informații, care se completau și prin prezența mea la un eveniment pe care îl voi descrie, am ajuns să-l cunosc. Prima informație am primit-o în timpul unei conversații cu prietenul meu Eremia Iorgovan, despre care n-am nimic de spus în cursul acestei povestiri, decît că era destul de las. Despre oamenii viteji și despre acte de bravură trebuie cerute informații de la cei cu același curaj. N-am putut altfel: prietenul meu Eremia Iorgovan a asistat singur la acest

DIN LIRICA UCRAINEANĂ CONTEMPORANĂ

Petro PEREBEINIS

Examen

Examinatorul m-a întrebat:

— În care imperiu
Soarele nu apune
Niciodată?
I-am răspuns fără a mai sta prea mult
pe ginduri:

— În unul singur:
Imperiul poeziei!
Și am căzut cu brio la examenul
De istorie...

Volodemer BAZILEVSKI

Întelepciunea tinereții

Tinerete,
Scapă-mă de înțelepciunea de a fi
prevăzător.
Nu mă lăsa să mă prăvălesc în hău
de pe

Culmile tale inegurate.
Dăruiește-mi bravura, curajul și tăria
Nu lăsa să semăn cu un tinăr bătrîn.
Am nevoie de naivitatea, nebagarea
de seamă

și maximalismul tău,
Căci, altfel, îngrozit imi dau seama,
Voi trece pe lingă mine fără a mă
întîlni

Cu mine însumi.
O, dar citor înțelepți nu le ajunge
Întelepciunea ta!

Mikola PETRENKO

Pictează-mi noaptea

La tine vin de peste țări și mări
Ca să-mi pictezi o noapte, — noaptea
cînd

Cad stelele în lumea marilor tăceri
Și amintirile vorbesc tăcînd.

Pictează-mi noaptea cînd în lumea
mea

O slovă luminează ca o stea
Și orice gînd — culori de curcubeu
Nemaivăzute pe cerul tău și-al meu...

Tu ce ești: zori de ziuă sau amurg?
Ți-i inima de gheață sau de foc?
Pictează-mi noaptea, fă-mă demiurg,
Și lasă-mă cu noaptea să mă joc...

Mikola VOROBIOV

Vorbeau despre bunic de parcă
Scoleau năvoade pline cu amurg.
Peștii roșeau...
Vorbeau prin păienjenșul visului,
Prin fagurii
În care oboseala se preface în aur.
Vorbeau la zbirciturile de pe față,
la coajă.

La rădăcinile albastre
Pînă nu îi apuca frigul.
Vorbeau la raze,
La corăbiile în zori desprinse de
tărîmuri

Și se ghemuiau la sinul pămîntului
Semințele.

In românește de
Ștefan Tcaciacu

Toamna se numără premiile

● În afara marilor premii — Goncourt, Renaudot, Femmina etc. — tot toamna se mai acordă și altele de care am informat pe cititorii revistei noastre. Un premiu important a fost decernat de curînd scriitoarei Dominique Lapierre pentru ultimul său roman, Plus grands que l'amour apărut la editura Lafont, la începutul verii. Este cel de-al 19-lea premiu al „cărții de vară”.

● Stendhal și-a scris Jurnalul de călătorie în Italia la Napoli, George Sand a plecat în 1838 însoțită de Chopin în Mallorca. Flaubert a descris în Salambré o inegalabilă frescă a Carthageniei... Pe urmele unor autori și opere prestigioase s-au imbarcat către sfîrșitul lunii trecute, pentru croaziera Lire et

Croazieră literară

partir paisprezece scriitori printre care François Nourissier, Hervé Bazin, Régine Deforges, însoțiti de ziaristi, de critici și istorici literari. Croaziera va prilejui debateri avînd ca temă principală creația artistică, modul în care peisajul, mediul înconjurător influențează opera literară.

Poeme românești la Riga

● În numărul 8/1990 al revistei editate de Uniunea Scriitorilor Letoni, „Karogs” (Drapelul), cunoscutul poet și traducător Leons Briedis publică un grupaj de poeme românești, reunind numeroase titluri din lirica lui Eugen Ionesco, Ioan Alexandru și Ștefan Augustin-Doinaș, însoțite de prezentări ale autorilor.

episod. Cîteva zile după căderea răsuna-toare și tragică a lui Dioclețian Sava, l-am întîlnit pe Eremia Iorgovan, care m-a întrebat:

„Ei bine, dragul meu! Ai fi crezut? Nici eu. Marele Dioclețian căzut de la putere! Exclus din Comitetul central! Tu habar nu ai ce fel de om e”.

Mi-a povestit cum a fost în campanie împreună cu Dioclețian, pentru alegerile din 1946. Eu am votat, și eu: cine nu vota era notat. La intrare, un soldat, cu capela pe cap, înarmat cu o mitralieră, m-a pipăit să vadă dacă nu aveam vreo grenadă sau vreun pistol asupra mea: toată lumea era suspectată: să voteze sau să gîndească rău. Toată lumea tăcea. Înăuntru, prietenul meu Erasmus Ionescu era în comisia electorală. A fost remarcabil. După vot, a desfăcut scrutulul. A arătat buletinele de vot deschise larg, în dreapta și în stînga, delegaților partidelor burgheze și întrebă, serios: „Ați votat pentru noi? Nu e așa?” Votul era pentru ei, nu pentru noi. Ei priveau, vedeau și tăceau. Le era frică. Ceea ce nu i-a împiedicat să putrezească în închisare.

„Da, în 1946, la alegeri, povestea prietenul meu Eremia Iorgovan. În timpul campaniei electorale. Trebuia să moargă să vorbească într-o uzină în care majoritatea muncitorilor erau Gărzi de Fier. Eram așezat alături de el în automobil. Mașina ne scutura pe pavajul mizerabil al unei străzi de provincie, din pietre rotunde. Era foarte cald, sau poate numai mie îmi era cald, iar el, el mă privea și ridea: «Ti-e frică, nu?» Am ris și eu: «Bineînțeles că mie- frică». A ris și mai tare: «N-avea grijă. Tine-te bine». Apoi le-a vorbit, acestor muncitori și i-a întors cum a vrut. Cînd începea să tîpe, cu brațele ridicate, el îi făcea pe oameni să se scoale de parcă ar fi pus foc prafului de puscă pe sub fesele lor. A răcnit odată: «Tovarăși! Reacțiunea încearcă să...» etc. Sau «Tovarăși! Înainte pentru...» etc.

Spunînd acestea, prietenul meu a imitat miritul atotputernic al vocii lui Dioclețian Sava la un miting de masă.

Traducere de
Andriana Fianu

Ria VANDERAUWERA:

Traducerile literare și piața

● Comunicarea de mai jos, din care am ales pasajele cele mai semnificative, a fost prezentată de distinsa comparatistă olandeză Ria Vanderauwera la o importantă reuniune internațională a traducătorilor găzduită la Belgrad în decembrie 1983.

Nici anii, nici precizarea cuprinsă în subtitlul comunicării, care-i limita obiectul la proza narativă olandeză pe piețele literare engleză și americană, nu justifică presupunerea că textul Ria Vanderauwera n-ar mai avea nimic de spus cititorilor preocupați de propagarea literaturii române peste hotare. Căci, dacă în cei cinci-șase ani din urmă, tema tratată și observațiile autoarei au putut să se lovească de nepăsarea condamnată de Titu Maiorescu în memorabilul articol Literatura română și străinătatea, astăzi, când ne îndreptăm hotărât spre economia de piață, ele prezintă, fără îndoială, un deosebit interes practic și un înalt grad de actualitate.

ÎN TRE 1961 și 1980, s-au tradus în limba engleză și s-au publicat de editurile din Statele Unite și din Marea Britanie peste cincizeci de romane scrise în limba olandeză. A cerceta care a fost soarta acestor traduceri nu este desigur lipsit de interes.

Făcându-li-s-a oare suficientă publicitate? S-au bucurat ele de o difuzare satisfăcătoare? De ce fel de recenzii au avut parte? Fost-au cumpărate și citite? Ce audiență au avut? Au justificat munca și banii investiți? (Căci nu trebuie uitat că pentru majoritatea lor atât editurile britanice cât și cele americane au primit subvenții.)

În realitate, problema unei traduceri literare e departe de a fi tranșată în clipa când traducerea a văzut lumina tiparului. Una e ca o carte să fie tradusă și publicată, cu totul alta ca ea să beneficieze de audiență. Acestea nu reprezintă de fapt decât două faze ale unui proces unic: acela al depășirii obstacolelor aflate în calea oricărei literaturi care încearcă să pătrundă într-un mediu literar străin, diferit de cel original.

Prezintă aici o seamă de observații cu privire la „soarta” celor peste cincizeci de romane amintite mai sus. Învățăminte valabile și în cazul tuturor literaturilor „minore” care caută să răzbată în perimetrul literaturilor „majore” ce manifestă reticentă față de traduceri (calificativele „minore” și „majore” nu se referă nici la calitatea, nici la valoarea literaturilor respective, ci la locul ce-l ocupă și la notorietatea de care se bucură în prezent).

În cazul literaturii olandeze, obstacolele generale li se adaugă două handicapuri speciale: literatura olandeză nu e creată de disidenți politici și nici nu provine, nici nu are drept temă lumea a Treia. Așadar, ea nu posedă două dintre elementele ce par a avea o deosebită căutare pe piețele anglofone. De aici importanța Fundației pentru Promovarea Traducerilor din Literatura Olandeză¹, care îndeplinește rolul de intermediară și, ori de câte ori este nevoie (și nevoie e deseori), și pe acela de comanditară. Datorită acestor realități, în majoritatea cazurilor, pe piața literară engleză și pe cea americană traducerea din literatura olandeză nu pătrunde, decît: fie în cadrul unor colecții destinate cercurilor academice, cum sînt *Bibliotheca Neerlandica* sau *The Library of Netherlandic Literature* (Biblioteca de literatură olandeză)² fie publicate sub eticheta de „proză narativă de calitate” de către edituri de literatură cu reputație bine stabilită sau cu tradiție în domeniul traducerilor destinate unui public cu gusturi literare rafinate. Altit în primul caz cit și în al doilea nu sînt de așteptat nici tiraje însemnate (acestea variază între 2.000 și 5.000 de exemplare), nici campanii publicitare de anvergură. Firește, se întîmplă cîteodată ca o traducere să vînzarească atît cît cîrțile culturale cit și în direcția maselor largi. Atunci, primelor tranșe, de obicei legate și deci scumpe, le pot urma tranșe broșate mai accesibile, în care caz traducerea din proza olandeză ajung să-și facă loc pe rafturile cu carte ieftină ale magazinelor universale și ale debitorilor din aeroporturi. Dar asta constituie mai degrabă o excepție. De-a lungul a două decenii (1961-1980), o singură carte de proză olandeză a izbutit să devină un best-seller. În privința acestor lucrări, abordarea fără perdea a tematicii sexuale și scriitura similară celeia a lui Henry Miller permițînd să se anticipeze un succes comercial sigur, editura n-a pregetat să investească sume considerabile pentru lansarea ei. În marea majoritate a cazurilor însă publicitatea este modestă, dacă nu chiar inexistentă, iar difuzarea slabă. Editurile mici nu-și pot îngădui să cheltuiască pentru cărți care au îndoiențe șanse de succes. De aceea pînă și în publicațiile culturale — citite în cercurile cărora se adresează de fapt cărțile respective, cum sînt, de pildă, *New York Review of Books* în S.U.A. sau *Times Literary Supplement* în Anglia — re-

clama e anemică. De aceea, pentru a cîștiga cit de cit atenția mijloacelor de informare literatura olandeză poate conta exclusiv pe bunăvoința recenzenților.

De altfel, recenziile reprezintă singurele documente scrise care oglindesc reacțiile publicului anglofon față de romanele olandeze și ca atare ele constituie indicii de neprețuit cu privire la gusturile și aprecierile cititorilor. Ele pot să contrazică sau să coincidă cu criteriile și preferințele dominante în Olanda și, prin urmare, pot trîna sau stimula contactele și schimburile între literatura olandeză și literaturile anglofone. În orice caz, recenziile sînt în măsură să ne furnizeze învățăminte de mare preț în privința obstacolelor întîmpinate de afirmarea literaturii olandeze în străinătate.

Dar nici în ce privește numărul recenziilor situația nu e strălucită. Cele mai multe lucrări abia ajung să fie semnalate pe scurt în revistele de specialitate ale comerțului de carte american — *Publishers' Weekly*, *The Library Journal*, *Book List*, *Best Sellers*, *Choice* etc. — care se adresează librarilor, bibliotecarilor și cadrelor didactice. Dintre revistele destinate unui cerc mai larg (dar cultivat) de cititori, aceea care recenzează în modul cel mai regulat traducerea din literatura olandeză este săptămînalul londonez *Times Literary Supplement* care închină uneori un număr întreg, alteori o parte dintr-un număr comentariilor și informațiilor referitoare la literatura olandeză. Publicațiile americane cu profil similar, cum sînt *New York Review of Books* sau *New York Times Book Review*, nu manifestă față de cartea olandeză un interes cit de cit comparabil. Cit privatiste cîndigile britanice, *Observer*, *Sunday Times*, *Guardian* și *Scotsman* acordă atenție traducerilor din literatura narativă olandeză măcar în grupaje de scurte recenzii, ceea ce presa americană nu face. De bună seamă, producția de proză narativă americană este prea abundentă, iar romanele olandeze (care provin dintr-o zonă prea puțin senzatională) nu sînt suficient de „interesante”.

Cît privește substanța, covîrsitoarea majoritate a recenziilor sînt dezamăgitor de scurte și superficiale. De cele mai multe ori acestea se mărginesc să reproducă fraze întregi din articolele de reclamă difuzate de casele de editură sau din textele imprimate pe supra-coperte. Unii recenzenți mai ingenioși recurg la clișee facile, folosind amănuntele care în mintea lor sînt asociate cu Olanda. Din acest punct de vedere, marii pictori olandezi se bucură de o favoare deosebită. În recenzii întîlnim deseori formulări ca „un autoportret la fel de realist ca autoportretele lui Rembrandt” (*Saturday Review*, 22 iulie 1966). sau „o scenă pe care lesne am fi putut s-o atribuim paletei lui Breughel”. Dacă romanele n-ar fi fost olandeze, este mai mult ca probabil că, în contextul respectiv, recenzenților nici prin gînd nu le-ar fi trecut să-l evoce pe Rembrandt sau pe Breughel. Se cuvine să recunoaștem însă că nici cînd e vorba de romane aparținînd literaturilor anglofone analizele serioase nu sînt mai puțin rare. Cîrțile de recenzat sînt mult prea numeroase, iar banii, timpul și spațiul tipografic disponibile sînt insuficiente, deoarece în zilele noastre cea mai mare parte a acestor mijloace este absorbită de literatura cu tematică istorică, de memorialistică etc., precum și de autorii considerați a avea mare priză la public. Din păcate, proza narativă olandeză nu se înscrie în nici una din aceste categorii.

JUDECĂȚILE de valoare emise de criticii englezi și americani asupra prozelor narative olandeze seamănă cu aprecierile lor referitoare la majoritatea celorlalte cărți asupra cărora se pronunță: unele recenzii sînt favorabile, altele sînt negative, iar altele sînt pur și simplu politicoase. Laudele excesive nu sînt de fel frecvente. Mai nîciodată, sau foarte rar, se întîmplă ca vreun roman tradus să fie elogiat pentru că ar reprezenta un aport nou sau incitant la gama (extrem de variată) a modalităților ce se manifestă pe scena literară anglofonă. Această situație nu constituie o surpriză. Romanele olandeze sînt selecționate spre a fi traduse fie pe baza prețurilor de care se bucură în patrie, fie, în cazul literaturii „populare” de consum, în funcție de presupusele gusturi și preferințe curente în țara în care urmează să apară traducerea. În ambele cazuri cîrțile traduse suferă o oarecare depreciere. Romanele olandeze selecționate în funcție de presupusele gusturi și preferințe ale cititorilor din Marea Britanie sau din S.U.A. par că „seamănă” sau că „îmită” produsele literaturilor locale și, de aceea, nu sînt decît rareori considerate destul de originale spre a atrage comentarii elogioase. De obicei, traducerea cărților din această categorie se bucură însă de mai mare „succes” decît cele alese pe baza prețurilor de care se bucură în Olanda, cu alte cuvinte, decît acele romane contemporane sau mai puțin contemporane considerate „clasice” în Olanda. Lucrările de acest fel prezintă oarecare interes, dar pe piețele literare vizate, care manifestă o profundă indiferență față de scrierile străine, ele pot constitui cel mult curiozități „depășite”. Nu este deci de mirare că volumele publicate în S.U.A. în colecția intitulată *Library of Netherlandic Literature* n-au beneficiat decît de puțină atenție din partea recenzenților.

În general se poate afirma că tonul majorității recenziilor consacrate prozelor narative olandeze este cel de simpatie călduță, cum se poate constata din aceste formule care revin frecvent: „romanul citit e vrednic să fie cunoscut”, „romanul merită să fie cumpărat” sau din variantele exprimate într-un limbaj mai căutat: „această carte este mohorîtă dar adesea impresionantă”, „un strălucit roman naturalist conceput în registru minor”, „un roman interesant dar dezavantajat într-o oarecare măsură datorită limitelor atitudinii autorului”.

Observațiile referitoare la calitatea traducerilor (cînd există) se concentrează asupra aspectului accesibilității sau inaccesibilității versiunilor. De reținut este că recenzenții și cititorii sînt deosebit de sensibili la orice

MASOLINO : Bunavestire (pe la 1

abateri de la normele limbii engleze sau ale americane moderne. În plus, americanii obiect împotriva traducerilor cu marcat timbru englezesc.

Cu toate că, în general, primirea călduță rezervată prozelor olandeze se cade atribuiată reticentei manifestate de piața britanică și de cea americană față de orice literatură străină, s-ar putea ca unele aprecieri defavorabile să-și aibă originea în deosebirile existente între literatura din care s-a efectuat traducerea și cea în traducerea urmează să se afirme, sau în concepții vergente despre esența și menirea literaturii, despre trebuie să fie un roman, sau despre tipul de scrieră adecvat romanului. Afară de asta, se prea poate ca comentatorii să se arate ceva mai prudenți și mai genți față de o carte străină apărută pe scena literară lor și să devină tocmai de aceea mai conștienți de normele acceptate pe piața respectivă. Asta este de fapt și atitudinea lor față de limba traducerilor.

Se poate însă afirma, fără a greși, că în vreme cînd Olanda, în general, grija pentru formă este la modă, fiind adesea privită drept trăsătură distinctivă a literaturii autentice, în Marea Britanie și în S.U.A. mai mare apreciere se bucură tematica vastă, perlele puternice, bogăția substanței intelectuale și, în ultimul rînd, umorul.

Cele relatate pînă aici nu înseamnă cîtuși de puțin că în Marea Britanie și în S.U.A. atitudinea de proza narativă olandeză ar fi total negativă. Nu e negativă, dar nu încapă îndoială că nici pozitivă nu este, mai ales nu e aproape niciodată suficient pronunțată pozitivă. Succesele de librărie sînt rare, frontul criticii succesele sînt modeste atît cantitativ (adică prin raportare la numărul recenziilor), cît și calitativ, iar o reprezentare distinctă cu privire la individualitatea literaturii olandeze, dacă nu lipsește cu săvîrșire, nu există decît într-o formă vagă, stereotipă. Toate aceste neajunsuri sînt consecințele aceluiași factor care în etapele premergătoare publicării oricărei cărți ridică piedici în calea traducerilor. În primul rînd, factorul cerere: criza prin care trec, în Marea Britanie și în S.U.A., editurile și serviciile de difuzare, datorită căreia sînt favorizate cîrțile de mare succes, în special cele cu tematică istorică sau cu caracter documentar în detrimentul celor literare. În al doilea rînd, factorul senzational: lucrările literare provenind dintr-o țară care sub aspect socio-politic sau cultural, nu atrag cît o atenție redusă, nu stîrnesc nici un interes în Marea Britanie nici în S.U.A., dată fiind binecunoscuta indiferență față de literaturile străine. Un al treilea factor îl constituie neconcordanța concepțiilor: literatura olandeză, de o parte, și literatura americană și engleză, de cealaltă, împărtășesc păreri diferite despre roman și despre tipul de scriitură potrivit pentru el. Odată publicate traducerea din proza narativă olandeză, factorii amintiți le barează atît difuzarea și accesul la paginile rezervate recenziilor [...]

Avem de-a face, evident, cu un cerc vicios, din Fundația pentru Promovarea Traducerilor din Literatura Olandeză a încercat să scape intervenind nivelul editurilor. Dar cu toate că a izbutit să demine editarea citorva romane olandeze în traducere engleză, ea s-a dovedit incapabilă să influențeze difuzarea lor și să le asigure publicitatea [...]

Concluzia să fie oare că Fundația pentru Promovarea Traducerilor din Literatura Olandeză s-ar cuveni să înceteze activitatea? Nu, categoric nu. Concluzia că impune este că energiile și mijloacele aflate la dispoziția ei trebuie să fie folosite mai chibzuit. Este, în pîrînt necesar ca Fundația să exercite, într-o formă alta, un control eficient atît asupra difuzării cit și pra propagandei cîrților olandeze care se traduc, cît, de asemenea, să țină seama, pe cît cu putință, gusturile publicului cititor din Marea Britanie și S.U.A.; și mai trebuie să contribuie la precizarea popularizării unei imagini clare a individualității prozelor narative olandeze. Și așa, cine știe, poate că, îndeplinirea acestor cerințe și avînd pe deasupra car de noroc, proza narativă olandeză își va găsi piața literară anglofonă locșorul la care rivnește și care are atîta nevoie.

Prezentare și traducere
Ioan Comșă

Director : Nicolae Manolescu ; Redactor-șef : Gabriel Dimisianu ; Secretar general de redacție : Mihai Pascu

Secretariat : Adriana Fianu, Magda Groza (telefone 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 interioare 1001, 1238). Critică : Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie : Constantin Buzea, Ion Horea (interior 1736). Proză și reportaj : Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Toiu (interior 1736). Arte : Valentin Silvestru, Eugenia Vodă (interior 1736). Externe : Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 1736). Secretariat de redacție : Olga Andronache, Mihai Grecu, Octavian Telceanu (interior 2529). Fotoreporter : Ion Cucu (18 41 01). Corectură : Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu, Silvia Zabarcencu (interior 2024). Stenodactilografie : Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier : Maria Micu (interior 1159).

Redacția : București, Piața Presel Libere nr. 1, poarta B1-B2, telefoane 17.60.10, 17.60.20 și 18.20.30. Administrația : București, Calea Victoriei 133, telefon 50.74.96. Abonament : 3 luni — 91 lei ; 6 luni — 182 lei ; un an. 364 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA — sectorul export-import presă, P.O. Box 12—201, telex 10876, prșfir București, Calea Griviței 64—68. Tiparul : Combinatul Poligrafic București.